

1935 FEBRUÁR

ERDÉSZETI LAPOK

LXXIV. ÉVF.

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

KÖZLÖNYE

2. FÜZET

KIADJA: AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

Megindították 1862-ben WAGNER KÁROLY és DIVALD ADOLF

Felelős szerkesztő

BIRÓ ZOLTÁN

Megjelenik minden hó 15-én.

Előfizetési díj 1935. évre 24 P, erdészeti altiszteknek 12 P.

Az Országos Erdészeti Egyesület tagjai a tagjárulékok fejében kapják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Lipótváros, Alkotmány-utca 6. sz. II. emelet

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közölhetnek.

(Telefon: 237—22.)

† Péch Kálmán

1864—1935.

Súlyos veszteség érte a magyar erdészetet és Egyesületünket Péch Kálmán ny. h. államtitkárnak, Egyesületünk közel 30 év óta választmányi tagjának ez évi január hó 16-án történt elhalálózásával.

Nevét, munkásságát, szeretetreméltó egyéniségét ismerte mindenki, akinek az erdőgazdasági kérdésekkel, de különösen az állami kezelésbe vett úrbéres, közbirtokossági stb. erdők ügyeivel csak egy kevés dolga is volt.

Az 1898. évi XIX. törvénycikk végrehajtása Péch Kálmán nevéől és munkásságától el nem választható.

Az a 3 évtized, amit egyhuzamban töltött a földművelésügyi minisztérium erdészeti főosztályában, szakadatlan láncolata volt a szívós, kitartó, áldozatkész munkának, amivel egy nagy elme elgondolásait iparkodott a gazdasági életbe átvinni és ott érvényrejuttatni.

Párját ritkító lelkesedéssel és odaadással feküdt neki a gyakran száraz, igen sokszor kellemetlen teendőik egész halma-

zának, hogy az új és teljesen ismeretlen intézményt, az állami kezelés adminisztrációját a kezdet igen súlyos nehézségein keresztülsegítse.

Hiszen a személyzet számottevő része, köztük több, felelősségteljes, vezetőállásban lévő egyén is olyan kartársak sorából kerültek ki, akik addig egy napot sem töltöttek állami szolgálatban s így az állami adminisztráció kötelezettségével és kívánalmaival egyáltalán nem voltak tisztában.

Az ő fáradságot nem ismerő munkájának köszönhető igen jelentős részben az, hogy az új intézmény aránylag rövid idő alatt és minden súlyosabb bonyodalom nélkül esett át a kezdet nehézségein.

Ha az eszmei célokért való lelkesedés, a szinte fanatizmusig menő buzgóság, a tökéletes puritánság, a maga érdekeit semmibe sem vevő kötelességteljesítés, az úgyszólván határt nem ismerő munkakészség és vasszorgalom szobrát akarnánk megmintázni, nyugodtan választhatnánk ehhez Péch Kálmánt mintaképül.

De az eszmékért való ez a rajongás és áldozatos munkakészség hevítette Őt a hivatalos életen kívül is.

Az Országos Erdészeti Egyesület, a magyar mérnöki testületek minden számottevő megmozdulásában állandóan tevékeny részt vett és különösen az elsősorban találjuk Őt akkor, amikor nemzeti, vagy keresztény vonatkozású gondolatok érvényrejtetéséről, vagy ilyen érdekek védelméről volt szó.

A mély vallásosság, amely minden föltűnést kerülve iparkodik az isteni törvényeket betartani, volt egyik legjellemzőbb tulajdonsága, s emellett a legtöbb esetben szinte túlzásba vitt szerénységgel vonult vissza akkor, amikor a végzett munka elismerésére került sor.

Meglehetősen zárkózott természete csak kevesek előtt tárta fel a lélek mélységeit, csak ezek ismerhették azt a mélységes szeretetet, a fanatizmussal határos rajongást, amivel az egyetemes magyar érdek, a magyar erdőgazdaság, a magyar erdőmérnöki kar minden egyes ügyét felkarolta.

Szinte már nem emberi béketűréssel hordozta az utolsó 2—3 évben a szervezetét megtámadó gyilkos kór nehéz kereszt-

jét és csak arcizmaínak egy-egy alig észrevehető rándulása árulta el sokszor a fájdalmakat, amelyek kínozták.

A mindnyájunk sorsát intéző végtelen bölcsesség megkímélte őt a rajta erőt vett betegség utolsó fázisának rendszerint óriási szenvedésétől és rövid néhány perces agónia után álmában váltotta meg ezektől a kínoktól a könnyörületes halál.

Mi, akik közelállottunk hozzá, fájó szívvel és könnyes szemmel állunk sírja mellett, hiszen a leghűségesebb munkatársak, a legjobb barátok, a leglelkesebb erdészek és magyarok és a legnemesebb emberek egyikét siratjuk benne.

Az az önzetlen munkásság, amit az Egyesület érdekében évtizedeken át kifejtett, az Egyesület évkönyvében is megörökíti nevét, s az Egyesület hálával és kegyelettel fog adózni mindig emlékének.

*

Életrajzi adatait a következőkben közöljük: 1864 június hó 16-án született Paulison, a ma megszállott Temes vármegyében. Középiskoláit Temesváron és Budapesten végezte és 1885-ben fejezte be a selmecbányai főiskolán erdészeti tanulmányait.

Ugyanezen év augusztusában már műszaki díjnoknak nevezték ki az orsovai m. kir. erdőrendezőséghez, ahonnan még az év őszén katonának vonult be s az 1886. évben mint tartalékos hadnagy tért vissza az erdészeti szolgálatba.

1885 decemberében még mint egyéves önkéntest nevezték ki másodosztályú erdőgyakornokká, majd 1886-ban a máramaros-szigeti erdőigazgatóságához került mint erdőgyakornok s ugyan ez év november hó 19-én tette le az erdészeti államvizsgát.

A bogdáni, később a luhii erdőgondnokságnál teljesített szolgálatot; utána 1889 júniusában mint elsőosztályú erdőgyakornok, helyettes erdész a bocskói faraktár gondnokságához, majd még ugyanez év júliusában az állami kezelésbe vett községi erdők teendőinek ellátására újonnan szervezett rozsnyói m. kir. erdőgondnokságához került, 1890. év júliusában pedig mint m. kir. erdészjelölt, helyettes erdész a zsarnócai m. kir. erdőgondnokságához, ahol 1890-ben másodosztályú, 1892-ben pedig elsőosztályú erdészé nevezték ki, és ahonnan még ez év május vé-

gével szolgálattételre a földművelésügyi minisztérium I.—3. ügyosztályába rendelték be.

1893-ban lett központi főerdész, 1898 áprilisában, mint m. kir. erdőmestert osztották be a földművelésügyi minisztérium erdészeti főosztályába.

1899 júniusában erdőtanácsossá nevezték ki, 1905 december végével pedig főerdőtanácsossá és ügyosztályvezetővé.

1915 áprilisában kapta a miniszteri tanácsosi címet és jellegzet, a következő év augusztusában lett valóságos miniszteri tanácsos és 1920 januárjában kapta a helyettes államtitkári címet és jellegzet, 1922 május végével vonult végleges nyugalomba.

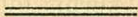
Mint nyugdíjas is élénk és tevékeny részt vett nemcsak az Egyesület életében, de minden mérnöki és keresztény mozgalomban és a katolikus egyházi életben is.

Majdnem 3 évvel ezelőtt súlyos természetű operáción esett át és megtámadott szervezete az ezzel járó rázkódtatást már soha sem bírta teljesen kiheverni.

Bár szellemi frissességét a legteltesebb mértékben megőrizte, a gyenge test nem bírta már követni a lélek röptét és fizikai gyengesége miatt nem tudott úgy résztvenni a nemzeti és társadalmi élet mozgalmaiban, mint amilyet Tőle azelőtt megszoktunk.

Minden részvétünk és együttérzésünk a mélyen sújtott hozzátartozóké s emlékét azzal a szeretettel és kegyelettel őrizzük, ami az igaz embert méltán megilleti.

Nyugodjék békében!

Kiss Ferenc ünneplése

A Szegedi Friss Ujság vasárnapi száma beszámol a Szegedi Gazdasági Egyesületnek a városháza dísztermében jan. 12-én ünnepélyes keretek közt lezajlott közgyűléséről, melyen a szegedi gazdatársadalomnak színe-java vett részt. Ott láttuk Baranyi Tibor főispánt, Pálffy József polgármestert, Bokor Pál ny. h. polgármestert, gazdasági főtanácsost, Fodor Jenő ny. h. polgármestert, gazdasági főtanácsost, Tóth Imre dr. kormányfőtanácsost, Kozma Ferenc kormányfőtanácsost, Grüner Géza gazd. főtanácsost, Koltay Alajos és Nyári György tankerületi főigazgatókat, valamint számos szegedi közéleti és gazdasági szaktekintélyt.

A gyűlést a Gazdasági Egyesület elnöke, Hunyadi-Vas Gergely dr. nyitotta meg, aki meleg szavakkal üdvözölte a megjelenőket, majd érdekes megállapításokkal jellemezte a magyar mezőgazdasági helyzetet. Megemlékezett a gazdatársadalom által az elmúlt év folyamán elért eredményekről, melyekkel szemben megállapította, hogy mezőgazdasági helyzetünk az intézkedések ellenére sem javult. Ezután vázolta azokat a teendőket, amelyek az agrár társadalom megsegítése érdekében mulhatatlanul szükségese-
sek. Hunyadi-Vas Gergely dr. elnök beszédét annak hangoztatásával fejezte be, hogy a Gazdasági Egyesület vezetősége minden jogos termelői érdek megvédésénél a jövőben is rendelkezésére áll mindenkinek.

Kiss Ferenc ünneplése.

Dr. Hunyadi-Vas Gergely elnöki megnyitója után bejelentette a közgyűlésnek, hogy Kamocsay Gábor gazdasági tanácsos felszólalást kért a napirend előtt. Felszólalásában kérte a közgyűlést, hogy Kiss Ferenc ny. min. tanácsos díszelnökké való választását a napirend előtt tárgyalják le, melyhez a közgyűlés egyhangúlag nagy lelkesedéssel hozzájárult. Kamocsay Gábor gazd. tanácsos ezután meleg szavakkal emlékezett meg Kiss Ferenc ny. miniszteri tanácsos ötven éves Gazdasági Egyesületi működésé-

ről, majd az elnöklő Hunyadi-Vas Gergely dr. küldöttséget kért fel Kiss Ferenc meghívására és a küldöttség elnökének dr. Tóth Imre kormányfőtanácsost, tagjaiul pedig Fodor Jenő ny. h. polgármestert, dr. Szalay József ny. ker. rendőrfőkapitányt, Wolf Miksa nagybirtokost, Deák János és Török Ferenc th. biz. tagokat kérte fel.

Kiss Ferenc ny. min. tanácsost a közgyűlési terembe való belépése alkalmából a jelenlevők hatalmas éljenzéssel és tapsviharral fogadták. A meleg ováció elcsendesedése után dr. Hunyadi-Vas Gergely magasszárnyalású beszédben méltatta Kiss Ferenc 50 éves egyesületi működését.

Majd ezután Bokor Pál nyug. h. polgármester, gazdasági főtanácsos emelkedett szólásra, aki felszólalásában rávilágított arra a körülményre, hogy Kiss Ferencsel együtt az 50 éves hivatali működésüket egy esztendőben, egyszerre kezdték, öt évtizeddel ezelőtt. Ebből a munkásságból ismeri Kiss Ferenc puritán egyszerűségét, határt nem ismerő munkakedvét és a magyar gazdaságsadalom, valamint a magyar föld iránt érzett végtelen nagy szeretetét. Kérte a Mindenhatót, áldja továbbra is áldásos munkáját, hogy termékenyítse a szegedi rónát.

Ezután Kozma Ferenc kormányfőtanácsos, a Szegedi-Csongrádi Takarékpénztár vezérigazgatója Kiss Ferenc közgazdasági tevékenységét méltatta meleg szavakkal, majd dr. Pálffy József, a város polgármestere, Szeged sz. kir. város polgársága nevében üdvözölte Kiss Ferencet és bejelentette, hogy a Gazdasági Egyesületben történt 50 éves jubiláris ünnepségen kívül a város is méltó ünneplésben óhajtja részesíteni, mert az öt évtizeden keresztül Szeged város gazdakulturájáért folytatott fáradhatatlan munkáját méltóképpen kívánja ünnepelni.

Ördögh István, a Feketeszéli Mezőgazdasági Kör elnöke az alsótanyai gazdaságsadalom nevében üdvözölte Kiss Ferencet, mert munkásságának egy jó részét Szeged-Alsótanyán töltötte és Alsótanya virágzását nagyrészen neki köszönheti.

Végül Kovács Jenő földbirtokos, a Kecskeméti Kamara és a hódmezővásárhelyi gazdák nevében üdvözölte megleghangú beszédben az ünnepeltet és kifejtette, hogy Hódmezővásárhely gazdaközönsége Kiss Ferenc ny. min. tanácsosra el nem multható szeretettel és hálával gondol.

Az ünnepelt, a mi öreg testvérünk, ő is a régi Selmec falai között növekedett az ország hasznos polgárává. Szűkebb hazájában, az Alföldön, de legfőként a szegedi Alsótanyák hatalmas rónáin kifejtett munkássága már több ízben részesült fényes elismerésben és kitüntetésben. Ezen legújabb kitüntetése alkalmából erdőmérnök testvérei a legmélyebb tisztelettel és őszinte szeretettel hajtják meg piros szegésű, tölgyelevelés, hófehér zászlójukat az ünnepelt érdemei előtt és örömmel köszöntik őt ötven esztendőes eredményes működése alkalmából, akik hálásan tekintenek az egek ura felé és kérik: adjon még időt hűséges öreg szolgájának, hogy a köznek még sokáig hasznára lehessen!

*

Eddig tart a vidéki levél.

Mi a magunk részéről őszinte tisztelettel és szeretettel csatlakozunk azokhoz a jókívánságokhoz, amelyekkel Kiss Ferencet a jubileum alkalmával nagyszámú tisztelői elhalmozták.

De engedelmet kell kérnünk arra, hogy a felhozott jubiláris indokokhoz a magunk részéről még kettőt hozzácsatoljunk.

1885. év január hó 6-án kelt az a kötelezvény, amelyikkel Kiss Ferenc az Országos Erdészeti Egyesületbe alapítótagul belépett és a lap 1885-iki évfolyamában jelent meg Kiss Ferenc első közleménye.

Ötven esztendeje alapítótagja tehát az Egyesületnek, és ugyancsak ötven éve egyik legértékesebb munkatársa lapunknak.

És most, amikor ennek a kettős jubileumnak le akarjuk vonni a következményeit, igazán nem tudjuk hol kezdeni a dolgot.

Nem tudjuk mit ünnepeljünk jobban Kiss Ferencben, a tudóst, aki évek, sőt évtizedek szívós és kitartó, minden feltűnést kerülő munkájával tör új csapásokat a gazdaságtudományok terén, az erdészt, aki egy félévszázadon át addig parlagonheverő megmunkálatlan talajba telepített 1000 holdakra menő erdőket és ugyancsak addig megmunkálatlan szívekbe oltja be a magyar erdő szeretetét, a kollégát, aki magas kora mellett is szeretettel és lelkesedéssel karol fel minden lépést, amelyik az erdőmérnöki kar sorsát érinti, a barátot, mindnyájunk szeretett Ferkó Bátyját, aki az élet nehézségei között a jó tanácsot, az oktatást és a segítséget, a fehérasztal mellett pedig ragyogó szellemének szí-

porkáit mindig bőségesen osztogatta idősebb és fiatalabb barátai között, vagy az embert, aki évtizedeken át tisztességben, szorgalmas munkában eltöltött életével, rokonszenves egyéniségével, szeretetreméltó modorával tudott annyi rajongó tisztelőt, szerető jóbarátot szerezni magának és szakjának vadidegenben, ahol ő előtte tán azt sem tudták, mi fán terem az erdősz.

Kénytelenek vagyunk a gordiusi csomót úgy megoldani, hogy ebből a sokoldalúságból egyiket sem emelve ki, úgy ünnepeljük őszinte tisztelettel, ragaszkodással és meleg szeretettel Ferkó Bátyánkat, ahogyan van, egyszerűen ünnepeljük Kiss Ferencet.

Hisz a neve már magában is fogalom közöttünk.

Adja az Úr Isten, hogy mai szellemi és testi frissességében sokáig maradjon meg közöttünk és mi még igen sokáig mutathassunk rá az utánunk jövő generációk előtt, mondván: „jól nézzétek meg, megbecsüljétek, büszké legyetek rá és kövessétek példáját, mert nemcsak közülünk származik, de közénk tartozik ma is”.

Az Isten tartsa meg nekünk még igen-igen sokáig!

Krónika

1. Az erdőtörvény sorsa.

A váratlanul közbejött miniszterválság egy teljes hónappal odázta el az erdőtörvénynek élénk ütemben megindult törvényhozási tárgyalását.

Egy nappal előbb jelentek meg a miniszterváltozásról szóló legfelsőbb kéziratok, mint ahogy a felsőház egyesített bizottságainak meg kellett volna kezdeniök a törvénytervezet tárgyalását.

El kellett tehát halasztani a tárgyalásokat mindaddig, amíg az új miniszter úr megismeri a törvényt és vállalhatja érte a politikai felelősséget.

Örömmel jelenthetjük olvasóinknak, hogy a közben eltelt aránylag rövid idő alatt ez megtörtént s a felsőház bizottságai előreláthatólag e hó 7-én kezdik meg a törvénytervezet tárgyalását.

Reméljük, hogy mire e sorok napvilágot látnak, már a felsőház összessége is letárgyalta a javaslatot.

Lapzárta előtt

Lapzárta előtt érkezett le a földművelésügyi m. kir. miniszter úr határozata a február hóra kiadható szállítási igazolványokat illetőleg.

A rendeletet szó szerint ideiktatjuk:

„A Tüzifa Szállítási Igazolványok Elosztását Intéző Bizottság javaslatára azoknak a készlettulajdonosoknak, akiknek bejelentett készlete 150 normál vasúti kocsirakományt meghalad, ha ezen készletük 55%-ánál kevesebb szállítási igazolványt vettek igénybe, az ez év február hónapra kiadható szállítási igazolványok mennyiségét a kiadott igazolvány-mennyiségnek 55%-ig való kiegészítésében állapítom meg olyképpen, hogy abból 30.8% vidékre, 24.2% pedig Budapestre adható ki. Azok részére, akik ezideig a bejelentett készleteik 35%-át meghaladó mennyiségben vettek szállítási igazolványt igénybe, további szállítási igazolvány nem adható ki; a már kiadott igazolványok érvényét azonban az igazolványon kitüntetett határidőig fenn kell tartani.

A lejárt szállítási igazolványokat a kirendeltség csak akkor cserélheti ki, ha a kicserélés betudásával felhasználható összes igazolványok mennyisége a bejelentett készletek 55%-át meg nem haladja.

A 150 normál vagonnál kisebb készletet bejelentett termelők részére az eddig igénybe vett igazolványok számára való tekintet nélkül 4.5 normál kocsirakományra szóló szállítási igazolvány adható ki, az igénylők tetszése szerint vidékre vagy Budapestre.

Amennyiben a kirendeltség február hó folyamán arról győződnek meg, hogy az Erdőbirtokosok és Fakereskedők Faforgalmi Rt. lehívása az 55%-ot meghaladja, felhívom, hogy erről — a többlétszázaléknak a részvénytársaságon kívül állók részére való kiadása céljából — tegyen hozzáam jelentést.”

Az utolsó két hónap rendkívüli viszonyainak a következménye ez a rendelkezés, amelynek kiadását az intéző bizottság hosszas és beható tárgyalás után túlnyomó többséggel hozott határozattal javasolta a földművelésügyi miniszter úrnak.

Az a rendkívüli helyzet, amit a piacon a szokatlanul enyhe időjárás idézett elő, tette szükségessé azt, hogy már az utolsó hónapokban az intéző bizottság az eddig bevett rendszertől bizonyos mértékig eltérjen.

A minimumra csökkent fogyasztás mellett a kínálat kezdett annyira túlsúlyba kerülni, hogy az eddig szerencsésen megvédett árak letörésétől kellett tartani, másrésről pedig számolni kellett azzal is, hogy a téli időjárásra való tekintettel a piac elláttatlanul ne maradjon.

Már a januári 10%-os kontingens kiadását a bizottság ahhoz a feltételhez kötötte, hogy az illető igazolja azt, miszerint a december végéig kiadható igazolvány mennyiséget tényleg fel is használta.

Az indok erre az volt, hogy az egyes termelők (erdőbirtokosok és vállalatok egyaránt) tényleges szállításai között igen jelentős eltérések mutatkoztak, amit az időjárásra való tekintettel nem lehetett szállítási nehézségekre visszavezetni.

Tekintettel arra, hogy a múlt hó végén is még több mint 8000 szállítási igazolvány volt felhasználatlanul a Faforgalmi Rt. kötelékén kívül álló birtokosok és termelők kezén s ezek nagy része természetesen éppen azoknál, akik már eddig is nagyobb %-okat vettek igénybe, a bizottság csak olyan mértékű igazolványmennyiség kiadását javasolta a minisztériumnak, amennyit a Faforgalmi Rt. a neki lekötött fából tényleg le tudott hívni.

A kinnlévő igazolványok túlnyomó része február végéig érvényes és így az a látszólagos sérelem sem túlnagy, ami azt az 56 termelőt érte, akik már eddig is a megállapított 55%-nál nagyobb mennyiségben vettek szállítási igazolványt igénybe.

Az az igazolványmennyiség, ami az eddig kevesebbet szállított termelőknek juthat, 4000 vagon körül mozog s így a Faforgalmi Rt. szállításain kívül még mindig 12.800 vagon azonnal szállítható tűzifa van a piacon, ami a mai viszonyok mellett igen tekintélyes mennyiség.

De ezenfelül mihelyt a Faforgalmi lehívásai az 55%-ot meghaladják, a minisztérium külön fog intézkedni a többletnek a kívülállók részére leendő megadása iránt.

Az intéző bizottság felfogása az volt, hogy az intézkedés első célja a termelő árvédelme, ezt pedig a túlzott kínálat elkerülése nélkül biztosítani nem lehet.

Másrészről az egyenlő elbánás elvébe is jobban találta beleállíthatónak azt, ha azoknak a szállításait szorítja meg, akik már eddig is nagyobb mennyiségű igazolványt vettek igénybe és a különböző nehézségek miatt visszamaradtak értékesítését iparkodik megkönnyíteni.

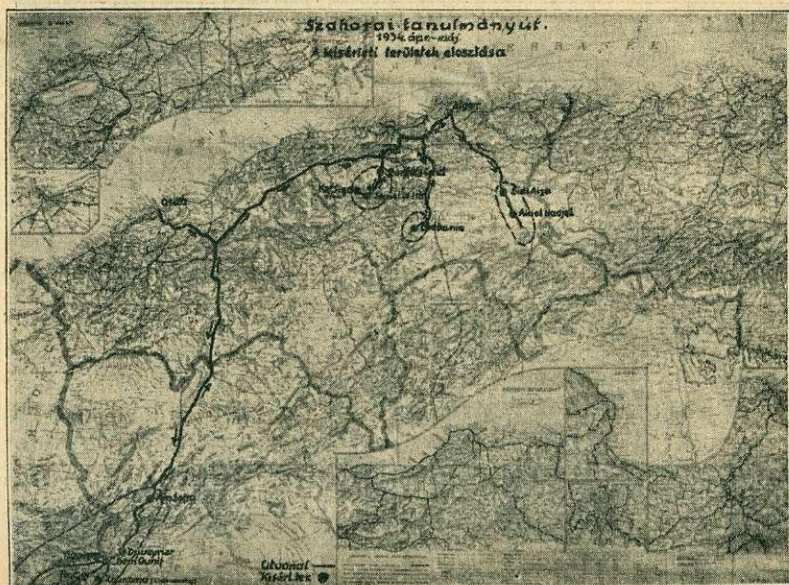
Észak-Afrika erdőgazdasági viszonyairól

írta: dr. Fehér Dániel.

Észak-Afrika túlnyomó részét a francia fennhatóság alá eső gyarmatok alkotják. Ezek közül Algeriára 575.000 km² esik 6,000.000 lakossal, Marokkó, legalább is a francia Marokkó kiterjedése 572.000 km² 4,500.000 lakossal, míg a keletre fekvő Tunisz 125.000 km²-t foglal magában 2,000.000 lakossal. A Szaharának egy jelentékeny része ezen kormányzóságok keretébe tartozik. De ezen felül még mindig marad 2,500.000 km²-nyi szinte beláthatatlan terület, amelyen az ottani nehéz viszonyok mellett mindössze 1,500.000 bennszülött arab találja meg a szűkös megélhetését.

Észak-Afrika erdőségei főképpen a Szahara-hegység 3 vonulatán terülnek el. Főleg a nehezebben hozzáférhető helyeken maradtak meg még az erdők, mert hiszen ami levágható és elvihető volt, azt az elmúlt, hosszú évszázadok alatt részben az arabok, részben a törökök elvitték, sőt még egy évszázaddal előbb a francia megszálló hatalom is elég nagy erdőpusztítást végzett. Az így fennmaradó vágásterületet azután a megmaradt nomád lakosság részben a vigyázatlan tűzrakás következtében való elégetéssel, részben a túlzásba vitt legeltetéssel tette tönkre. Különben is ezeken a vidékeken, ahol a rendkívül száraz klíma következtében a fatenyészet úgylis nagy nehézségekkel küzd, minden meggondolatlan erdőpusztítás rendszerint azonnal végzetes következményekkel jár. Különösen az évi csapadéknak a rendszertelen végletek között mozgó eloszlása az, ami még Észak-Afrikának termékenyebb részein is az erdőtenyészet szempontjából gátlólag hat és a megtelepedett erdőknek elővigyázatlan kiirtása pedig felette súlyos, szinte helyrehozhatatlan káros következményekkel szokott járni.

Algeriának ezen hatalmas területén, amely az anyaország területét is meghaladja, mindössze 3,000.000 hektár erdőt ta-

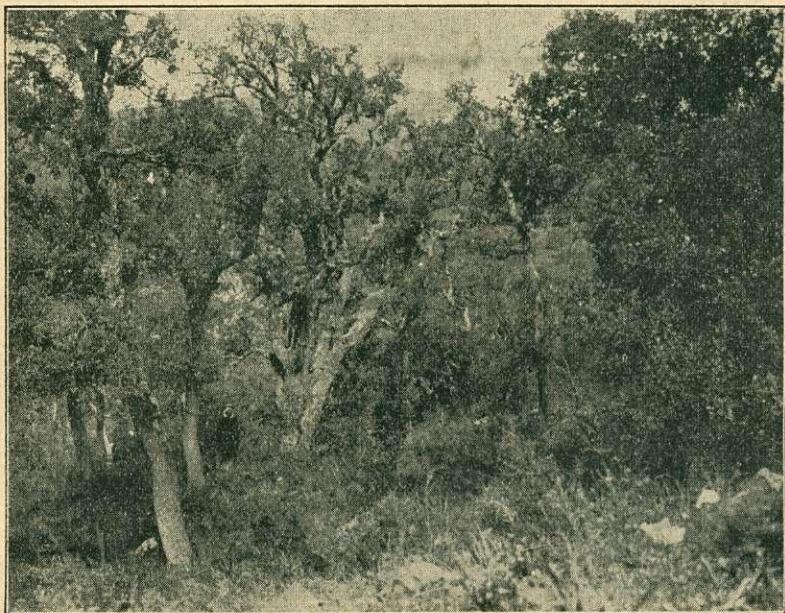
1. kép. A tanulmányút iránya és a kísérleti területek eloszlása.

lálunk. Erdő alatt természetesen itt nem kell mindig szálerdőket értenünk, miután ennek a területnek nagyon jelentékeny része áthatolhatatlan sűrűségű bokrokkal és cserjékkel borított, rosszul felújult régi vetésterületekre esik. Egyes helyeken azonban, különösen az ország azon részein, amelyek az Atlasz-hegység kevésbé hozzáférhető helyeit foglalják magukba, elég jelentékeny, összefüggő állományokat találunk. Ezeket pár évtized óta a francia gyarmatügyi hatóságok igyekeznek rendszeresen kezelni és legalább a megfelelő őrzőszemélyzet fokozatos szaporításával a végleges kipusztulás elől megóvni. Általában ennek a rendszeres kezelésnek köszönhető, hogy nagy vonásokban most már elég tiszta képet alkothatunk magunknak az ország, illetőleg a tartomány fontosabb erdőtípusairól.

Az erdőket formációk szerint a lomblevelűek és a fenyő-erdők csoportjába osztják be. Ezek a formációk a következők:

1. *Quercetum Suberis*

Ennek a formációnak legfontosabb fafaja a paratölgy. A

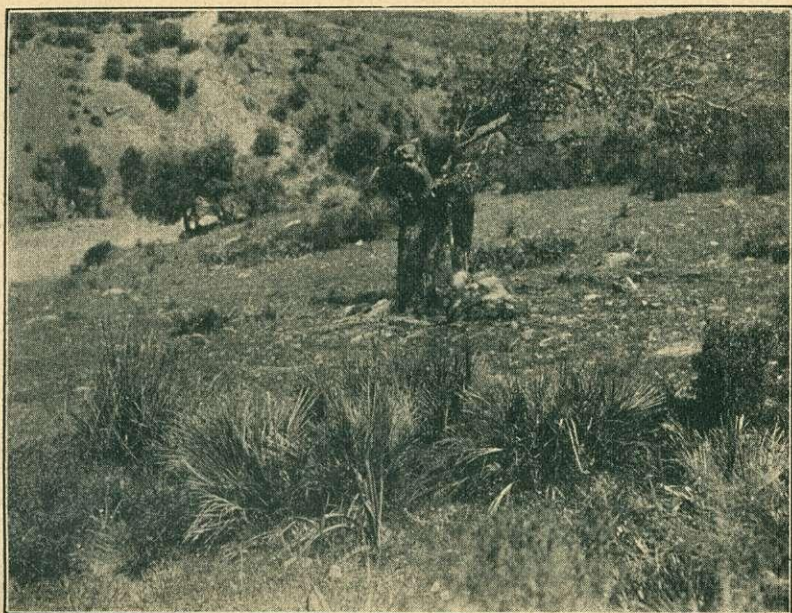
2. kép. *Quercus suber* elegyetlen állománya Teniet-el-Had közelében 1200 m. tsz. feletti magasságban. A képen jól láthatók a kéreghántás nyomai. A háttérben *Pistacia lentiscus* kipusztuló félben levő törzse.

Quercetum Suberis általában az északnyugati, csapadéokban dússabb és inkább a tenger felé fekvő részeket foglalja el. Felmegy majdnem 1200—1400 méter magasságra, ahol azután később ott, ahol még megmaradt, a *Cedrus atlanticával* keveredik. Ebben a formációban még elegyesen a

Quercus lusitanica var. *Mirbeckii*, a *Quercus afares* és a *Prunus avium*-ot is megtaláljuk.

Az alsóbb szintet cserjék alkotják, amelyek közül a legközségesebbek a következők:

Erica arborea, *Arbutus Unedo*, *Phillyrea media*, *Rhamnus Alaternus*, *Viburnum Tinus*, *Myrtus communis*, *Chamaerops humilis*, *Cistus salviifolius*, *C. monspeliensis*, *Lavandula Stoechas*, *Ruscus Hypophyllum*, *Hedera Helix*, *Clematis cirrhosa*, *Lonicera implexa*, *Rubia peregrina*, *Aristolochia altissima*, *Rosa semper-virens*, stb. Különösen jellemző nemcsak erre a formációra, de ál-

3. kép. Törpe pálma *Chamaerops humilis* egy vágásterületen. A háttérben levő hegyoldalon kitűnően látszanak a legeltetés által okozott károk.

talában a lomberdőkre, hogy az alsó cserjeszintben majdnem mindig megtaláljuk a törpepálmát a *Chamaerops humilis*-t is.

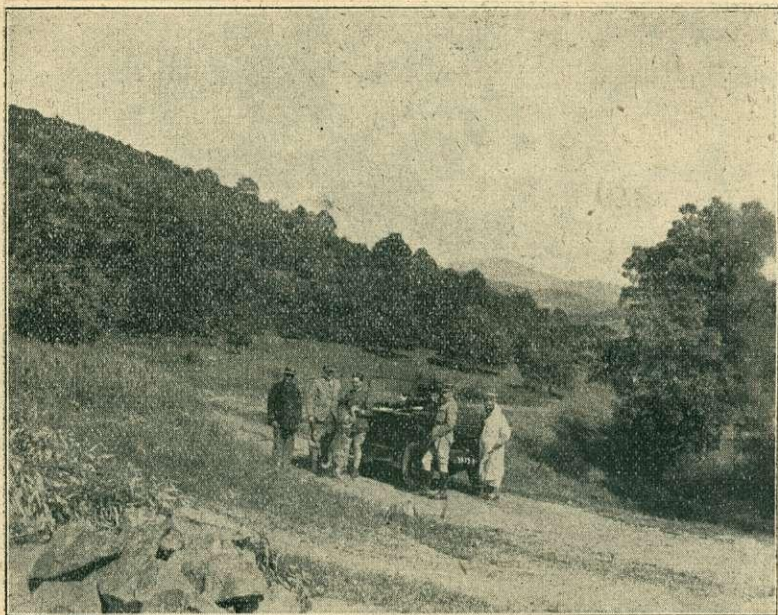
2. *Quercetum Ilicis*.

A *Quercetum Ilicis* főfaja: a *Quercus Ilex* var. *Ballota*, amely meglehetősen magasra, tehát jóval magasabbra, mint az előbbi formáció, megy fel. Így például a Nagy-Atlaszban 1200 és 2500 méter között tenyészik. Rendszerint a következő lombfákkal és fenyőkkel keveredik:

Olea europaea, *Fraxinus oxyphylla* és *Pinus halepensis*.

Az alsó szintben viszont a következő fafajokat találjuk meg:

Pistacia Lentiscus, *Crataegus monogyna*, *Calycotome spinosa*, *Viburnum Tinus*, *Phillyrea media*, *Rhamnus Alaternus*, *Cistus salvifolius*, *C. villosus*. Ezenfelül még különösen az alsóbb fekvésekben a

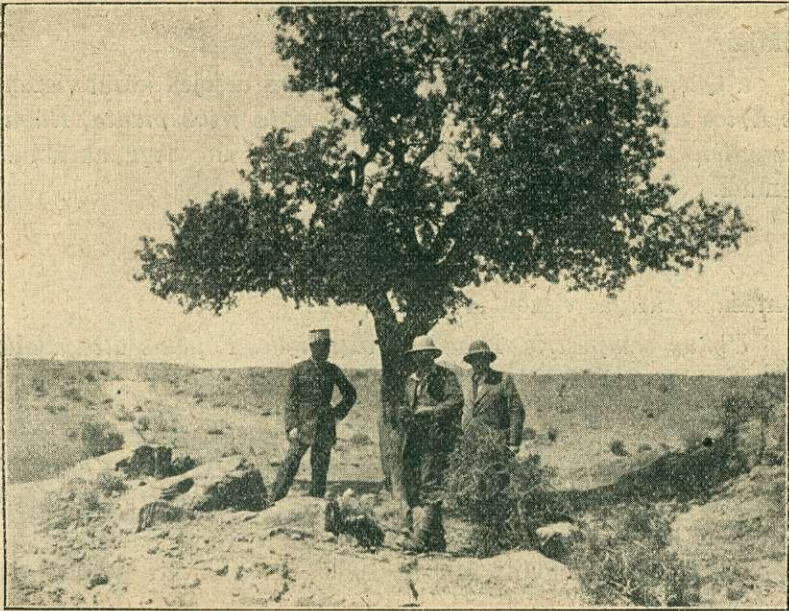
4. kép. *Quercetum lusitanicae* a Point du Caid mellett fekvő védkerületben.

Quercus lusitanica, *Acer monspessulanum*, *A. obtusatum*, *Prunus avium*, *Juniperus* *Oxycedrus* is keverednek vele.

3. Oleo — *Lentiscetum*.

Ennek a formációnak főfajai a következők: *Olea europaea*, *Quercus coccifera*, *Ceratonia Siliqua*. Az alsó szintben viszont ez is nagyon sok cserjét rejt magában. Így a legközönségesebbek itt a következők: *Pistacia Lentiscus*, *Phillyrea media*, *Rhamnus Alaternus*, *Calycotome spinosa*, *Chamaerops humilis*, *Anagyris foetida*, *Daphne Gnidium*, *Cistus monspeliensis*. Különösen érdekes erre a formációra, hogy helyenként, különösen Oran tartományban, még a *Pistacia atlantica* is előfordul benne. Alsó növényzete között pedig különösen a sivatagi részek felé a *Zizyphus lotust* is megtaláljuk.

Ez a három formáció foglalta magában az örökzöldlevelű erdőségeket. A következő formációk azokat a lombfajokat egye-

5. kép. *Pistacia atlantica* egyedül álló példánya a Szahara sivatag egy „ned” már áprilisban kiszáradt medrében.

sítik magukban, amelyek leveleiket ősszel rendszerint lehullatják. Ezek a következők:

4. *Quercetum lusitanicae*,

amelynek két válfaja lép még fel és pedig:

a *Qu. Mirbeekii* és a *Qu. Tlemcenensis*. Ez egyébként az uralkodó fafaj mellett a következő fontosabb fafajokat foglalja magában:

Qu. lusitanica, *Qu. afares*, *Sorbus torminales*, *Acer obtusatum*, *A. campestre*, *Qu. ilex*, *Qu. suber*. Viszont a főfajok mellett, mint fontosabb cserjefajaik a következők fordulnak elő benne:

Erica arborea, *Cytisus triflorus*, *Crataegus monogyna*, *Arbutus Unedo*, *Rubus numidicus*, *R. ulmifolius*, *Ilex Aquifolium*, *Ruscus aculeatus* stb.

Körülbelül 1000 és 1600 méter között fordul elő, de egyes fajait még 1800 méter magasságban is megtaláljuk.

5. *A Quercetum afares*

főfajai:

a *Quercus afares* és a *Qu. lusitanica*, a cserjék közül viszont az *Erica arborea*, *Cytisus triflorus*, *Genista tricuspidata*, *Rubus numidicus*, *Ruscus aculeatus* fordulnak elő leggyakrabban bennük.

6. *Ulmo — Fraxinetum*

fontosabb fafajai viszont a következők:

Ulmus campestris, *Fraxinus oxyphylla*, *Populus alba*, *Salix alba*, *Laurus nobilis*.

A kisebb cserjék közül pedig a

Crataegus monogyna, *Prunus fruticans*, *Myrtus*, *Phillyrea*, *Pistacia Lentiscus*, *Rhamnus Alaternus*, *Ruscus Hypophyllum* fordulnak elő.

Az előzőkkel együtt 500 és 1000 méter között található a leggyakrabban a

7. *Populetum albae*.

Ez a formáció emlékeztet bennünket legjobban az európai viszonyokra és különösen fontos és jellegzetes reánk nézve, hogy ebben találjuk meg a szíkes fásításnál olyan előnnyel alkalmazott *Tamarix africana*-t. Főfajai különben a következők:

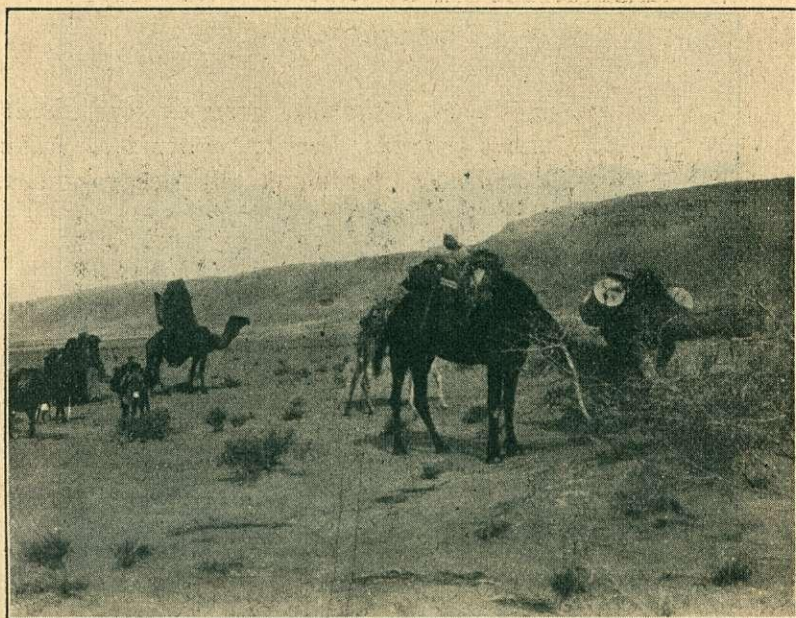
Populus alba, *Populus nigra*, *Alnus glutinosa*, *Salix alba*,

Viszont mint cserjéket a következőket találjuk meg benne: *Tamarix gallica*, *Nerium Oleander*, *Tamarix africana*, *Salix pedicellata*, *S. purpurea*, *S. triandra*.

Különösen jellemző, hogy a sós talajokon is előfordul és kitűnően bírja a száraz klímát. Egyébként a Szahara-Atlaszban körülbelül 1700 méterig megy fel. A síkságon és az alacsonyabb hegyekben erősen versenyez az előzővel.

8. *Pistacietum atlanticae*.

Nagyobb összefüggő állományokat nem igen alkot és inkább már a sivatag, illetőleg steppe részekben fordul elő. Főfaja rendszerint csak gyér állományokat alkot. A szárazabb helyeken pe-

6. kép. Nomád tevekaraván a Szaharában. A kép jobboldalán teljesen kopár hegyek, az előtérben pedig köves sivatag, a „hamada” látható. A tevék előtt a *Zizyphus lotus* bokrai, az előtérben pedig a *Rheta maraena* alacsony növésű cserjéi láthatók.

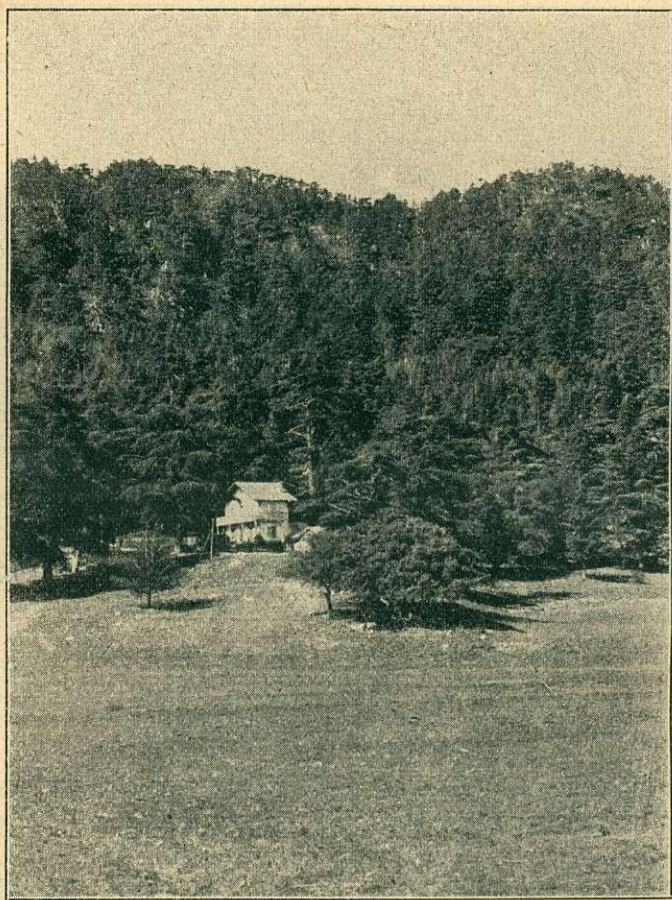
dig az időszakonként víz alatt lévő folyóágyak az úgynevezett „uedek” közvetlen közelében találjuk meg. Főfaja a *Pistacia atlantica*, amely mellett a *Zizyphus Lotust*, a Szaharának ezt a jellemző és a legszárazabb viszonyokat is elbíró cserjéjét találjuk meg.

Különben a *Zizyphus Lotus* maga is formációkat szokott alkotni és főleg:

Withania frutescens, *Lycium intricatum*, *Rhus pentaphylla*-val stb. keveredik.

Végül még megemlítem az *Acacia Tortilis* Dél-Tuniszban és teljesen délen az oázisokban előforduló kisebb formációit, ahol ez a fafaj a *Pistacia atlanticával* elegyedik és alsó szintjét mindegyik *Zizyphus Lotus* alkotja.

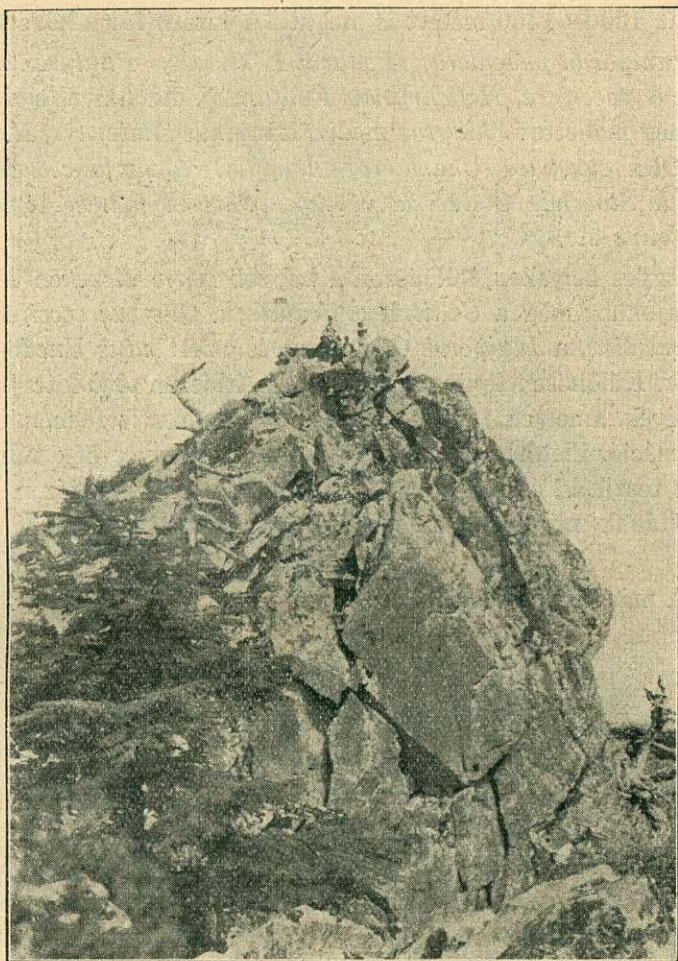
Ezek közül a formációk közül erdőgazdasági szempontból kétségkívül a legértékesebbet a paratölgy állományok adják, ame-

7. kép. Az 1600 m magasan fekvő vadászház a Cedrus rezervációkban. Erdőőri és tiszti szállóul szolgál.

lyek az intenzív kihasználás következtében rendszerint mint kiviteli cikk kiváló hasznót hajtanak. Ezek természetesen különleges kezelés alatt állnak, őrizetük, kihasználásuk, felújításuk sokkal intenzívebb, mint a többi lombfaállományé.

A többi fafaj közül különösen a *Quercus Ilex*, a *Qu. lusitana* és a *Qu. Mirbeckii* állományai nagyobb kiterjedésűek még, de a többi kisebb kiterjedésű formációval együtt kizárólag a belső fogyasztás céljaira szolgálnak és csak a kiválóbb, válogatott törzsek jutnak azután a kivitel céljaira.

8. kép. A Kef-Zigha 1784 m magas csúcsa; rajta a *Cedrus atlantica* felső magassági elterjedési határa.

Sokkal fontosabbak a lombfaformációknál a fenyőerdők, amelyek viszont a következő főbb asszociációk szerint vannak összefoglalva. Első asszociáció:

Pinetum halepensis.

Ez az asszociáció körülbelül 500—600 méter tengerszint feletti magasságig megy fel. De Dél-Algerban felső elterjedési ha-

tára az 1300—1400 métert is megüti. A kísérő fái a következők:

Juniperus phoenicea, *Pistacia Lentiscus*, *Phillyrea media*, *Quercus coccifera*, *Helichrysum Fontanesii*. Azonkívül előfordulnak még mellette: *Phillyrae media*, *Rhamnus Alaternus*, *H. oleoides*, *Olea europaea*, *Chamaerops humilis*, *Osyris lanceolata*, *Lavandula Stoechas*, *Cistus salvifolius*, *C. heterophyllus*, *Asparagus acutifolius* etc.

Egyes helyeken, különösen a beljebb fekvő részeken ezekhez a fafajokhoz még a *Callitris articulata*, a *Quercus coccifera*, a *Quercus Ilex*, a *Juniperus Oxycedrus* és az *Arbutus Unedo* is járulnak. Különösen fontosak a Szahara-Atlaszon lévő kiterjedtebb erdőségek, amelyek 1400—1500 méter magasra is felmennek. Ez a formáció, illetőleg az idetartozó erdők a fenyőerdők túlnyomó részét teszik ki és ma már fő fafaj, amely mind műfának, mind épületfának, mindpedig telegráf oszlopoknak stb. kiválóan alkalmas.

A második asszociáció a

Pinetum pinastri,

főfaja a *P. pinaster*, amely a következő fafajokkal elegyedik.

Quercus Suber, *Qu. lusitanica* v. *Mirbeckii*.

Kisebb kiterjedésben található, mint az előző, de nemcsak a tengerparti részeken, hanem a belső fekvő részeken is előfordul, 600—700 méternél Algerban és Tuniszban nem megy magasabbra, de Marokkóban 1700 méter magasságig is felmegy a déli oldalakon.

A harmadik asszociáció a

Callitrietum,

főfaja: *Callitris articulata*, amely a következő fafajokkal társul:

Olea europaea, *Ceratonia siliqua*, *Pistacia Lentiscus*, *Quercus coccifera*, *Rhamnus oleoides*, *R. Alaternus*, *Phillyrea media*, *Arbutus Unedo*, *Cistus Clusii* etc.

Ez a tipikus afrikai fafaj, amely Európában nem fordul elő, meglehetősen nagy területeket foglal el. Leginkább tűzelőfának

9. kép. A *Cedrus atlantica* 1600 m magasban. A képen látható fák kb. 150—200 évesek.

használják, miután gyengébb növekedési ereje következtében nagyobb magasságokat nem igen szokott elérni.

A negyedik asszociáció a

Juniperetum phoeniceae

rendszerint a *Pinetum halepensis* kíséretében találjuk meg. De különben különös jelentőséget kölcsönöz neki az a körülmény,

hogy a Szahara-Atlasznak legdélibb, tehát már a sivatagi régiókban fekvő hegyoldalaiban is megtalálható és itt 2200 méter magasra is felmegy. Ez az asszociáció tulajdonképpen már nem nevezhető erdőnek, hanem éppen úgy, mint a mi borókánk, gyér elosztásban borítja a kopár hegyek oldalait. Megtaláljuk mellette még a *Juniperus Oxycedrus* és néha az *Olea europaeá*t is.

Az ötödik asszociáció a

Juniperetum thuriferae.

Ez a marokkói Atlaszban fordul gyakrabban elő, de különösebb jelentősége nincs. A marokkói Atlaszban különben még a *Cupressus sempervirens* is előfordul, amelyet Tuniszban is meg lehet még találni.

A hatodik asszociációt a

Cedretum-ot

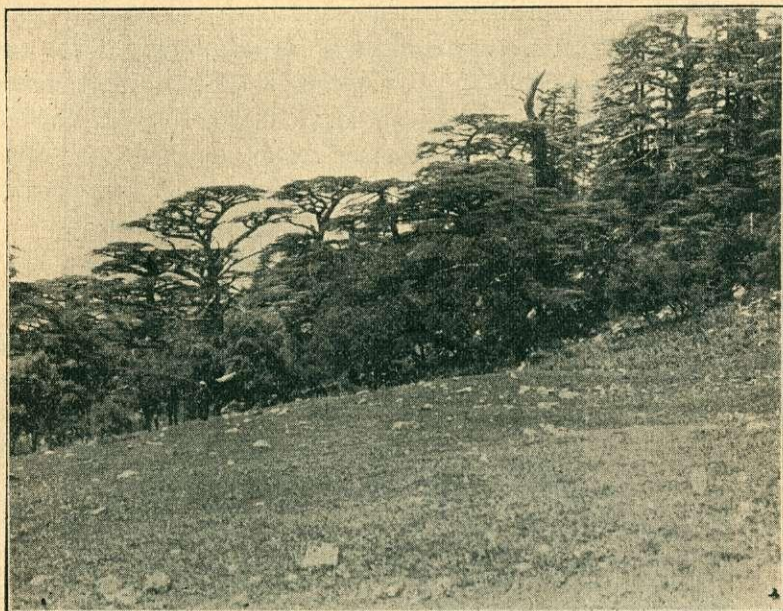
a megmaradt cédruserdők alkotják. Fő fafaja, amely nálunk *Cedrus atlantica* néven van elterjedve, különbözik a többi észak-afrikai asszociációtól, illetőleg fafajtól azáltal, hogy a tél nagyobb hidegét is elbírja. Az eddigi megfigyelések szerint mínusz 10°-ot is elbír nagyobb károsodás nélkül. Már pedig tekintettel arra, hogy csak a magas egységekben fordul elő, ezek a hőmérsékletek, különösen a Középső-Atlaszban télen 1500 és 2000 méter magasan nagyon gyakran be szoktak állni. A cedrus kifejezetten a magas hegységek fája. A Középső-Atlaszban 1600 méter átlagos magasságig megy fel, de egyes helyeken déli fekvésben 2200 méter magasságban is megtaláljuk. Itt természetesen már korcsnövekedésüvé válik. Azok közé a fajok, illetőleg állományok közé tartozik, amelyeket természetesen fájuknak kiváló minősége következtében a korábbi években erősen kihasználtak. Ma már a nagyobb cédrus erdők rezervációkat alkotnak és ezekben a használatok rendszerint tilosak. De ennek dacára nagyon sokat szenvednek, mert a mindenütt szabadon kóborló nomád-arab karavánok, amelyek egy nap tevével 40—50 km-t is megtesznek, különösen a Szahara-Atlasz magas fennsíkján beköszöntő tél előtt, nagyon sok kárt okoznak bennük. Még ott is, ahol a lombfákkal keveredtek, könnyű hasításuk következtében a nomád-arabok első-

10. kép. Elegyetlen őserdőszerű állomány kb. 1650 m magasban. Az előtérben jól látszik a természetes újulat.

sorban ezeket tulajdonítják el. Bár az algeri erdőigazgatóság mindent eikövet a cedrus-reservációknak fenntartása érdekében és nem egyszer az erdőt őrző kiválóan képzett és fegyelmezett személyzet és az arabok között közelharcra is kerül a dolog, ezek még ma is pótolhatatlanul sok kárt okoznak és a fahasználat mellett a gondatlan tüzeléssel a károsítás mérvét még csak növelik. Ennek az asszociációnak kétféle fajtája van:

a) az elegyetlen cédruserdők, amelyek alig vannak idegen fafajjal keverve, mindössze az *Ilex Aquifolium* és a *Taxus bac-*

11. kép. A *Cedrus atlantica* és a *Quercus Merbeckii* kevert állománya.
Ez utóbbi jól kivehető a magas cédrusok között.

cata egyes példányai található benne. Előfordul azután még benne, mint alcserje: a *Genista tricuspidata*, a *Rosa agrestis* és a *R. canina*.

b) a kevert állományok. Ezeket a következő fajok alkotják: *Cedrus atlantica*, *Quercus lusitanica* var. *Mirbeckii*, *Sorbus torminalis*, *S. Aria*, *Acer obtusatum*, *A. opulifolium*, *Prunus avium*, *Taxus baccata*, *Ilex Aquifolium*, míg az alsóbb szintekben: *Daphne Laureola*, *Lonicera kabylica*, *Crataegus laciniata*, *Juniperus communis*, *Ribes petraeum*, *Berberis hispanica*, *Rhamnus alpina*, *Cotoneaster Fontanesii*, *Ruscus aculeatus*, etc. fordulnak elő.

Különösen jellemző, hogy egyes helyeken az *Abies numidica* is keveredik vele.

Amint az újabb kutatások mutatják, Marokkó teljes pacifikálása után közel 200.000 hektár érintetlen őserdő jutott a franciák birtokába. Itt természetesen valószínűnek kell tartanom, hogy nem fogják az egészet rezervációnak nyilvánítani, hanem

12. kép. Érett terméssel bíró datolyapálmák a Colomb-Bechár-i oázisban.

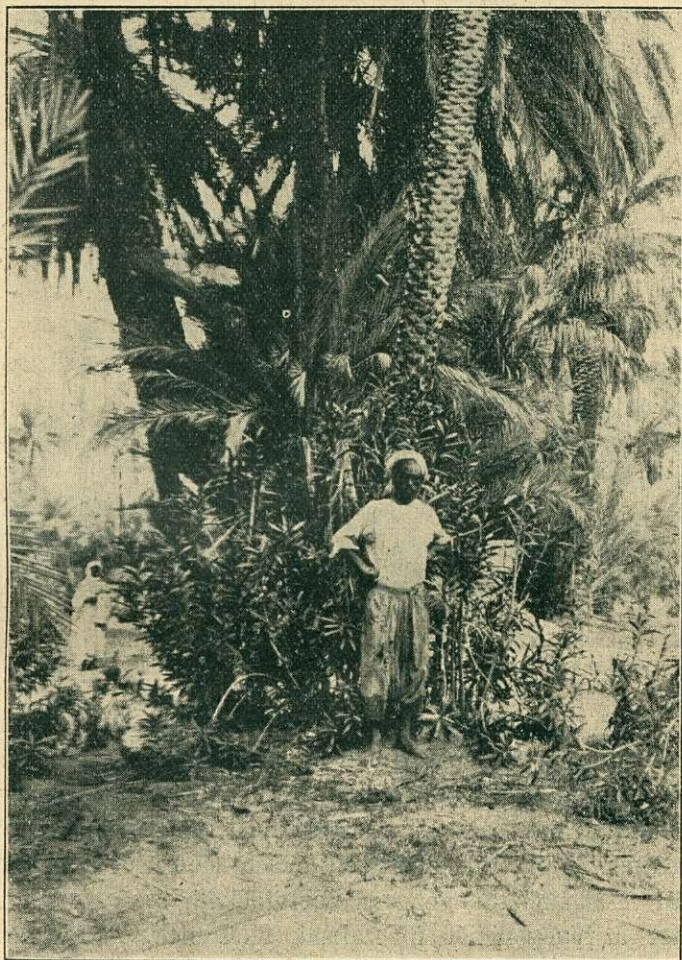
bizonyos részét az újulat figyelembevételével és fenntartásával ki fogják használni. Egyike a legszebb rezervációknak, az Algertől körülbelül 250 km-el délnyugatra fekvő, de a kitűnő utakon autón gyorsan elérhető Téniet-el-Haad városka határában található cédrus állományok. 1000 méter magasságig a *Quercus Suber* és a többi afrikai *Quercus* faj elegyes állományai kísérik bennünket. De ezen felül már feltűnik a *Cedrus atlantica* közel 4.000 hektár kiterjedésű őserdő jellegű és szigorúan védett kiterjedt állománya. A Kef-Zigha hegy ormán 1784 méter magasságig megy fel a cédrus, amely ezekben az erdőkben a kevert állományok asszociációját alkotja. A természetes újulat kiválóan sikerül és az őserdőkben úgyszólván az összes körfordulatot a legifjabbtól a több száz évet átélte hatalmas példányokig megtalálhatjuk. Aki egyszer ezeket az őserdőket bejárta, az innét felejtethetetlen emlékekkel távozik. Jómagam a Szahara homokjából — közel 1200 km-nyire Algertől délkeletre — 3 napon belül jutottam fel az 1600 méter magasban fekvő vadászházba. Itt már az európai ember otthonosan érzi magát, mert ha éjjelenként a fülsüketítő

sakálordítás fel nem zavarná álmából, a flóra után ítélve, ebben az üdelevegőjű, gyönyörű erdőben könnyen azt hihetné, hogy az Alpok, vagy a Kárpátok rdejében tanyázik. Idefent már a flóra is egészen középeurópai jellegűvé válik, megjelennek a mohok, a zuzmók és különösen, amint már az előbbi összeállításból is kiviláglik, a cserjék között rendkívül sok olyan fajta van, amely a mi erdőségeinknek rendes lakója. Sajnos a francia erdőgazdálkodás nem csak itt, de az őshazában is legtöbbször annyira extenzív, hogy ezek a hatalmas rengetegek teljesen feltárva még ma sincsenek. A rendkívül gyér kezelő- és őrszemélyzet alig bírja az erdők állományát fenntartani és így a magunk részéről őszintén kívánjuk, hogy az igazgatóság rendkívül agilis vezetőjének De Beaucoudray igazgatónak a közeljövőben mielőbb sikerüljön az algeri és tuniszi erdőgazdálkodást az anyaország nagy hasznára és javára intenzívebbé tenni. Az erdőknek a közgazdasági jelentősége természetesen itt annyira előtérbe nyomul, hogy ezeknek a kezelését, fenntartását általános szociálpolitikai szempontból is egész más elvek szerint kell elbírálni, mint a középeurópai erdőségeknél.

Most még befejezésül a pálmaerdőkről óhajtok néhány szót szólni, bár ezek tulajdonképpen itt ugyanazt a szerepet játsszák, mint a gyümölcsfák nálunk. Mert hiszen már több ezer év óta rendszeres ápolás és kihasználás tárgyát képezik. A datolya Észak-Afrika legfontosabb kiviteli cikke és innét még Amerikába is átkerül. Éppen ezért úgy a kormányzat mint a birtokosok különös gonddal és szeretettel ápolják ezeket a nemes fákat.

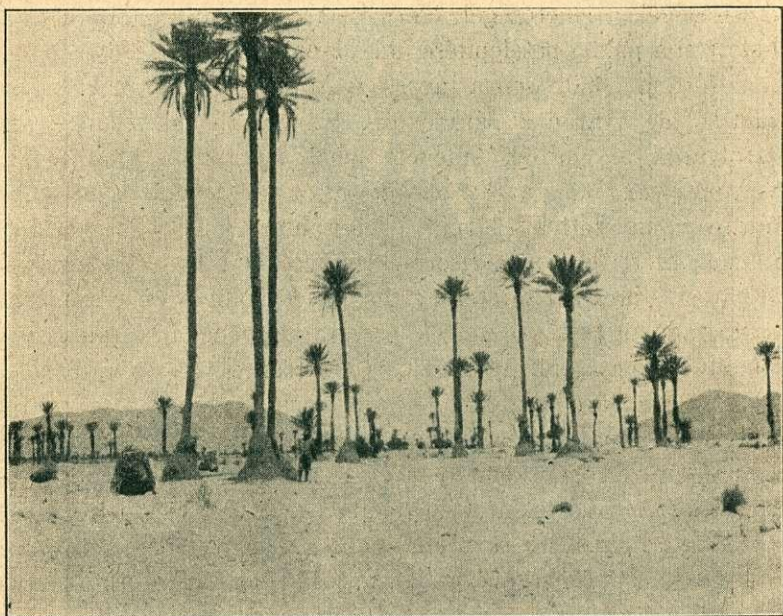
Észak-Afrikában egyébként a trópusi és szubtrópusi tájak külső képéhez annyira hozzátartozó pálmafaajok csak mesterségesen megtelepítve vannak képviselve. Egyedül csak a törpepálma fordul elő a *Cistus* és az *Arbutus* néha szinte áthatolhatatlan sűrűjében.

A datolya-pálma (*Phoenix dactylifera*) csak délebbre kezdi felütni a fejét. Körülbelül Algertől 220 km-re délre Bousadaban találjuk meg az első oázist és innét kezdve délre, egészen a Hoggar vonaláig, az oázisokban mindenütt kisebb-nagyobb csoportokban, vagy nagyobb erdőségekben találjuk meg ezt az Észak-Afrika gazdasági viszonyai szempontjából annyira fontos fafajt.

13. kép. A fendii, több évszázadon át művelés alatt nem állt oázisban a *Phoenix dactylifera* természetes újulata és az előtérben, az arab mögött, a *Nerium oleander*, a pálmaligetek őshonos növénye látható.

A datolyapálma telepítés útján került évezredekkel ezelőtt Arábiából, ahol az őshazája van, az északafrikai oázisokba. Az oázisokban csak ott tudnak megmaradni és megtelepülni, ahol a gyökérzetükkel az altalaj vizét elérhetik. Emellett pedig, ha a talajvíz mélyebben van, mesterséges öntözésekkel is gondoskodnak tenyésztésükről és fenntartásukról. Annyira értékesek, hogy

14. kép. Datolyapálmák (*Phoenix dactylifera*) hatalmas, többszáz éves példányai a Zousfana homoksivatag északi peremén.

szám szerint tartják őket nyilván. Különben az oázisokban természetesen úton is megtelepülnek. A pálmáknak az árnyékában, ahol az öntözés is megfelelő, tenyésztik azután az arab a többi mezőgazdasági növényeit és a zöldségféléket, még pedig úgy, hogy kellő intenzív művelés mellett egy évben kétszer is arat. Különben már a Földközi-tenger déli partvidékein is az ősz, a tél és a tavasz a fővegetációs időszaknak felel meg. A hőmérséklet enyhe marad és emellett az enyhe hőmérséklet mellett a megfelelő csapadékviszonyok buja fejlődésnek indítják a természetet. Így van ez az oázisokban is. Július, augusztus és szeptember hónapokban az a rendkívül nagy forróság, amely árnyékban néha 40—45 fokra is emelkedik, minden tenyészetet lehetlenné tesz.

A Szahara, de különösen annak azon részei, ahol majdnem minden évben csapadék esik és amelynek a talajvíze összefüggésben van az északi és a nyugati csapadékdúsabb területek talajvízeivel, nagyon sok helyen adja meg a pálma-oázisok

létesítésének a lehetőségét. Természetesen, miután több évezred mulott el a pálma betelepítése óta, ez most már sok helyen vadon is előfordul. Különösen a tavasszal és ősszel gyakran vizet tartalmazó, de nyáron kiszáradó és a Szahara homokjában elvesző vízfolyások az „uedek” mellett lehet megtalálni, még pedig a *Nerium oleander* és a *Pistacia atlantica* társaságában. Miután a datolyapálma kétlaki növény és így hím és nő egyedei külön állanak, ezért tehát a megtermékenyítéséről a benszülöttek évezredes ősi eljárással mesterségesen gondoskodnak és ebben rendkívül nagy ügyességre tettek szert. Egyébként a datolyának rendkívül nagy külkereskedelmi jelentősége van és a Szahara belső részein lévő oázisokból hosszú tevékaravánok viszik jótermés esetén ezer és ezer mázsa számra a datolyát. Éppen ezért a pálmafaerdőket már néhány évtized óta azoknak különös kezelési módjára való tekintettel, továbbá a pálmaerdőknek a mezőgazdasággal való szoros összefüggése következtében amint már említettem a mezőgazdasági igazgatóság körzetébe osztották be.

Van-e hazánkban ezeréves pusztá, vagy azt a török hódoltság okozta. — Megváltozott-e a Nagy-Alföld éghajlata a török hódoltság miatt aszályosabb irányban, továbbá a talajok is alig javíthatóan megromlottak-e a valóságban

írta: Vági István

Kritikai hozzászólás Szekfű Gyulának a „Magyar Történet” V-ik kötetének első fejezetéhez.

(Befejezés.)

Szekfű még azt is mondja, hogy az éghajlaton kívül a török hódoltság a talajt is széles területeken többé alig javíthatóan megromtotta. Nem akarok szólni azokról a területekről, amelyek a török hódoltság alatt víz alá kerülván, valóban elmocsarasodtak és ezáltal relatív elromlottak. Relatív rossz átalakulásról azért beszélek, mert ezek a területek hazánk legújabb történetében lecsapoltatván, igen kitűnő termőföldeket adtak, tehát igen könnyen megjavultak és így szó sem lehet arról, hogy alig javíthatóan romlottak volna meg. Részletes vizsgálat tárgyául teszem azonban a Nagy-Alföld azon területeit, amelyek soha víz alá nem kerültek és amelyek a török hódoltság előtt termőföldek voltak, de a török hódoltság alatt a lakosság kipusztulása folytán, művelés alá majdnem két évszázadig nem kerültek és ezért állítólag alig javíthatóan romlottak meg. Már előre kijelentem, hogy ez a felfogás a talajok kialakulásának modern értelmezésével sehogysem hozható összhangzásba. Nem tagadható ma tudniillik többé, hogy a talaj termőképessége elsősorban a talajban kialakult úgynevezett adszorbeáló komplexumtól (humusz zeolith komplexumtól) függ. Ez a talajnak az a része, amely a bázis kicserélődési tulajdonsággal bír és amely tulajdonság különösen nagymérvű a talaj 0.002 mm-nél kisebb málladék frakciójában. Ez az adszorbeáló komplexum különböző változatban fordul elő a talajban és a változat minőségétől függ, hogy mindazok a tulajdonságok, mint pl. a talaj morzsás szerkezete, a talaj vízgazdálkodása, a talaj tápanyag tartalma, amely tulajdonságok szabályozzák tulajdonképpen a talajok termőképességét, meglegyenek. Az adszorbeáló komplexum az éghajlati elmállás hatása alatt jön létre és az éghajlat alakítja ki az adszorbeáló komplexum különböző neveit. A talaj termőképessége szempontjából tulajdonképpen az az adszorbeáló

komplexum jön elsősorban számításba, amely Ca-al van telítve és amelynek nagy része telített, úgynevezett enyhe humuszból áll. Ez az adszorbeáló komplexum, ha a talajban nagyobb mennyiségben van jelen, a talajoknak ideális tulajdonságokat kölcsönöz a termőképesség szempontjából, azonban az ilyen komplexum csak határozott éghajlat alatt alakul ki, amilyen éghajlat az orosz tschernosem szteppeken, az amerikai präreken, de a Nagy-Alföldön is többé-kevésbé uralkodik. Az orosz tschernosem talaj a termőképesség szempontjából normális talajnem. Az orosz tschernosem terület éghajlata alatt a Ca-al telített adszorbeáló komplexum nagy része organikus eredetű s a szeppe különleges növényzetéből képződik, humifikáció folytán és ezen éghajlat alatt az adszorbeáló komplexum, amely Ca-al van telítve, állandóan megmarad, akár műveljük a talajt, akár nem, amennyiben az évről-évre keletkezett új humusz a tschernosem szeppe éghajlata alatt biztosítja az adszorbeáló komplexum állandóságát, amely Ca-al telítve lévén, már amúgy is elég állandó képződmény. Ilyen területen tehát, ha akár egy évezredig nem művelik a talajt, a talaj nem fog rosszabbodni, hanem igen jó termőképességét meg fogja tartani. Így tartották meg termőképességüket az Északamerikai präerik, pedig azokon évezredek át talajművelés nem volt és dacára annak, mikor a farmer megjelent azokon a területeken, a legegyszerűbb művelési eszközökkel, bámulatos termések képződtek, azonban éppen a korlátlan rablógazdaság folytán a talajok egynehány évtized mulva ki is merültek. Az orosz déli tschernosem területeken szintén kimerülnek a földek, amennyiben a talajművelés folytán, a humusz nagy része elhasználódik, miáltal a talaj termőképessége erősen csökken. Ekkor ezeken a területeken a termőképességet olyan módon emelik újból, miután éghajlati viszonyok miatt az istállótrágyát alkalmazni nem lehet, hogy ezeket a területeket 50 évig ugarnak hagyják, miáltal elszaporodik rajta a mezősegi vegetáció, amelynek humifikációjával újból felszaporodik a telített humusz a talajban és kialakítja az adszorbeáló komplexum organikus részét és a talaj egynehány évtized mulva újra visszaszerezte azt a termőképességét, amelyet a megművelés folytán elveszített. Így volt ez a Nagy-Alföldön is a török hódoltság alatt, sőt ha elfogadnánk Szekfű azon állítását, hogy a török hódoltság előtt humid éghajlat uralkodott hazánkban és a török hódoltság alatt az éghajlat szárazabb lett, éppen azért a termőtalajokban, amelyek víz alá sohasem kerültek, a humusznak természetes úton fel kellett halmozódnia, amiáltal a talajok nem rosszabbodhattak.

Hiszen maga Szekfű mondja, hogy az ember távoztával megkezdődött a füvek uralma és a talaj begyepesedett, amely füvegetációban kereshető a modern talajtan felfogása szerint a döntő ok, hogy ezek a füvel borított talajok nem romolhattak el alig javíthatóan. Természetesen itt nem beszélek a szikes és a sós talajokról, amelyek kialakulása folytán a talajok elvesztették a termőképességüket, amely sóstalajok ki-

alakulása azonban már a magyarok idejövetele idején megvolt, amennyiben azok a postglaciális melegebb éghajlat alatt keletkeztek és a történelmi időben legfeljebb a szerkezetükben állott be változás. Hogy a szikes talajok, a török hódoltság idején keletkeztek volna, az egy olyan felfogás, amelynek semmi alapja nincs.

Igen, ha Magyarország területe erősen humid éghajlat alatt állana, akkor a talajok már az éghajlat hatása alatt H-el telített adszorbeáló komplexumot nyernének, amely komplexum nem állandó és szétbomlik, aminek a következménye a podsoltalaj, amely a termőképesség szempontjából igen rossz talaj. Ilyen talajt csak folytonos műveléssel, megszélesztéssel lehet termőképes állapotban, igen nagy anyagi áldozatokkal megtartani és a talajok meg nem művelése esetén a talajok valóban az éghajlat hatása alatt folyton rosszabbodnának, ahogy pl. tisztán csak az éghajlat hatása alatt alkult ki a Német-fenyér nagy része. De még ilyen körülmények között is 200 év keveset jelentene és legalább egy évezredre volna szükség, hogy a talaj az éghajlat hatása alatt jelentősen a podsol irányában változzon meg.

Éppen azért talajtani és éghajlattani elgondolások alapján nem lehet állítani, hogy a török hódoltság az előbbi termőtalajokat, amelyek víz alá sohasem kerültek, alig javíthatóan megrontotta volna.

Engedtessek meg nekem, hogy tanulmányom végén röviden foglalkozzam a történelem előtti megtörtént és a történelmi időben létrejött állítólagos éghajlati változásokkal.

Nem tagadható, hogy az előbbi geológiai korokban hatalmas éghajlati változások nem fordultak volna elő. Így a prækambriumban, jégnyomok találhatók Északamerikában, Lappországbán, Skóciában, Ausztráliában. A Silurban meleg, nedves éghajlat uralkodott, a melegezés a Devonban is folytatódott, hogy aztán a Carbonban meleg, nedves éghajlat alakuljon ki, amely alatt hatalmas vegetáció fejlődött ki, amelyből a carbonkori kőszéntelepek keletkeztek. *A permocarbonban aztán a földfelület széles területein hatalmas jégterületek keletkeztek még olyan helyeken is, amelyek közel voltak az aequatorhoz.* Így Dél-amerikában, Délafrikában, Indiában és Ausztráliában nagy területek jég alatt voltak, ugyanakkor az északi féltekén Európában. Amerikában határozott arid meleg éghajlat uralkodott. A későbbi geológiai korokban is voltak éghajlati változások, így az idősebb tertierben Középeurópában pálmák, bambuszok, kámphorfák uralkodtak, tehát szub-tropusi nedves éghajlat uralkodott, viszont Grönlandban és a Spitzbergán mérsékelt meleg éghajlat uralkodott és az északi sarkok eljegesedése ebben a korban egyáltalában nem valószínű. Az idősebb harmadkorban kezdődnek aztán a fontos geológiai változások, amennyiben a mai európai hegységek, Pireneusok, Kárpátok, Alpesek kezdenek kialakulni és ezen hegyképződés a fiatalabb harmadkorban a Miocénban éri el a tetőpontját, amihez hozzájárul még a hatalmas vulkáni működés egész Középeurópában és így Európa orográfiai és hydrográfiai

téren nagy változáson megy keresztül, amely geológiai és földrajzi változás kezdő fokozatosan éreztetni a hatását az éghajlatra is, amely más kellett, hogy legyen, mint a harmadkor kezdetén és így a tertier legfiatalabb formációjában bizonyos lehülés következik be. Így a pliocenban az északi sarok jégborítást kap, amely jégborítás az északi sarkon a Kambrium óta nem volt meg, továbbá már a miocen végén Középeurópából eltűntek a pálmák is, ami az éghajlat lehülésére vall. A fiatalabb harmadkor pliocenjében kezdődik tulajdonképpen az átmenet a negyedkor jégkorszakába a diluviumba és egyes amerikai kutatók azt állítják, hogy Északamerikában a jegesedés már a pliocenben kezdődött és Köppen Wegener szerint Északkelet-Szibéria és Alaszka is a legfiatalabb harmadkorban már jégtakaró alá került. Középeurópában már a miocenban feltűnő hideg évszakok mutatkoznak és a lauzitzi barnaszénben a bükkleveleken fagyrepedések láthatók, de a pliocén levelek is azt mutatják, hogy fagyok voltak már ezidőtájt Középnémetországban. A pliocén Közép-tengerben a lehülést a *Cyprina islandica* mutatja kitűnően. Ez a lehülés a pliocén után minő erősebb lett és végül a diluvium, a jégkorszak alakult ki, hatalmas klímaváltozással, amennyiben a föld északi féltekén hatalmas jégtömegek borították Északamerikát, Skandináviát, Németország északi felét, továbbá Oroszország nagy részét, míg az Alpesekből, Pireneusokból, a Kárpátokból gletscherek vonultak az alacsonyabb területek felé.

Nem akarom itt, ezen tanulmányban tárgyalni azt a sok elméletet, amely meg akarja magyarázni a jégkorszak okait, de amely elméletek még egyáltalában a jégkorszak keletkezésének valódi okait helyesen megmagyarázni nem tudják, csak rá kell mutatni arra, hogy a jelentős klímaváltozásra nagy hatással lehettek azok a geológiai és földrajzi változások, amelyek a föld felületét a harmadkorban, pl. Európában olyan jelentősen megváltoztatták. Nem kell azonban hinnünk, hogy a jégkorszak azt jelentette, hogy Európa nagy részei mindig jég alatt voltak, mert ma be van bizonyítva, hogy a diluviumban voltak egyes korszakok, amelyekben a jég egészen visszavonult a melegebb éghajlat hatása alatt, mikor a jég által felszabadult területen, talán még a mai éghajlatnál is melegebb éghajlat uralkodott. Ezek a melegebb korszakok az úgynevezett *interglaciális korszakok* és ezek sokkal hosszabb ideig tartottak, mint a tulajdonképpeni jégkorszakok, amelyekben a jég megint előretört. Az interglaciális korszakokban, a korszak elején hűvös éghajlat uralkodott, csak a korszak közepén volt az éghajlat melegebb és a korszak végén, mikor megint egy új jégelőtörés kezdődött, fokozatosan hűvösebb és nedvesebb lett. A legújabb kutatások azt mutatják, hogy 11 jégelőtörés volt, amelyek összesen 78.000 esztendő tettek ki és ezeknek a glaciális korszakok hossza 5—11.000 esztendő között váltakozott, míg a közöttük fellelő interglaciális korszakok

tartama 491.000 esztendőnek felelt meg és közöttük a *Mindel-Riss* interglaciál korszak 123.000 esztendőt tett volna ki. Miután a jégkorszakban Északnémetországot, Angliát, Skandináviát, Oroszországot hatalmas jégtömeg borította, teljesen ki van zárva, hogy azok a depressziók, amelyek a mai időkben az Atlanti-Óceánról Norvégia felé vonulnak és csapadékokat hoznak, a jégkorszakban a jégtömegek felett vonultak volna el, mert a jégtömegek felett egy hatalmas hideg maximum állott és így ezek a depressziók, Délfranciaországon, Északolaszországon, a Balkánon, hazánkon, sőt esetleg a Középtengeren és Északafrikán keresztül vonultak, miáltal ezeken a területeken a *pluviális* zóna a sok csapadékkal alakult ki, amelyben még Észak-Afrika is sokkal több csapadékkal bírt, mint ma. E *pluviális*, nem hideg, de hűvös zónában alakultak ki aztán a különböző kavicslerakódások. Amikor a diluviumban a jég előretört, különböző korszakokban, akkor a jég visszavonulása után ott maradtak a Morénák, amelyeket az északabbi jégterületről jövő hideg szél kiszárított és belőlük a legfinomabb málladékot magával vitte és délebbi területen lerakta, miáltal a Morénákat délről hatalmas lösz-területek kísérik, amelyek hazánkban is a Nagy-Alföldön és határos dombvidéken igen kiterjedtek.

Egész bizonyos, hogy a lösz a szél hatása alatt jött létre, de nem valószínű, hogy a lösz csak a Morénákból venné eredetét, mert a diluvialis morénatömegek nagyon mérsékelt mennyiségben fordulnak elő, hogy azokhoz a lösz-tömegekhez, amelyek előfordulnak, az egész világon, a por-anyagot szolgáltathatták volna annál is inkább, miután a szél a moréna legfelső rétegeiből tulajdonképpen csak a legfinomabb málladékot kifújni, a mélyebb rétegekből azonban nem.

Körülbelül 20.000 esztendővel Krisztus születése előtt Európa éghajlatában megint jelentős változás áll be, amennyiben a jégkorszak utolsó részében a jég erőteljesen vonul vissza fokozatosan észak felé, míg végre Wassmann szerint 6900 körül Krisztus előtt, Finnország is, kikerül a jég alól és beáll az úgynevezett *postglaciális korszak*.

Ebben a korszakban az éghajlati változások, különösen Svédországba kerültek vizsgálat alá, míg Európa többi részein ezen a téren a vizsgálatok nagyon hiányosak még.

A jégtakarónak a Keleti-tengerről való visszahúzódása folytán az európai szárazföldön a jég csak Skandinávia magasabb hegyein volt már meg, a Keleti-tenger pedig az úgynevezett Yoldia-tengert képezte. Ez a Yoldia-tenger sokkal nagyobb volt, mint a mai Keleti-tenger, amennyiben Finnország nagy részeit borította és a jeges Keleti-tengerrel volt összekapcsolva, továbbá a mai keleti Svédország nagy részét borította, azután Középsvédországon keresztül az Atlanti-Óceánnal volt széles sávban összekötve. Ilyen módon a Yoldia-tenger majdnem kétszer olyan nagy területtel bírt, mint a mai Keleti-tenger. Ez a Yoldia-tenger tulajdonképpen olyan jellegű

tenger volt, mint a mai Jeges-tenger Kola-Kanin-félsziget körül és a Yoldia-tenger partjain körülbelül az az éghajlat uralkodott, mint ma a Kola-Kanin-félsziget körül és a postglaciál ezen kezdő korszakában nedves, hideg éghajlat uralkodott, amely azonban mégis sokkal melegebb volt annál az éghajlatnál, amely az utolsó glaciális időben uralmon volt, mikor a jég még először a mai Balti-tenger területét borította és aztán a jégborítás mind kisebb lett. Ez aztán végleg visszahúzódván, keletkezett a Yoldia-tenger és annak környékén a nedves, artikus éghajlat alakult ki, mint a postglacial első korszaka. Tehát ez az új éghajlat is egy eseménynek, a jég visszavonulásának eredménye gyanánt mutatkozik, amennyiben a jég visszavonulása előtt a mai Keleti-tengeren olyan éghajlat lehetett, mint ma Grönlandban, ahol a vastag jégtakaró egész éven át borítja a területet. A Yoldia-éghajlat alatt Északnémetországban Tundraflóra és fauna uralkodott. A Yoldia-éghajlat lassú változáson megy át, kezd melegebb és szárazabb lenni, míg végre egy meleg, száraz éghajlat alakul ki, amely a mai éghajlatnál sokkal melegebb és szárazabb volt. Ez a *boreális* éghajlat, amely Svédországban is meleg és száraz alakban mutatkozik. Ez a meleg és száraz éghajlatfontos geográfiai és geológiai változásoknak köszönheti kialakulását, amennyiben Észak- és Közép-Európában a föld kérge emelkedni kezd, Svédország jobban kiemelkedett, éppen úgy Finnország is, amelyről így lassan lefolyt a Yoldia-tenger, amelynek megszakadt az összeköttetése a keleti Jeges-tengerrel és az új tenger csak egy szűk csatornával volt összekötve, körülbelül Stockholm magasságában a Skager-Rakkal. Ilyen módon a Yoldia-tenger zárt, édesvízü tóvá alakult át, amely tengert Ancyclus-tengernek neveznek, a benne előforduló kis csiga, az *Ancyclus fluviatilis* miatt. Ezen boreális meleg és száraz éghajlat alatt Közép-Európában és Németország nagy részén a tschernosen-steppe terült el, amely Oroszországban is sokkal északra húzódott fel, mint ma és Szibériában is, messze a mai Taiga őserdőbe nyomult be, amely steppe maradványait, különböző mezőségi relikv talajok mutatják a mai Oroszország podsolos, nedves, erdős területein. Ennek a steppének maradványai a mai Németországban előforduló kisebb-nagyobb tschernosem-foltok (Magdeburg vidéke, Rajna vidéke).

Ebben az éghajlatban a Nagy-Alföldön, Romániában valóságos fél-sivatagi éghajlat uralkodott, amelyben szürke és barna fél-sivatagi talajok keletkezhettek, továbbá az elmállásnál nagymennyiségű alkali só is keletkezhetett, amely megmaradt a talaj felső rétegeiben és csapadékvíz hiányában nem mosódott be a talajvízbe. Nem tagadható, hogy ebben a boreális éghajlatban a Nagy-Alföld igazi fél-sivatagi éghajlattal bírt, amely éghajlat szoros összefüggésben volt a Svédországban uralkodó melegebb és szárazabb éghajlattal, amelyben Svédországban nagy erdei fenyvesek keletkeztek és amely éghajlat azért alakult ki, mert a szárazföld a Keleti tenger vidékén emelkedett és a tenger elhelyezkedésében is nagy változás állott be. A

boreális éghajlat 6900—5500 között uralkodott Wasmund szerint. (Handbuch der Bodenlehre. II. Klimaschwanlungen in jüngerer geologischer Zeit, 135. oldal.)

A boreális meleg, száraz éghajlat is azonban változáson megy keresztül, amely éghajlat változása megint azzal van összefüggésben, hogy a Keleti-tenger geográfiájában és geológiájában változások következnek be. Tudniillik az Ancyclus-tenger feneke újból süllyedni kezd és a Közép-Svédországon keresztül meglévő szűk csatorna elzáródik, de a mai Dán-szigeteken átör az Atlanti-tenger, miáltal nagymennyiségű sós víz kerül az Ancyclus-tengerbe, amely körülbelül 20—30 méterrel mélyebb lesz, továbbá megint sósabb lesz. Bekövetkezik a *Litorina*-tenger, amely onnan vette nevét, hogy az Észak-i, Nyugati-tengerből a Dán-szigetek között átjövő sós tengervíz magával hozta a *Litorina litorea* nevű északnyugati tenger csigáját, amely csiga a *Litorina*-tenger üledékeiben igen gyakori. A *Litorina*-tenger idejében az Északnyugati-tenger is széles területeket borított el Hollandiában, Dániában, viszont a *Litorina*-tenger és a mai Keleti-tenger partjait is elöntötte. Ezeknek a geológiai változásoknak eredménye gyanánt a Keleti-tenger vidékének éghajlata megint megváltozott, amennyiben nedves lett, de meleg maradt. Ez az éghajlat az úgynevezett *Atlanti éghajlat*, amely óceáni éghajlat volt, s amely a németországi steppét erősen visszaszorította. Ebben az időben keletkeztek Németország északi és északnyugati lápjáiban az idősebb sphagnum tőzegrétegek, továbbá nagy területeket a tölgy kezdte borítani.

Ez az éghajlat nálunk a Nagy-Alföldön is éreztethette a hatását, amennyiben a félsivatagi éghajlat kissé nedvesebb lett és ekkor képződtek a gesztenyebarna talajok, amelyek még a mai éghajlatunkban is megvannak. Ebben a kissé nedvesebb éghajlatban a feltalajból a keletkezett alkali sók kimosódtak az altalajba és a talajvízbe, azonban ezek a sók akkor még sós talajokat nem idéztek elő. Szolancsákok akkor még nem voltak. Ez az éghajlat nem egész pontos becslések alapján Európában körülbelül 5500—3000 között Krisztus előtt uralkodott és ebben az éghajlatban az emberiség kultúrája a fiatalabb kőkorszak elején van. Az atlanti éghajlat is azonban fokozatosan átalakult, kialakult az úgynevezett *szubboreális éghajlat*, amely megint száraz és meleg volt és amelyben a lápok beszáradnak, mikor újból a tölgy terjeszkedik. A kiszáradt lápokon a fű, az alnus és nyír szaporodik el, továbbá az Erika-fenyér alakul ki a lápos területen. Ennek az éghajlati változásnak megint geológiai és földrajzi változások voltak indító okai, amelyekben a *Litorina*-tenger feneke is a körülötte lévő száraz föld megint emelkedett és kialakult a *Mya*-tenger, amely már a mai Keleti-tengernek felel meg. Ez a szubboreális éghajlat állító-

lag 3000—900 között Krisztus előtt uralkodott és benne az emberiség a neolitikus kőkorszak tetőpontján van, továbbá a bronzkorszak is ebben az éghajlatban alakul ki.

A Nagy-Alföldön ezidőtájt megint szárazabb éghajlat alakul ki és a sós talajvíz felemelkedik és keletkeznek a szoloncsák sós talajok úgy, ahogy azok az orosz steppén is keletkeznek. Ekkor keletkeznek a szoloncsák szerkezet nélküli sós talajok és nem a török hódoltság idején.

A svéd kutatók azt állítják, hogy ezen szubboreális meleg és száraz éghajlat azonban a vaskor és a Hallstatti kultúra elején feltűnő változáson ment keresztül, amennyiben az éghajlat nedvesebb és hűvösebb lesz és az éghajlat a történelmi időbe megy át és ez a *szubatlanti éghajlat*, amely 900 körül Krisztus előtt veszi kezdetét. Ebben az éghajlatban a bükk és alacsonyabb területeken képez hatalmas erdőségeket, magasabb helyeken viszont a luc- és jegenyefenyő alkot hatalmas erdős állományokat. Ebben az éghajlatban keletkezik Németország lágjaiban a fiatalabb sphagnum-tőzeg. Ez a klímaváltozás, ahogy azt a svéd kutatók mondják, aránylag rövid idő alatt véget vetett a szubboreális meleg és száraz éghajlatnak és ez a keletkezett új éghajlat kialakította azt a növénytakarót, amely ma Európában van meg és azt lehet mondani, hogy Európa ma is ezekben a geográfiai és meteorológiai körülményekben fekszik, amelyekre jellemző, hogy a tajga (szibériai podsol-erdő) délebbre vonul a tundra által szorítva, továbbá az erdő az oroszországi steppe határain szintén délebbre szorítja a szeptepét. Ez a szubatlanti éghajlat, amelyet a svéd kutatók szubboreál-szubatlanikus kontaktusnak neveznek, aránylag hirtelen következett be és a svédek hirtelen klímaváltozatról beszélnek, amely klímaváltozat okozta volna azt, hogy a Keleti-tenger vidékén, az emberiség megszüntette a földművelést és inkább állattenyésztéssel kezdett foglalkozni, továbbá a Skandináv félszigeten beállott éghajlati rosszabbodás bizonyos kivándorlást okozott, amely megmozdulás lett volna az oka a későbbi nagy népvándorlásoknak. Ez az új éghajlat körülbelül ma is uralkodik Közép-Európában és a Nagy-Alföldön ebben a nedvesebb éghajlatban alakultak át a szoloncsák talajok szolonec és szolod talajokká, amely tény éppen a Nagy-Alföldre vonatkoztatva, klasszikusan mutatja, hogy a Nagy-Alföldön a mezősegi és szikes talajok nem a mostani éghajlat szárazsága folytán alakultak ki, hanem azok a postglaciál melegebb éghajlata alatt képződtek és a mai éghajlat nem növelte az elszikesedett terület nagyságát, hanem a terület ugyanaz maradt, csak a szikben a nedvesebb éghajlat alatt szerkezeti változás következett be, amely nedvesebb éghajlat azonban még a szikeseket nem tudta sokkal nedvesebb talajokká átalakítani, hogy azok eltűnjenek, mint ahogy a nedvesebb éghaj-

lat a nem szikes mezőségi talajokat a Nagy-Alföldön jelentősen átalakítani nedvesebb irányban még nem tudta, amennyiben erdő nem alakulhatott ki természetes úton, hogy alatta erdei kimosott talaj keletkezzen, mert a kultúra ma az Alföldön a mesterséges mezőség kialakulását segíti elő. Azt sem lehet mondani, hogyha a mai éghajlat alatt, a Nagy-Alföldet, magára hagynánk, hogy akkor a szikes talajokat kivéve, az egész terület erdővé alakulna át, úgy ahogy a szubatlanti éghajlat, őseink bejövetele idejéig, sem tudott az ilyen Nagy-Alföldből erdőt csinálni és nagy fásnélküli, mezőségi területek maradtak meg, mert a Nagy-Alföldön uralkodó éghajlat mégis csak szemi humid és a párolgás jelentősen nagyobb, mint a csapadék, továbbá a mezőségi talaj kialakulását és megmaradását elősegíti az alföldi lösz mésztartalma, amely mésztartalom sokkal északibb humidabb területein sem engedi, hogy kimosott talaj képződjön. Ezeket előrebocsátva, tehát teljesen kizártnak tekinthető, hogy a török hódoltság idején a Nagy-Alföld talajai a felsívatagi talajnemek irányában változtak volna meg és a pusztá éghajlat tanilag és talajtanilag a török hódoltság alatt alig változott valamit, legfeljebb megművelési foka változott meg.

A postglaciális, Észak- és Középeurópai éghajlatváltozások mutatják a legjobban, hogy a kozmikus okokon kívül általános geológiai eltolódások, azután a tenger és a szárazföld elhelyezkedésében történő változások, tektonikai emelkedések és süllyedések megváltoztatják a földnek a felületét, miáltal a megváltozott felület fölött a légnyomás elosztásában következik be változás és ez a változás érzeteti hatását a szelek kialakulására, a szelek nedvesség-tartamára, a csapadék mennyiségére, miáltal az időjárás és az éghajlat megváltozik.

Befejezésül még azokról a jelenségekről akarok szólni, amelyekből arra következtettek, hogy a mai éghajlati típus a történeti időben jelentős változáson ment volna keresztül és a Közép-tenger vidéke, azután Afrika, Közép-Ázsia folytonosan szárazabb lesz. Fischer volt az, aki munkáiban bizonyította, hogy a Közép-tenger vidéke folytonos kiszáradásnak van kitéve. Az, hogy az algériai Szahara a pluvialis időben sokkal nedvesebb volt, mint ma, az egyáltalában nem jelenti azt, hogy ez a vidék ma szárazabb lett volna, mert hiszen a pluvialis korszak a jégkorszakban volt és azóta már több klimaváltozás volt. Annál is inkább nem beszélhetünk a Közép-tenger éghajlatának a száraz irányban való változásáról, mert pl. klasszikusan igazolva van, hogy a Schott el Djerid, Tuneziában, már a római korban éppen úgy ki volt száradva, mint ma és a partjain Thusurus és Nepta városok feküdtek egészen a part mentén, amely városokat, ha akkor a tó vízállása magasabb lett volna, a víz feltétlenül elönti. Sőt a két várost egy út kötötte össze, amely a tó ágyában vezetett. Hogy pedig Palesztina nem lett szárazabb az utolsó

évszázadokban, ezt igazolja az a tény, hogy *Vogelstein* szerint a Mischnah és a Tosefta idején ott pontos esőméréseket végeztek, mikor az eső tömege körülbelül annyi volt, mint ma. Továbbá bizonyosodott az is *Eginetes* munkái alapján, hogy a klasszikus idő óta Attika csapadék és hőmérséklet viszonyai sem változtak meg. (*Handbuch der Klimatologie*, I. 351.) Így aztán nem csodálkozhatunk azon, hogy *H. Leiter* újból vizsgálat tárgyává tette az Észak-afrikai éghajlat-változásokat és ahhoz az eredményhez jutott, hogy egyáltalában nem lehet állítani azt, hogy Észak-Afrika éghajlata melegebb és szárazabb lett volna a történelmi időben, sőt az éghajlat talán egy kissé nedvesebb is lett.

De azok az adatok is, amelyekből arra következtettek, hogy egész Afrika egy szárazási processzuson megy keresztül a történelmi időkben, miáltal az egész afrikai kultúra és az ottani emberiség halálra van ítélve, nem felelnek meg a valóságnak, legalább is belőlük az afrikai kontinens kiszáradására nem lehet következtetni. Ilyen megfigyelés volt az, hogy a Nyami tó, amelyet *Livingstone* felfedezett, a felfedezés idejében 50 km hosszú, 15 km széles és 6 m mély volt. Ez a tó ma nincs meg, azonban az eltűnt tó nem jelenti azt, hogy Afrika éghajlata a történelmi korban folyton szárazabb lett volna, mert kimutatták, hogy ez a tó a XVIII-ik század közepén még nem volt és a helyén erdő volt, csak azután képződött a tó, egy nedves időszak hatása alatt, amit klasszikusan lehetett azzal igazolni, hogy a kiszáradt tó fenekén ott voltak a fák. Különösen Délafrikára mondták ki a halálos ítéletet, mert ott a talajvízkutak az utolsó évtizedekben kiszáradtak és az odaváló lakosok évről-évre mélyítették a kútjaikat, hogy vizet kaphassanak. Mikor aztán 1916—1917-ben egy esős időszak következett be, csodák-csodájára, még azok a kutak is bő vizet adtak és adnak még ma is, amelyek már 20 éve vizet nem adtak. Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy a Nilus áradása pontosan olyan erős, mint az egyiptomiak idejében, arra a konklúzióra kell jutni, hogy egyáltalában nem lehet mondani, hogy Afrika a történelmi időkben kiszáradó kontinens benyomását teszi, hanem a száraz korszakok a történelmi időben nedvesebb korszakokkal változnak.

De ha Középeurópa éghajlati viszonyainak állítólagos jelentős változásait a történelmi időben kritikai vizsgálat tárgyává tesszük, akkor kiséül, hogy itt is periódikus ingadozásokról lehet csak szó; ez azonban egyáltalában nem jelenti azt, hogy a történelmi időtől kezdődő klíma mindig ilyen lesz és nem fog megváltozni, mely állítás egész komolytalan lenne, ha figyelembe vesszük az éghajlatnak pl. csak a postglaciálban kimutatott négyszeri jelentős változását és egyáltalában nem lehet állítani, hogy az éghajlat a történelmi korban olyan konsztans lett, hogy az többé változni nem fog, csak hogy ez a változás igen lassú és hosszú

ideig tart és egyáltalában nem valószínű, hogy pl. Középeurópában a közeljövőben a hőmérsékletekben és csapadékokban hirtelen változások fognak bekövetkezni, úgy, hogy az éghajlatnak hirtelen változása teljesen kizártnak is tekinthető, annál is inkább, mert pl. az utolsó szubboreális melegebb és szárazabb éghajlat alatt az erdő Skandináviában a legmagasabbra emelkedett fel a hegységekbe és a körülbelül 3000 esztendő óta tartó mostani hidegebb és nedves szubatlanti éghajlat alatt az erdő határa Skandináviában, ahogy ezt *Sermander* vizsgálatai mutatják, csak 100—200 méterrel tolódott el alacsonyabbra. Hogy viszont a történelmi kor kezdetén uralkodó éghajlat és a mostani éghajlat között milyen különbség van, azt nem tudjuk megállapítani, mert a meteorológiai pontos megfigyelések tulajdonképpen 200 évet még nem haladtak meg, továbbá, mert nem megbízhatók azok a történelmi feljegyzések, amelyek a sokkal előbbi időkben időjárási eseményekről emlékeznek meg. Ez a változás azonban nem lehet feltűnő és nagyobb értékű, mert a történelmi idő óta nem keletkeztek a föld felületén kimutatható nagyobb geológiai és geográfiai változások vízszintes és függőleges irányban, amelyek Középeurópa felett jelentősen megváltoztatták volna a levegőtömegek cirkulációját, amely cirkuláció a mai cirkulációtól jelentősen eltérve, alakíthatja át csak jelentősen Középeurópa éghajlatát.

Igy ha tehát el is kell ismernünk, hogy különböző régebbi geológiai korokban jelentős éghajlati változások következtek be és hogy a diluviumban és postglaciálban le nem tagadható jelentős klímaváltozások mutathatók ki, továbbá a történelmi kor óta uralkodó éghajlat sem lehet teljesen konsztans, mert hiszen az is lassú változásokon megy keresztül, amelyeket még ma nem tudunk észlelni és kimutani, mégis el kell vetni azt a felfogást, hogy a történelmi kor megkezdése előtt az éghajlatban Európában feltűnő változások következtek volna be.

De különösen el kell vetni azt a felfogást, hogy az utolsó 3—4 évszázad alatt Európa éghajlata jelentősebb változáson ment volna át és hogy szárazabb éghajlattá alakult volna át.

Igy *Dengler* bebizonyította, hogy a Harz-hegységben az utolsó három évszázadban az éghajlat nem változott meg és ebből kell következtetni, hogy Németország éghajlata sem változott meg az utolsó évszázadokban. *Wiedemann* vizsgálatai a szászországi lúcfényő elterjedéséről mutatják, hogy klímaingadozások voltak ugyan, de azok az ingadozások állandó középérték körül történtek és azért az éghajlat az elmúlt évszázadokban meg nem változott-nak tekinthető. Ilyen klímaingadozásnak vehető pl. az a tény is, hogy pl. Berlin hőmérsékleti adataiból kitűnik, hogy 1756—1847 között a tél 0.7°C -kal hidegebb volt, mint 1848—1907 között, sőt a januári középhőmérséklet 1848—1907 között 1.5°C -kal magasabb volt, mint 1756—1847 között. Ez a megállapítás azonban még egy-

általában nem jelenti azt, hogy Berlin éghajlata most már folyton melegedik, mert könnyen lehet, hogy az előbbi évszázadokban is hasonló ingadozások voltak, amelyeket azonban ma már kimutatni nem tudjuk. Végül egész bizonyos az is, hogy az utolsó 100 év meteorológiai adatai alapján, a hőmérséklet és csapadék nem változott úgy, hogy azt lehessen mondani, hogy éghajlatváltozás történt volna valamilyen irányban Középeurópában.

Az előbbieket összefoglalva, most már az a következtetés vonható le, hogy *Szekfü azon gondolatmenete, hogy a Nagy-Alföldön nincs ezeréves pusztá és hogy a pusztát a török hódoltság okozta és hogy az Alföldnek szaharai hősege átmenetnélküli klímája, szikes területei nem a természetnek köszönhetők, hanem a két évszázados török hódoltságnak, amely a magyar klímát, a magyar földet és talajt alig javíthatóan rontotta meg, nem helytálló és azt talajtani és éghajlati elgondolások alapján elfogadni nem lehet, éppen úgy, ahogy elfogadhatatlannak bizonyult az a felfogás is, hogy a kultúrmérnökeink nagyszerű lecsapolási munkái a XIX. században aszályosabbá tették volna az éghajlatot és az elszikesedést segítették volna elő.*

A török hódoltság, a Nagy-Alföld-éghajlatát éghajlattani szempontokból, sem a talajt talajtani szempontból nem változtatta meg, hanem a Nagy-Alföld külső, kulturális képében okozott csak változást. Úgy, ahogy Mezopotámia mai félsivatagi éghajlata nem azért keletkezett, mert annak kulturája évezredek előtt más volt, hanem az éghajlat ezen terület legmagasabb kulturája idején is megvolt, csak a kultúra megfelelő műszaki berendezésekkel a nedvesebb időszakok csapadékait, továbbá a folyók áradási vízfeleslegét, a szárazabb idősakra raktározta el, miáltal valóságos paradicsommá alakult ki, Mezopotámia, amely kultúra elbukásával aztán alakult ki az a szomorú kép, amely ma is az Euphrat és Tigris mentén uralkodik. Szintén úgy, ahogy ma az Egyesült-Államok legszárazabb vidékein (Arizona-sivatag, Utah, Nevada), a félsivatagi és sivatagi éghajlat nem változik meg, dacára annak, hogy hatalmas gátak építésével és a folyók vizének tárolásával nagy területeken a mesterséges öntözés segítségével virágzó kultúrákat hoztak létre.

A csonka-bellyei uradalom erdőgazdasági eredményei, erdőmérnök, erdőtulajdonos, erdőtörvény, erdő

írta: Ajtay Jenő nyug. min. tan.

Már nyolcadik éve nyugdíjas létem dacára, a deliblati homokpusztán, valamint a pestmegyei homokok kezdő fásítási munkálatainál és néhány dombvidéki uradalom erdőgazdaságának megismerése közben szerzett tapasztalataim alapján, néhány tanáccsal szeretnék hasznos szolgálatot tenni az alföldfásítás remélhetőleg most már gyorsabb ütemben meginduló teendőihez.

Az erdőgazdaságban a termelési eredmények csak 10—20 esztendő, sőt szálerdőgazdaságánál egy évszázad mulva jelentkeznek, tehát ne akarja mindenki a kísérletezgetéseket előlről kezdeni és a tapasztalatokat *csak saját* megfigyelési adatai alapján gyűjteni, mert következményeit maga az erdő, de még inkább annak tulajdonosa fizeti meg. Szól tehát ezen figyelmeztetésem úgy az erdőmérnököknek, mint még inkább az erdőbirtokosoknak. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy valaki vakon csakis az eddigi olvasott tapasztalatir adatokhoz alkalmazkodjék, hanem igen is figyeljen, nyitott szemmel járjon és igyekezzék működési köre helyi viszonyaival jól megismerkedve, az eddig olvasottakat fejleszteni és újabb tapasztalatait a szaklapokban feltétlenül közölni.

Ezek előrebocsátása után rátérek a *Csonka-Bellyei uradalom* erdőgazdasági viszonyainak rövid ismertetésére, rámutatva az ott látottak tanulságaira. Szükséges ez annál inkább, mert az alföldfásítás feladatai közé a vízmenti áradványterületek erdősítése is tartozik.

Az uradalom jelenlegi erdőgazdasági területe — Trianon jóvoltából — kereken 9.000 kat. hold, melyből 6.625 kat. hold az erdő. Székelye Baranya vármegye mohácsi járásában Sátorhely, ahol a jószágigazgatósági központ van. Az erdőgazdasági terület két erdőgondnokságra oszlik, melyek egyike Izabella-

földön, másika pedig Karapancsán van. Jóságigazgató: Stettner Pál, erdőgondnokok: Pfenningberger Félix és Losterfer Rezső. Rangjukat nem tudom, csak annyit tudok, hogy többszörös családapák, nagyapák, de lehet, hogy még gyakornok úr vagy „erdész” úrnak hívják őket, mert gyönyörű, sőt mesés erdőgazdasági eredményeik dacára az uradalom nem nagyon bőkezűsködött főiskolai végzettségük és óriási teljesítményüknek megfelelő címek adományozásával. Meg kell emlékezni még egy évvel előbb itt szolgált és már nyugdíjba ment „erdész” kollégánkról, Dokupil Adolfról, akinek nevéhez szintén jelentékeny része fűződik az ottani gyönyörű eredményeknek és aki talán szintén „erdész fiatal úr” ranggal ment nyugdíjba. Ne vegye tőlem senki ezen utóbbi mondatokat sértőnek, csak azért igyekeztem ezt humorral fűszerezni, hogy emlékeztessenek az erdésznek néha még napjainkban is tapasztalható nagyon lekicsinyelt helyzetére. Néhány napi ott tartózkodásom arról győzött meg, hogy az erdész és gazdaság egymást megértésben is lényeges javulást láthatunk, mert az *erdőgazdaság*, az *erdőtulajdonos* és az *erdő* érdekeinek védelmében nagyszerűen állt mellettünk és versenyzett velünk a jóságigazgató.

Az uradalom *hitbizomány*, tehát reá a nemsokára néhaivá válendő 1879. évi XXXI. t.-c. 17. §-a vonatkozott, vagyis erdőgazdasági üzemterv szerint van kezelve. Van ott egy 40 éves, 60 éves és 80 éves vágásforduló. A 80 éves vágásfordulós üzemosztályok dunai védtöltéssel ármentesített területben vannak, a 60 éves vágásforduló egy dombvidéki fekvésű 748 holdas (30% tölgy, 30% cser, 20% ákác, 2% gyertyán és 18% f. fenyő) erdőben van alkalmazva, míg a 40 éves vágásforduló a védtöltésen kívül a Duna árterületébe eső 60—80%-ig nyár és fűzből álló erdőkre van sarjerdőüzemként ráerőszakolva.

Magam részéről mindhárom vágásfordulót túlhosszúnak tartom. Ennek indokolása nem tartozik jelen értekezésem keretébe, elég ha a talaj *ultra első osztályú* voltára hivatkozva, itt felhívom a majd végzendő *üzemátvizsgálás* erős figyelmét ezen észleletemre.

A fentebb említett 748 holdas dombvidéki és teljesen különálló erdő kivételével a többi, mondhatni teljesen sík területen fekszik, alig 3—4 méterrel a Duna vízszintje felett, nagy álta-

lánosságban a képzelhető legelsőrendűbb, gazdag, kövér talajon. És lám, *ez a talaj mégsem egyforma, hanem vannak benne — néha minden átmenet nélkül — hihetetlen változatok!*

Ez az a körülmény, amire fel akarom hívni a fiatalabb erdőmérnökmenzedék érdeklődését, az erdészeti főosztály és a mindenkori földművelésügyi miniszterek figyelmét. Mi, homoki viszonyok között megélemedett alföldfásítók, már egész természetesnek találjuk, ha már majdnem négyszögletekig menő aprólékossággal osztályozzuk a homoktalajokat és válogatjuk az ezekre alkalmas fanemeket. Emiatti nyughatatlanságunkban, nem elégedtünk meg a homoktalajok magassági fekvésével, fizikai tulajdonságaival. Kerestük az okokat, segítségül vettük a botanikát, egyesek (Kiss Ferenc, Kallivoda Andor, Magyar Pál stb.) egész külön szaktudománnyá fejlesztették ezt.

A sors engem — bár rövid néhány napra — a csonka-bellyei uradalomba is eljuttatott, ott láttam, hogy nemcsak a homokon, hanem *a legkövérebb áradványtalajon* is gyakori talajváltozatokkal van dolgunk.

Erdőmérnök:

A csonka-bellyei uradalomban járva, az ottani kollégák talán mindjárt az első nap észrevették rajtam azt a különös hatást, amelyet bennem az ottani erdőállományok keltettek. Fiatal és középkorú, már kész, felnőtt erdőkben nem lehetett aljnövényzetet látni, tehát minden homoki növényismeretem hasznavehetetlenné vált. Nyughatatlan kíváncsisággal tettem fel a kérdést, hogy miért kell itten a kocsányostölgynek, amerikai diónak, magas kőrisnek, amerikai kőrisnek, ákácnak és kanadai nyárnak egymást szeszélyesen váltogatva előfordulnia a mesterséges erdősitésekben?

Azért, mert a talajminőségek így kívánják, volt rá a válasz, az engem kísérő kollégától. De ezt a választ oly megdöbbenő szerénységgel adta meg, mintha bocsánatot akart volna kérni, hogy ő ezt olyan jól megcsinálta. Ez a kolléga Pfenningberger Félix volt! Szerénységénél talán csak a szorgalma nagyobb, mert — egyéb hétköznapi elfoglaltságom mellett — még vasárnap sem sajnálta a fáradságot engem vinni és újabbnál újabb, szebbnél-szebb, sikerült erdőket mutatni.

Láthatók ott nagyterjedelmű *amerikai dió, magas kőris,*

kanadai nyár, amerikai kőris és ákác állományok hihetetlen minőségekkel, a szó szigorú értelmében *ágtiszta, gyönyörű, egyes* növéssel, korukhoz viszonyítva hihetetlen magasságokkal és fatömegekkel. Mondhatni, amerikai dió-, amerikai kőris-, kanadai nyár-, magas kőris- és ákác-gyertyák ezek.

Oh, tu Félix collega! Hogy Téged nem bánt a hiúság ördöge! Ha már hiúságból nem, hát minden kollégád öröme és fiatalságunk buzdítására fényképezni kell ezeket az állományokat, írni kell róluk, magasság méréseket, átmérő méréseket, fatömegfelvételeket kell csinálni róluk!

Ti túlszerény erdőmérnök kollégák! Ide írom neveteket: Dokupil Adolf, Pfenningberger Félix, Lostorfer Rezső és a többi, akiknek neveit nem tudom. Ne szerénykedjete! Ne vigyétek tapasztalataitokat magatokkal a másvilágra! Ismertessétek munkátok eredményét, mert különben még a fák is elfelejtkeznek rólatok! Nem tudják a Ti gazdáitok, hogy erdejüknek 50—60 évnél öregebb része nem sokat ér, hanem az 50 évnél fiatalabb állományok, melyeket Ti csináltatok, 400—500%-al már eddig is felemelték gazdáitok birtokának értékét! Ezt nem kürtölik semilyen irányba a megafónok! A birtok boldog örökösei sohasem fogják tudni meghálálni, de még méltányolni sem működéseitek eredményét! Ismertessétek ottani pontos felvételi adatokkal az újabb erdőmérnöki generáció okulására az eredményeket. Vágtatok az egyik vadászkastély közelében egy 34 éves kanadai nyár állományt, mely kat. holdanként 11.000, azaz tizenegyezer pengőt jövedelmezett! Miért hallgattok erről? Az „Erdészeti Lapok”, valamint mi kollégák elfogulatlanok vagyunk, idegen hangzású neveitek dacára, kalapot emelünk előttetek szakszerű munkátokért!

Éppen az erdőgazdaság az az ösfoglalkozási ágazat, melyben legnehezebb a tanulságokat levonni, mert itt az eredmények nem minden évben jelentkeznek, hanem évtizedek kellenek hozzá míg egy mesterséges beavatkozás hasznos vagy káros következményei jelentkeznek, tehát minden más őstermelő ágazat szaklapjainál sokkalta szükségesebb az „Erdészeti Lapok”-ban a tapasztalatok közlése. Különösen kívánatos ez a fiatal erdőmérnök-kollégák érdekében, hogy alkalmuk legyen az

ilyen eredményeket a helyszínén megtekintve, az új alföldfásítási akcióban alkalmazni is őket.

Minden működő erdőmérnöknek fokozott kötelessége éber figyelemmel kísérni a tapasztalati eredményeket, mert az erdőgazdaság is hihetetlen változásoknak néz elébe. El kell készülnie Iennünk arra, hogy a kanadai nyár mihelyt egyenesebb és ágtisztább rönkökben fog forgalomba kerülni, jelentékenyen háttérbe fogja szorítani a deszkaanyagban a fenyőféléket. Annál könnyebben teheti ezt, mert teljes kifejlődéséhez félannyi időre van szüksége mint a fenyőknek.

Ugyanez áll nekik megfelelő talajokon az amerikai dió és tölgy, valamint az amerikai kőris és magas kőris közötti vonatkozásban is. Márpedig ezen fanemek alkalmazására az előreláthatólag gyorsabb ütemben meginduló alföldfásításnál sor kerül.

Az erdőgazdaság nincsen annyi időjárási szeszélynek alávetve, mint a mezőgazdaság, az erdőgazdaság már elérte azt a pozíciót, hogy majdnem egyenlő, de mindenesetre egyenletesebb és biztosabb jövedelmezőségűnek tekintik a mezőgazdaságnál, tehát minden erdőmérnöknek résen kell lennie, hogy a helyzet létesítette követelményeknek meg is feleljen.

Nekünk a rendkívül lassúnövésű fanemek tenyésztéséről át kell térni a csonka-bellyei uradalom mitájára a gyorsnövésű és tömeget termelő fanemekre, mert hiszen már a „fapép”-ből hengerelt lemezek gyártási idejét is elértük, vegyi preparátumokkal ezt már tartóssá és tűzmentessé is akarják tenni. Honnan fogja tudni az a fogyasztó, hogy milyen fának a pépjét keverte bele abba a hengerelt lemezbe az a gyáros?

Erdőtulajdonos:

Nem tudom elég jóindulattal és még kevésbé tudom elég hatékonyan felhívni az erdőtulajdonosok figyelmét arra, hogy az eddiginél sokkal nagyobb eréllyel védelmezzék erdőbirtokaik érdekeit. A fentiekben rámutattam arra, hogy milyen hihetetlen mértékben emelte 50 éven innen a modern erdőszet a csonka-bellyei uradalom birtokértékét. A legnagyobb tiszteletem dacára, amit érzek azért, hogy a csonka-bellyei uradalom tulajdonosai abból a dúsgazdag talajú területből 6.625 kat. holdat

tartanak erdőgazdasági művelés alatt; ki kell itt nyíltan jelen-
tenem, hogy az ottani erdészetnek rettenetes küzdelmet kell
folytatnia az „erdő” védelmében. Történik pedig ez a mérhe-
tetlen harc a vadászat miatt és főleg a túlhajtott vadtenyésztés
miatt. Szép, szép az a vadászat, hiszen magunkat és mindnyá-
junkat ez a szenvedély hozott a pályánkra, de mikor minden vá-
gásterületet be kell keríteni és 10 éven át bekerítve kell tartani,
mert különben a szarvasok ott mindent tövig rágnak, akkor gon-
dolkodóba kell esnünk, hogy vadászszenvedélyünket elégsük-e
ki, vagy pedig a fiatalosok megmentésére hozott óriási pénzál-
dozatot takarítsuk-e meg. Nem tárgya jelen értekezésemnek ez
a kérdés, nem is foglalkozom tovább vele, hiszen csak azért em-
lítettem fel, hogy annál jobban rámutassak az ottani kollégák
titáni küzdelmeire és elért eredményeik fényességére. Ami pe-
dig a kérdés lényegi megoldását illeti, itt már igazán a nagyon,
de nagyon „arany középút” alkalmazását tudnám csak ajánlani,
ezt pedig értekezésem alcímeinek megfelelően az „erdőtulajdo-
nos” az „erdőmérnök”-eivel együttesen hamarabb megtalálják,
mint én, mert a nagyobb jövedelmezőség elérése az erdőtulajdo-
nosnak az erdőmérnökkel közös érdeke. A túlhajtott vadászati
szenvedély éppen olyan káros, mint a túlhosszú vágásforduló.
Én voltam az, aki a túlkövetelésű „turista paragrafus”-sal szem-
ben külön indítvánnyal keltem védelmére az erdőtulajdonosok
tulajdonjogának, az erdőnek és a vadászatnak. Hogy igazam
volt, azt legjobban bizonyítva láttam akkor, mikor a képviselő-
házban Kétli Anna kelt a turista paragrafus védelmére. Van te-
hát bennem vadászati szenvedély éppúgy, mint a csonka-bellyei
uradalom erdőtisztjeiben, mégis ki merem mondani, hogy az ot-
tani szarvastenyésztést *túlzottnak* tartom. Olvastam én ottan
84, 106 és 121 darabból álló szarvascsapatokat. Nagyon szép lát-
vány! Gyönyörű és megható eredmény! De nem szeretnék az
uradalomnak pénzügyminisztere lenni.

Szarvas-étlap:

December 20-ától március 1-éig körülbelül 30—30 darab
szarvasbika részére számítva, az erdő különböző pontjain több
helyen.

Naponként: 30 kgr. tengeridara,

8 „ melasz,

60 „ takarmányrépa, vagy répaszelet,

1 „ só,

0.5 „ takarmány-mész,

Vadgesztenye egészben, amennyi van,

Széna kazlakban, amennyi fogy.

Az etetés csak a téli időszakban történik. Az egész erdő sodronnyal van bekerítve, a vadállomány tehát nem mehet idegen területre kárt tenni. Minden fiatalos 10 éves koráig szítén külön sodronnykerítéssel van védve. Minden csemetekertet külön be kell keríteni. Minden csicsókavetést a kifejlődésig külön be kell keríteni, mert különben a vetőgumóknak még irmagja sem maradna. Ez mind rengeteg költséggel jár. Teljesen az uradalom belügye. Nem is avatkozom bele. A kérdésnek még szociális oldalai sem érintenek. A turisták érdekvédelmezőinek szociális szólamai sem nagyon rázkódtattak meg, mert tisztában vagyok a *tulajdonjog áttörése után* a szociális kommunista gondolkozásnak azon jelmondatával, hogy „ami a tied, az az enyém, ami az enyém, az nem a tied”.

Mégis csökkenteném a vadállományt, illetőleg lényegesen leszorítanám annak tenyésztését kisebb területre, mert az erdő-*gazdasági érdek, közgazdasági érdek, a haza érdeke!* Elsősorban azonban a tulajdonos érdeke!

Nem avatkozom az erdőtisztek javadalmazásába, ez is magánügy, amihez nincs semmi közöm, de igenis adnék azoknak az erdőtiszteknek olyan címeket, aminő őket főiskolai végzettségüknél, nagy tapasztalataiknál és gyönyörű eredményeiknél fogva megilleti.

Erdőtörvény:

A nemsokára életbelépő új erdőtörvény erdőtulajdonosok és erdőmérnökök nagyon alapos, nagyon megfontolt és hosszú tárgyalásokon elhangzott hozzászólásának „érett” eredménye. Én, aki már — nyugdíjas létemre — elmondhatom, hogy minden felső befolyás nélkül, csak az erdőért rajongó lélekkel kísértem végig a törvényelőkészítő tárgyalásokat, azon meglátásomnak adok kifejezést, hogy az új erdőtörvény a régiekkel szem-

ben az erdőtulajdonosokra kevesebb, úgynevezett kellemetlenkedő megkötöttséget tartalmaz. Mindennek dacára az új erdőtörvény a régiekkel szemben az erdők fentartása szempontjából és általános közérdek szempontjából éppen úgy, mint állami felügyelet szempontjából értékes haladást jelent. Eredménye ez azon kiváló gyakorlati érzékről tanuskodó értékes hozzászólásoknak, melyeket a tárgyalások folyamán a törvénytervezet minden mondatánál hallottunk.

Most már aztán az erdőtulajdonosokon van a sor, hogy az erdőmérnökökkel, az állami erdőfelügyelettel és az erdőgazdasági tanáccsal összhangban, *önzetlenül* állapítsák meg erdőgazdaságaik alapját. Így a csonka-bellyei uradalom mindenkori tulajdonosain van a sor, hogy olyan vágásfordulót állapítson meg, mely az ottani talajviszonyoknak legjobban megfelel és amelyben a kanadai nyár kétszer, az ákác pedig háromszor is kerülhet vágás alá. Ezt az ottani erdőmérnök kollegáink legjobban meg tudják mondani és bátran meg kell mondaniok bármennyire túlszerények is. Az alföldfásítás állami főirányító szerve pedig tartsa közérdekből kötelességének, hogy az alföldfásításhoz beosztott összes erdőmérnököket, sőt értelmesebb erdőőröket (Módla, Böcs stb.) hivatalból, csoportonként küldje ki a csonka-bellyei uradalomba az ottani eredmények megtekintése, tanulmányozása és követése végett. Meg fogják látni, milyen kimondottan gyakorlati hozzáértéssel csináltak az ottani öreg kollegák olyan gyönyörű fiatal és középkorú erdőket, melyekbe imádkozni lehet járni! Így fog az új erdőtörvény lapunk decemberi számában megjelent értekezésemnek megfelelően a méhészet érdekeit is felkarolva, Csonka-Magyarország általános gazdasági áldást hozó törvényévé válni.

Erdő:

Mi még erdészeti akadémiát végeztünk, az utánunk következők erdészeti főiskolát hallgattak, most meg már egyetemet járnak. Az időnek ugyanilyen forgandóságával, ha nem is az „Árpád sínautó” gyorsaságával, változtak és változnak az erdőgazdaság feladatai is. Ma már a hosszú, vastag épületgerendákat kiszorította a vasbeton, a vasúti talpfa már csak kegyelem-

ből fa, nemsokára „beton-talpfa”, vagy fából vaskarika lesz, a deszkát már fapépből hengerelt lapokkal akarják pótolni, ezeket hőszigetelőkként reklamirozzák, szilárdabbakká akarják tenni a deszkánál, gyulékonyságukat megváltoztatják és még nem tudjuk mi fog következni. Minden jel azonban arra mutat, hogy a hosszú vágásfordulóknak befellegzett, tömegtermelésre kell berendezkednünk, olyan fanemekkel, melyek sokkal gyorsabb növéseük az eddigi tenyésztés tárgyát képező fanemeinknél. Nagyön sok dunántúli erdőgazdaságban a 80 éves vágásfordulójú tölgy helyét alighanem el fogja foglalni az erdei fenyő, mely ugyanezen idő alatt két használatot is adhat. Ezekhez hasonló számtalan lehetőség és eshetőség előtt állunk, melyeket állandóan és éberén kell figyelniük, de semmi esetre sem szabad a régi konzervatizmus korlátai között maradnunk.

Amint annakidején tanultuk, mindig egy „eszményi állapot” legyen a szemünk előtt. Erre az alföldfásítás terén a csonka-bellyei uradalom igen jó tanulságos példa, melynek hihetetlenül szép eredményeit kell igyekeznünk mindenütt elérni. Igaz, hogy a talajviszonyok ezt nem sok helyen teszik lehetővé, de ha már „eszményi” célt tűzünk magunk elé, miért ne legyen ez a legszebb cél a csonka-bellyei uradalmi eredmény, a legszebb, amit csak láthatunk.

A tűzifa fajsúlyának változása

Írta: Kállay Árpád.

Nem forog közkézen olyan gyakorlati táblázat, amely a különböző kereskedelmi választékok szerinti tűzifa beszáradással kapcsolatos súlyváltozását tüntetné fel. Ennek a hiánynak részbeni pótlására állítottam össze a rendelkezésemre álló adatokból az alábbi fajsúlyváltozási táblázatot. A táblázathoz felhasznált adatok nem tudományos pontossággal, nem kifejezetten táblázat összeállítása céljából vették fel, csak egy erdőgazdaság rendes üzemi céljaira az alábbiakban részletezett módon, ezért a táblázat adatai sem lehetnek abszolút érvényű tudományos adatok, de — jobb híján — némi tájékoztatásul mégis szolgálhatnak.

A felmért tűzifa termelési, fuvarozási, tárolási, választékolási és mérési körülményei a következők:

Üzemtervi adatok:

Az adatok oly erdőgazdaságból valók, melynek évenkénti cca. 750 vagon súlyra eladott tűzifahasználatából cca. 74%-a főhasználati fatömeg, a többi előhasználat. A főhasználati vágások kora 50—90 év. A vágásforduló 80 év. Üzem mód: fokozatos felújító vágás. A szóban forgó fatömeg teljes egészében olyan vágásterületekről került ki, melyek még nincsenek tarra vágva.

Termelés, fuvarozás:

A vágási munkák minden évben október—december hónapokban majdnem teljesen befejeztetnek. A kitermelt tűzifa az erdőből a fővölgyekben fekvő iparvasúti rakodóra szállíttatik, kis részben ($\frac{1}{4}$ részben) még tél folyamán, nagyobb részben azonban tavasszal és nyáron, legkésőbb augusztusig.

Tárolás:

Az iparvasúti farakodók a fővölgyekben lévő réteken fek-

szenek, jól éri őket a nap, a széljárás is kielégítő. A farakatok alá selejtes fából mindenütt egysoros ászkolás kerül. A rakatok magassága 2.50—3.00 m, hossza 12 m, kivételesen 6 m, melyből két végén egy-egy kalitka, 10 m-nyi bél. Egymás mögé 4—6 sor kerül. Az egymás mögött fekvő sorok között végig felváltva 0.5, illetőleg 1 m sorköz marad, az egymás végében fekvő minden második 12 m-es rakás végénél pedig egy méteres keresztben átjáró térköz. Ezzel a sorok között hosszában végig kihagyott 0.50—1.00 m-es sorközzel és a 24 m-enkénti egy m-es keresztátjárókkal a levegő járása a farakások között kellően biztosítva van. Az azonban természetes, hogy az így tárolt tűzifa szélső rakásai, főleg a nap felőli oldalon fekvők, sokkal hamarabb száradnak, mint a második-harmadik sorbeliek. Bizonyára ez adja a számításba vett egyes vagonokra vonatkozó adatok szóródásának egyik főmagyarázatát. Hogy a szélső és közbülső rakatsorok száradásában mi a különbség, arra nézve nincsenek adataim. A táblázathoz fölhasznált adatok vegyesen valók szélső és közbülső sorokból, mely utóbbiból természetesen jóval több van. Az itt közölt fajsúly-adatoknak más viszonyok között rakásolt tűzifa fajsúlyával való összehasonlításánál rendkívül nagy szerepet játszik a rakásolás tömörsége. Ennek pontos összehasonlítására azonban sajnos nincs megfelelő gyakorlatias módszer. Hogy mégis legyen valami összehasonlítási alap, közlöm, hogyan történt a rakásolás. A fát 0.8—0.9 részben fuvarosok, 0.1—0.2 részben kéziszános munkások hordták a rakodóra. A fuvarosok mellett rakodó-rendező napszámos van alkalmazva, aki az ászkolást készíti, a kalitkákat emeli és a fuvarosok által a kalitkák közé simán berakott tűzifát szükséghez mérten igazítja. Ilyen fakezelésből esik egy napszámosra napi 40—60 ürm. A kéziszános közelítők a fát maguk rakásolják fel valamivel tömörebben, mint a fuvarosok. Természetes, hogy ezen rakásolási módoknál, ahol egy ürm.-re 3—5 fillér rakásolási munkadíj esik, kevésbé tömörek a farakások, mint ott, ahol külön beölezik a fát (pl. a Kincstárnál, ahol az egyik gondnokságnál egy méterre 15 fillér ölezési díj esik). Hogy némi abszolút adatot is közöljek a számításba vett rakások tömörségéről, megemlítem, hogy az egy négyzetméterbe eső bútűátmérőkből számított négyzetméterenkénti

tömörkörlap becslése alapján, ami gyakorlatiasan csak dorongfánál végezhető, az ürméterenkénti tömörköbttartalom 0.56—0.60 m³.

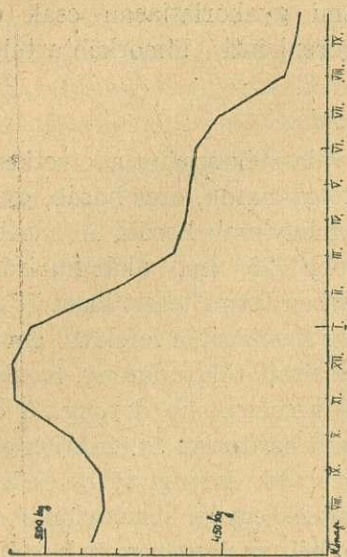
Választékolás:

A tűzifa osztályozása fafaj és választék szerint a következő: külön rakásoltatik a bükk hasáb, tölgy hasáb, cser hasáb, gyertyán hasáb, köris hasáb, egyéb keménylomb hasáb. A hasábfa legkisebb mérete 13 cm, a legnagyobb 25 cm, akár huriránt, akár radiálisan mérve. Az utolsó évben termeltetett hasított dorong is 13 cm-nél vékonyabb dorong hasításából lefelé 10 cm-ig, még pedig hasított bükk dorong, hasított tölgy dorong, hasított gyertyán dorong és hasított egyéb keménylomb dorong. A dorongba kerül a 7 cm-es és vastagabb hasítatlan fa, fafajok szerint a következőképpen megosztva: bükk dorong, tölgy és cser dorong (keverve), gyertyán dorong és egyéb keménylomb dorong. A 7 cm-nél vékonyabb dorongból, az úgynevezett botfából eddig minden fafaj összekevertetett. A 3.5 cm-es és ennél vékonyabb botfa, mint vékony botfa külön rakásoltatott. Külön választékot képez még a lágyfa és a tuskó. Ez utóbbiba került minden olyan darab, amely nem felelt meg elsőosztályú hasábnak vagy dorongnak. Tehát a táblázathoz felhasznált adatok minden selejtes fától mentes, egészséges színfára vonatkoznak. A tuskóként kiválogatott selejtes fa az összes fatömegnek ürmé-terre vonatkoztatott 5.5—6 %-át teszi ki. Természetesen a választékok és fafajok teljesen tisztán elkülönítve mérettek, vagyis a hasáb teljesen dorong- és botfamentesen és viszont.

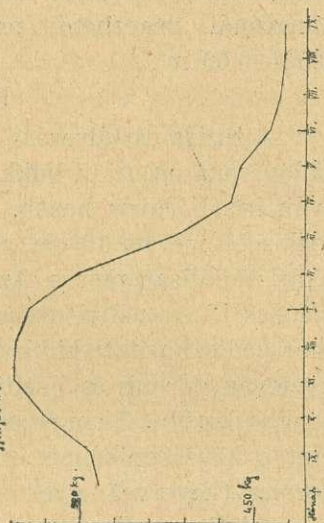
Mérés:

A számításba vett fatömeg ürméteres felmérése a következőképpen történt: Egy-egy vágás vagy gyérítés iparvasúti rakodóra történt befuvarozásának befejezése után 2—3 hétre (mikor már kissé megülepedett a fa) két különböző személy egymástól teljesen függetlenül felmérte a fafaj és választékok szerinti rakásokat, még pedig a hosszát deciméternyi pontossággal, a magasságot pedig négy különböző helyen egymástól 3—3 m-nyire fél deciméternyi pontossággal. A rakások alatti ászok legtöbbször nem méretett a rakásokhoz. Ha az így nyert kétféle

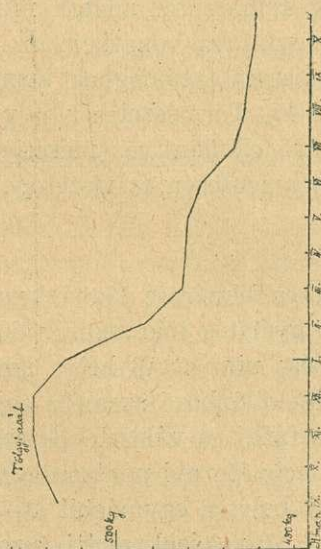
Bück begel

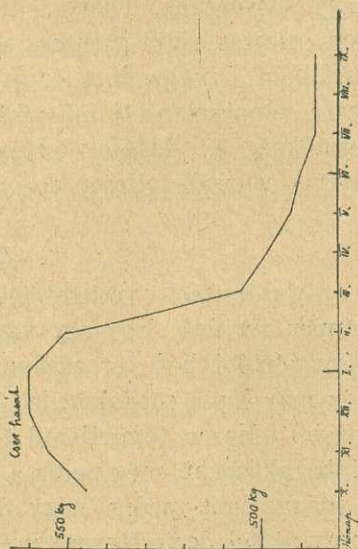
Stoppel kugel

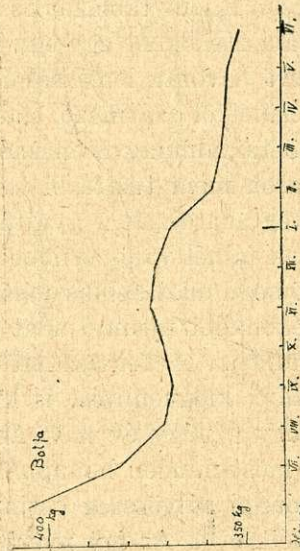
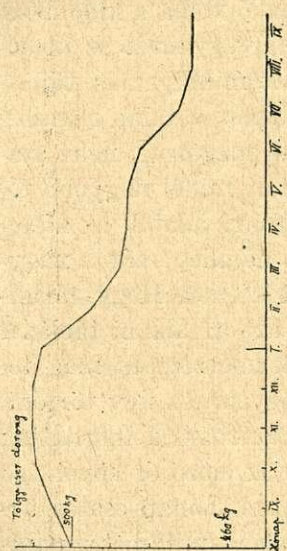
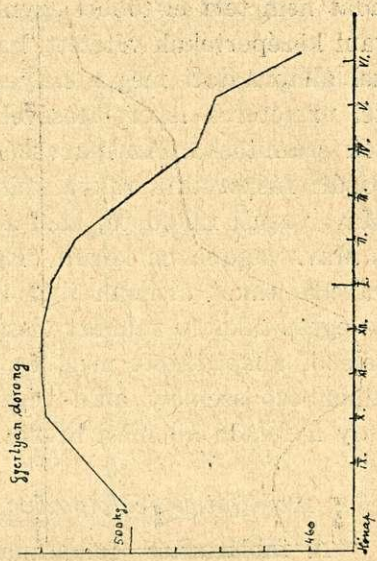
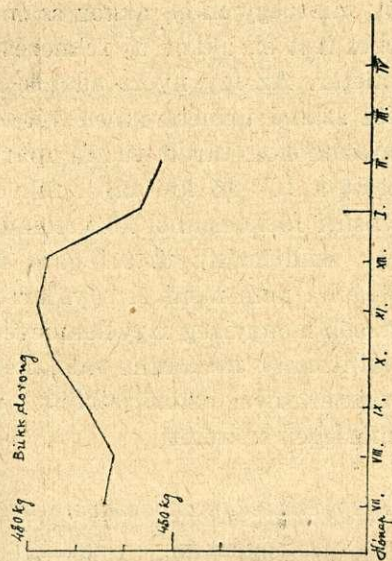

Teeblat

Gee hand

adat nem tért el többel egymástól, mint egy m-el, akkor számítani középértékük vétetett, ha többel tért el, akkor új felméréssel állapítottatott meg a helyes ürméter. Az így nyert adatok a fél ürméterek lekerekítésével egész számú ürméterekben vétettek számításba. Az iparvasúti farakodókon tárolt tűzifa iparvasúti fáskocsikra rakva szállítottatott a 10—15 km távol fekvő Máv. vasúti rakodóra, ahol a kisvasúti fáskocsikból közvetlenül a Máv. vagonokba került. Egy-egy szállítmány ürtérfogata a rakodói rakat ürmétereiből, illetőleg ha nem ment el egyszerre az egész rakat, a felmért visszamaradó mennyiség figyelembevételéből állapítottatott meg, és a szállítmány fáskocsin való, két különböző személy által végzett felméréssel ellenőriztetett. A súly a feladó állomási hivatalos mérlegen méretett.

Az adatok feldolgozása és kiegyenlítésük módszere.

A táblázathoz felhasználtattak az 1929—30., 1930—31., 1931—32. és az 1932—33. évi termelésű fának az adatai, a hasított dorongokra pedig, mivel erre az említett évi vágásokból csak kevés adat állott rendelkezésre, még az 1933—34. évi vágású fa 1934 őszi szállításából levezetett fajsúlyadatok is. Az ilyen fajsúlytáblázat összeállításához elegendő volna a különböző választékokból egy-egy ürmétert, de mindig ugyanazt az ürmétert havonta lemászálni. Mivel azonban itt mindig más vágasterületről származó, más és más helyen tárolt s talán némileg köbtartalmilag is másképpen felmért, néha megázott, néha szárazon ment tűzifáról van szó, kívánatos volt minél nagyobb tömeg adatainak a gyűjtése, hogy a szétszóródó adatok az átlagnak minél valószínűbben megfeleljenek és némileg már a nagytömegű adat felhasználásával is kiegyenlítődjének. Hogy választékonként mennyi adat használtatott fel, azt az alábbi táblázat mutatja. A felhasznált adatok azonban természetesen még további kiegyenlítést is kívánnak. Ez a kiegyenlítés úgy történt, hogy a négy év havi átlagai milliméter papírosra felhordattak s most minden hónapnál az azon hónapi s az előző és következő hónapi súlyösszeg osztatott ugyanezen három hónap összes ürméterével. Az így nyert adatok is felhordattak milliméter papírosra és a kétféle adatból úgy állapítottatott meg a kiegyenlített

Tüzifa fajsúly-változás táblázata

tülméret nélküli rakodói űrméterre kg-okban:

Hónap	Bükk hasáb	Tölgy hasáb	Cser hasáb	Gyertyán hasáb	Egyéb kemény lomb hasáb	Hasított bükk dorong	Hasított tölgy-cser dorong	Hasított gyertyán dorong	Bükk dorong	Tölgy-cser dorong	Gyertyán dorong	Boifa	Vékony botfa	Tuskó
Június												405		
Július	487				425				464			381	300	
Augusztus	484			494		420	440	410	462	500	501	370	290	
Szeptember	485	517		497		420	440	410	468	505	510	368		
Október	493	522	545	510			450		475	509	519	370		
November	509	524	555	518	500		470		478	510	520	373		420
December	510	524	560	518			470		476	510	520	372		420
Január	505	515	560	514	480				457	508	518	368		
Február	481	493	550	500	480				453	495	513	357		410
Március	464	482	505	474	460					488	500	355		
Április	461	481	498	457	460					486	485	354		
Május	460	481	492	454	450		430			486	483	353		
Június	458	477	490	446			430			483	462	350		360
Július	451	468	486	443			430			473				350
Augusztus	432	465	486	442						470				
Szeptember	429	464	486	442						470				
Október	428	462								470				
November		462								470				
December										470				

A fajsúlytáblázathoz a következő mennyiségű vagon (per 10 onna) adatai használhattak fel:

405.— 412.— 80.— 71.— 35.— 49.— 100.— 20.— 86.— 418.— 116.— 250.— 13.— 35.—

Ö s s z e s e n :

Hasáb
1003 vg.

Hasított dorong
169 vg.

Dorong
620 vg.

Botfa és egyéb
298 vg.

Mind összesen : 2090 vg.

havi átlagsúly, hogy az átlagsúlyok görbájén itt-ott még mutakozó éles törés némileg tompíttassék.

Általánosan tapasztalható valamennyi fafajnál az a jelen-ség, hogy az első nyár utáni ősön, október, november, decem-ber hónapokban a fajsúly nemcsak, hogy nem csökken, hanem még egy keveset emelkedik. Ennek oka nyilvánvalóan az időjá-rás, az őszi esőzés és a köd, mely nemcsak azzal növeli a súlyt, hogy a párolgást csökkenti és az eső vízével nedvessé teszi a fát, hanem valószínűleg azáltal is, hogy a fa testében, az edény-nyalábokban is éppen úgy kondenzálódik a páratelt levegő ned- vessége, mint a talajban. A fajsúly csökkenése már februárban kezdődik, a márciusi szelekben rohamosan tart, májusban kissé csökken, a júliusi melegben még mintha ismét erősödne a szára-dás erőssége; a második év szeptemberétől pedig alig válto-zik a súly.

A kőris és egyéb keménylomb hasáb, a hasított dorong, a tuskó és vékony bot fajsúlyadatai, mivel kevés vagón súlya volt ismeretes, erősen hézagosak. Ahol több adat állt rendelkezésre, ott az adatok szóródása nem nagy s a levezetett átlagsúlyok való-színűleg nem sokkal térnek el a tudományos pontossággal meg-állapítható fajsúlyadatoktól.

Felsődunántúli természeti emlékek

Írta: Földvály Miksa.

(Folytatás)

F) Külföldi, különleges, rendellenes növéssű fák.

1. A soproni *Erzsébetkertben* álló *Sequoia gigantea* nem óriási méretű ugyan, de hazai viszonylatban említésre érdemes. Mellmagassági kerülete 270 cm, csúcsmagassága 16, 4 m magasságig ág-talan.

Égészégi állapota kifogástalannak látszik.

2. Ritkaság számba megy az a fásor, mely a *Hanyságban* van az Ikva partjától az Esterházy hercegi hitbizomány tulajdonában levő „Süttöri éger”-ig vezető út mentén. A mintegy 1 km hosszú fásorban felváltva áll egy-egy *Taxodium distichum* és *Quercus palustris*, melyek egymástól 10 m távolságra vannak. A fásor által szegélyezett út szélessége 9 m. A fák 110—130 cm mellmagassági kerületűek, csúcsmagasságuk 10—12 m.

3. Ugyancsak a *Hanyságon* s szintén az Esterházy hercegi hitbizományhoz tartozó „Süttör éger”-ben levő erdőőri lakás mellett 50 négyszögöl területen van egy 84 darabból álló *Taxodium distichum* facsoport. Ezek a fák egymástól 1—2 m távolságban állanak, 10 m magasak, mellmagassági kerületük átlagosan 40 cm. A talajvíz 3—4 m mélyen van. A csoport fáinak kora 24 év.

4. Támasztó pilléres *jegenyenyárfák* vannak Magyaróváron, melyekről már Csete Sándor emlékezett meg a Természettudományi Közlöny 1912. évi januáriusi számában s azt írja, hogy a magyaróvári sétakert Lajta melletti részén közvetlenül a folyó partján álló hatalmas jegenyenyárfák az itt uralkodó állandó és erős észak-nyugati szél ellen olyan módon védekeznek, hogy támasztó pilléreket fejlesztenek. A támasztó szerkezet általában három pillérből áll: egy erősebb és mellette két gyengébb dudorból.

Ugyanezt a jelenséget láttam Somogy megyében, Kéthelyen a balatoni volt Nagyberék felé vezető uradalmi utat szegélyező fasonál is.

5. Vadász-akasztófának hívják azt a kettős cserfát, amely az Erdőgazdasági Rt. (Haggenmacher Oszkár) pusztavámi (Fehér m.) erdejének Mosott-völgy nevű részében áll. Két egymás mellett álló öreg cser 2.90 m magasságban össze van növe és boltívet alkot. Az egyik törzs mellmagassági kerülete 216 cm, a másiké 169 cm, csúcsmagasság 22 m.

6. Földön kúszó kislevelű hárs van Esterházy Móric gróf csákvári uradalma vértessánai pagonyában a Pusztavám község határához tartozó Szarvaskúti tisztáson. A hatalmas törzs mindjárt töben a föld felszínére dől és 5 m hosszúságban a földön hever. Azután 2 felé vált és felfelé nőtt. A könyöknél a törzs kerülete 250 cm.

7. Ugyanebben az erdőrészben az előbbi fa közelében van két összenőtt gyertyán, melyek közül az egyiknek mellmagassági kerülete 135 cm, a másiké 140 cm; 3.5 m magasságban egymáshoz hajolva összenőtt a két fa 1 m hosszúságban, majd egymástól elváltak és 20 m csúcsmagasságig külön fejlődtek.

8. József kir. herceg alsúti parkja valóságos tárháza a különleges, külföldi, érdekes, nagy méretű, tisztes fáknak. Valamennyit felsorolni nem áll módomban, de az egyébként is igen terjedelmes volna.

Ezért csak néhányat említek meg:

a) *Tsuga canadensis* 10 darab 30—60 éves korban;
b) *Thuja gigantea* 80 éves, csúcsmagassága 20 m, mellmagassági kerülete 240 cm, igen szép piramis alakú fa, 7 tűhajtással, földre terülő ágakkal;

c) *Coryllus Colurna* 4 darab körben ültetve, kerületük 240 cm, mellmagasságban, csúcsmagasságuk 16 m, erősen ágas-bogasak, messze terjedő oldalágakkal;

d) *Sophora japonica* több darab a kastély mellett, igen nagy méretűek;

e) *Fagus purpurea* a kastély udvarán 320 cm mellmagassági kerülettel;

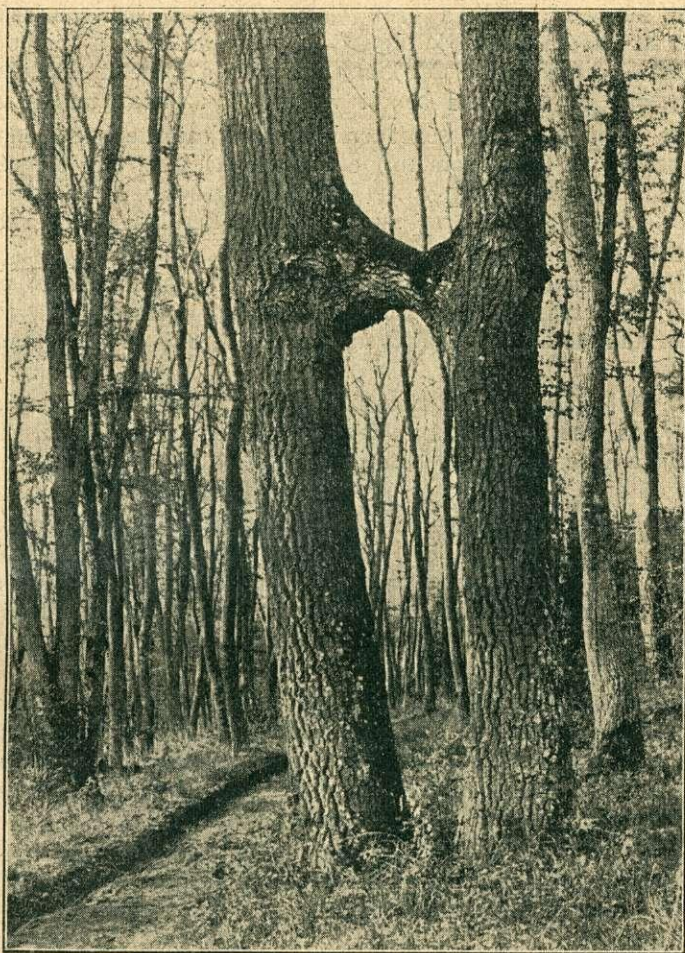
f) *Taxodium distichum* a parkban levő tó partján a víz szélétől 2 m-nyire három darab, melyek közül az egyik gyenge, a második 113 cm mellmagassági kerületű 18 m csúcsmagassággal, a harmadiknak mellmagassági kerülete 170 cm, csúcsmagassága 20 m; mindegyik 10—20 léggyökeret bocsájtott; gyertyaegyes, sudarlós, ágtalan törzsű fák; koruk 70 év; magjuk nem érik be;

g) *Liriodendron tulipifera* szintén a tó mellett áll, csúcsmagassága 20 m, mellmagassági kerülete 300 cm;

h) *Phellodendron amurense* valószínűleg Dél-Amerikából származott ide 50 évvel ezelőtt.

9. József kir. herceg uradalmában, de nem a parkban, hanem a csaplári erdő egyik katlanában áll egy libanoni cedrus, melynek mellmagassági kerülete 240 cm, csúcsmagassága 25 m. Lehulló magja ki szokott kelni, azonban a csemeték mindig elfagynak.

10. Ugyancsak József kir. herceg alsúti uradalmában van egy 4 kat. holdas *Coryllus Colurna*-telep, melyben a fák egymástól 10 méteres hálózatban állanak, jelenleg 60 évesek. Legutóbb az 1929. évben volt bő magtermés, amikor is 40 q gyümölcsöt termett ez a telep.

„Vadász-akasztófa” nevű összenőtt két cser a Haggemacher-féle pusztavámi erdőben.

Földvály Miksa felvétele.

11. Az alcsuti kir. hercegi major mellett az út mentén 2 sorban 46 darab 70 éves *Gymnocladus canadensis* áll.

12. Vértesskethely község határában Esterházy Móric gróf csákvári uradalmának Cigánycser nevű erdeje 90—100 éves állományának nyiladék menti részén van két cserfa, melyek mintegy 3.5 m magasságban összenőttek.

13. Érdekes fáról ír Fekete Zoltán az Erdészeti Lapok 1933. évfolyamának X. számában, melyben a fa képe is látható. Ez a „fel-

támadt kútágas", mely a gróf Zichy uradalom ácsi gazdaságában áll. Ez az akácfa valaha kútágas volt, mely azonban a földbe helyezés után következő tavasszal kihajtott, mire a gémet leszerelték, a villás ágcsont és a villába benőtt vastengely azonban ma is látható.

14. Mint különlegességet említem a klosterneuburgi kanonokrend neszmélyi (Komárom m.) erdejének A) g. o. 5/c jelű részletében levő piramis-tölgyet, melynek alakja hasonló a jegenye-nyáréhoz. Csúcsmagassága 13 m, mellmagassági kerülete 60 cm, kora 30 év. Egészséges fa.

15. A visegrádi szép Ágasvölgyben levő pisztrángos tó partján van egy gyertyán és egy vadkörtefa, amelyek összenőttek, teljesen összeforrtak. Közös mellmagassági területük 296 cm, a csúcsmagasság 18 m.

16. Különlegesség a budakeszi-i m. kir. állami és koronauradalmi erdőhivatal tiszti lakásának udvarán álló *Tamarix gallica*, melynek csúcsmagassága 14 m, mellmagassági átmérője (!) pedig 46 és illetve 55 cm.

17. Rendellenes növésénél fogva említésre méltó ugyancsak az előbb említett tiszti lak udvarán levő *Eleagnus angustifolia*, mely 18 m magas, 52 cm átmérőjű. Törzsének a gyökérfőtől számított 3.5 m hosszú része a földön fekszik, majd ferdén felfelé emelkedik egy 2.5 m hosszú szakasz, azután egyenesen a magasba tör a törzs többi része.

18. A budai hegységben a Tündérhegyi-út mentén a Kossuthszobortól Dk-re van egy összenőtt kocsánytalan tölgy és gyertyánfa. Törzsük 3 m magasságig teljesen össze van növe. Mellmagasságban mért területük 385 cm. A csúcsmagasság 21 m. Terebélyes, szép koronájuk van. A közös lombkorona átmérője 24 m. Mindkét fa ép.

19. A budai Jánoshegyi-út mentén a Haggemacher örökösök tulajdonában levő erdőnek a székesfővárosi erdőbe való beszögelésének déli csücskén egy 290 cm mellmagasságban mért területű hársfa áll, melynek egy sarjhajtása a főváros birtokára hajlik át és lantalakú. A lant függőleges két ága mintegy 10 m magas.

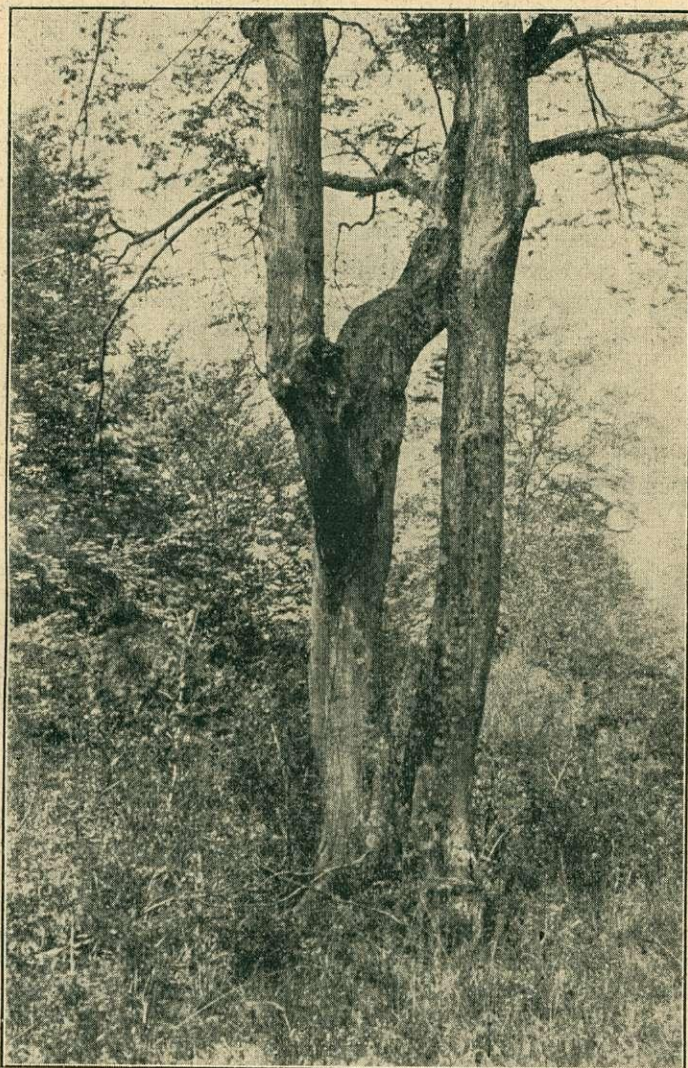
G) Nevezetes források.

Altalában azt mondhatjuk, hogy a Felsődunántúl forrásokban nem bővelkedik, csupán a jelenleg Ausztriához csatolt hegyvidéken találunk elég sok forrást, legtöbbet a Rozália-, Lantzéri, Borostyánkői és Kőszegi hegységben.

A Soproni hegységben, Sopron város „Várisi” erdejében szintén van néhány szépen foglalt, pompás sétautakkal megközelíthető forrás, az erdőbirtok többi része azonban a vízben szegény.

Ugyanez áll a Vértesi-, Gerecse-, Pilis- és Budai hegységre.

Feltűnő nagy a számuk az ásványos forrásoknak, de leginkább

*Két összenőtt gyertyán Esterházy Mór gróf pusztavámi erdejében.
Földvály Miksa felvétele.*

csak a tárgyalt országrész két szélén: Nyugaton a balfi, lajtapördányi, savanyúkúti, sopronkeresztúri stb., mely utóbbiak azonban — sajnos — ma Ausztriához tartoznak; a keleti részeken az esztergomi, csillaghegyi, Római fürdő, óbudai és a budapesti híres források.

1. Nyugaton talán a legzélsőbb forrás ma a trianoni határ szög-

letében egy szál égerfa tövében szerényen meghúzódó *Büdöskút* (485 m), melynek közelében áll az ősi Bányászkereszt. Ez a forrás Sopron város erdeje 16/a. számú részlete sarkán a récényi műút mellett fakad.

2. Sopronból kellemes sétaúton könnyen megközelíthető a város területén levő csinosan foglalt *Deákkút* köríves előtérrel. A hármas forrás felett a következő felírás:

Deákkút.

Itt lobogott

a deákkúti vármegye zászlaja egykor
szelleme mostan is int
ifjú szeresd a hazát.

MDCCCXXVII —

MDCCCLXIII.

A liceumi diákszövetség támogatásával ujja építette a soproni városszépítő egyesület.

MCMXXII.

„Deákkút légy forrása soká
ártatlan örömmek!”

3. *Ferencforrás.*

Ezt a forrást azelőtt „Vadászforrás” néven ismerték. Sopron város erdejének 17/m számú részletében, keskeny völgyecske fenekén van ez a terméskő burkolatú, jóvizű forrás. Körülötte néhány öreg gyertyánfát hagytak meg a forrás védelméül, a felette húzódó kitűnő sétaút mellett tornácos vadászkunyhó áll Jány Ferenc soproni lelkes turistáról elnevezve.

4. *Béla király kútja.*

A tatárok elől menekülő s illetve a romokban heverő országba visszatérő nagy királyról számos forrást neveztek el hazánkban. Ilyen a pannonhalmi főapátság birtokában levő és *Ravasz* község határában a győr—veszprémi műút melletti forrás is, mely felett kápolnaszerű, négyszögletes építményt emeltek valaha. A víz igen jóízű, hideg. Az építmény 4 m magas, mellette két mézgás égerfa áll. Az épület egyik oldalán Szűz Mária képe, a másik oldalán vörös márványból faragott táblára a következő felirat van bevésve:

Itt pihent meg IV. Béla király 1241. Fons hic pannosus Belae quondam quarto Hungariae regi degustatus et probatus. Sed vetustate prope corruptus benevola sacri montis Pannoniae providentia puriore scaturit aqua.

5. *Szépasszony kútja* hangzatos névvel keresztelték el azt a forrást, mely az esztergomi érsekség gerecsei erdejében a süttöi völgyben van. A Gyopár Turista Egyesület vörös márványfoglalattal látta el a forrást, mely nagy szárazság idején csak gyengén bugyog, egyébként azonban bővizű.

Libanoni cedrus az alsúti kir. hercegi erdőben.

Földvály Miksa felvétele.

6. *Törökkút.* A hagyomány szerint már a török időkben is látogatott forrás volt a Törökkút, mely Esztergom város mellett a Hidegvölgyben van, régi, szép forrásfoglalásban. Maga a forrás a kövezett folyosó mélyén van, honnan állandóan csörgedez a jóízű, hideg víz. A forrás mellett Mária-kép, körülötte kedves, hangulatos liget, honnan bájos kilátás nyílik.

7. *Barátkút* Esztergom és Pilisszentlélek között Esztergom város erdejében van 235 m-nyire a tenger felett. Kitünő a vize. Mellette lakik a városi erdőőr és vadőr, kik a forrást gondozzák.

A kút védelmére fentartottak 3 darab öreg juharfát, melyek átlagosan 16 m magasak, kerületük mellmagasságban mérve 187, 190, 192 cm. Törzsük ugyan kissé hajlott, egyébként azonban a fák egészségesek és szép, fejlett koronájúak.

8. *Királykút* nyerge (453 m) alatt a vadászlak mellett van az elposványosodott Királykút (416 m), melyről azt regéli a környék lakossága, hogy a nem éppen közeli Árpád várából ehhez a forráshoz jártak az itt vadászó királyok.

9. *Szentkút* a pilisszentkereszti Szurdokvölgy és Margitliget között Teleki József gróf csobánkai erdejében van. Ez a kút tulajdonképpen a föld felszíne alatt falazással, ráccsal és több levezető lépcsőfokkal van ellátva. A mellette álló kápolna kedvelt búcsújáró helye különösen Csobánka lakosságának.

Nemcsak tájszépészeti szempontból nevezetes ez a forrás a kápolnával, Mária-képpel, hanem megható a hívő közönségnek az a mélységes kegyelete és a hálája, amely itt szemünkbe tűnik s mely abban nyilvánul meg, hogy az ájtatos hivek ruhadarabokat, szalagokat, képeket, rózsafüzéreket aggatnak a kút körüli fákra.

Több legenda fűződik ehhez a kúthoz: Az egyik szerint egy pásztor előtt megjelent Szűz Mária. A csobánkaiak Fieber-Bründlnék hívják ezt a forrást és azt mondják, hogy sokan felépültek már lázas betegsükből, akik a Szentkút vizét itták.

A Szentkút melletti kápolnát Lendner Mária építette állítólag hálából azért, mert a forrás vizétől visszanyerte szeme világát.

A kút és kápolna körül levő 80—100 éves tölgyállományt nemcsak a forrás vizének védelmére, hanem tájszépészeti szempontból is fenn kell tartani.

10. *Trézsikút* a Pilis-tető alatt levő igen szépen foglalt és vízben bővelkedő forrás (440 m) Orosdy báró erdejében fakad, barlangszerűleg van a környezete kiképezve több fülkével. A forrás vize vascsöveken folyik ki a felszínre, honnan azt a pilisszántói kastélyba vezetik.

A mesterséges cseppkőbarlang alakú forrásfoglatat előtt kis park van lúcfenyő, tuja, szelidgesztenye, kőris, tölgy, nyírfákkal.

11. *Hármasforrás*. A pilisszentkereszti kir. közalapítványi erdőben, a Kakukhegy lejtőjén, a Zsiványbarlang alatti hajlaton van három forrás egymástól 40—60 lépésnyire, melyek vize a völgy ölében egyesül. A források állandóan és bőven szolgáltatnak vizet, mindazonáltal célszerű lesz a körülötte álló bükk- és tölgyfákat már csak esztétikai szempontból is fenntartani.

12. A visegrádi régi várkaputól vezetett sétaúton jutunk Visegrád határában a kincstári erdőben a hegyoldalak a Dunára lejtő ÉNy-i

Lantos nagylevelű hársfa a Jánoshegyen.

Földvály Miksa felvétele.

részen fakadó *Mátyásforráshoz*, mely jól gondozott, négyszögalakú falal körülvett, kitünő vizű forrás és a kirándulók kedvelt pihenő helye, honnan szép kilátás nyílik a Dunára.

13. Tahitótfalu község határában levő Vörösköszikla tövében fakad a *Hétvályú-forrás*, mely a tahitótfalui volt úrbéresek erdejében van. A forrás vize állandó s jó ízű. Mellette egy vadászkunyhó és körülötte 22 darab 100 éves tölgy, bükk, gyertyán, juhar, cseresznyefa áll, melyek fenntartása a forrás érdekében kívánatos.

14. Ókuti forrás, Öregvíz (Sztaravoda), újabban *Királyforrás* a neve annak a régi, nevezetes forrásnak, amely Szentendre várostól É felé haladó, a Paprétre vezető út mellett van. A forrás Szentendre város tulajdona. Szépen foglalt, bővizű forrás, mely körül öreg fák, pihenő padok állanak, tovább pedig egy darab kereszt. Ez a forrás ugyanis búcsújáró helye a szentendrei szerbeknek, kik a forrást Sztaravoda-nak hívják azért, mert valaha itt élt egy szerb patriarcha, kit hívei „sztari” néven tiszteltek.

A forrás körüli facsoport fenntartása bizonyára nem ütközik semmiféle nehézségbe, mert annak szükségét mindenki belátja.

15. A Királyforrás közelében a műút másik oldalán emelkedő lejtő lábánál ered a *Ferenc-forrás* Ivanich Ferenc volt erdőigazgatóról el-

nevezve. Szintén Szentendre város területén van ez a forrás, bővizű és jól foglalt.

16. Szentendre város erdejében a Nagypaszulyos részben van a *Sándor*-forrás Szikszay Sándor volt szentendrei városi főügyész, a turista egyesület lelkes ügyvezető elnökéről elnevezve. Ez a forrás is gondosan van foglalva.

17. A *Sikáros*-forrást a híres Sikáros nevű s fontos útcsomópontot alkotó Sikáros közalapítványi erdőőri lakkal szemben a Bükköspatak völgyének másik oldalán találjuk. Erről a helyről más fejezetben már volt szó.

A forrás jól van foglalva s igen hideg a vize, Pomáz község határában Pilon Vilmos erdejében a partoldal lábánál jön napvilágra.

18. Ugyancsak Pomáz határában a Bölcsőhegy keleti tövénél szép környezetben találjuk a *Lajos*-forrást (Dobrovoda) Podmaniczky Lajos báróról elnevezve; mások szerint Nagy Lajos királyunk nevét viseli, ki szívesen vadászott ezen a vidéken, közel Budához. A M. T. E. Pénteki asztala az 1908. évben szépen foglaltatta a forrást, mely bővizű.

A forrás mellett vadászház áll; a felette lévő hegyoldalt 0.9 záródású 100 éves bükk-, gyertyán- és tölgyfaállomány borítja, melyet mintegy egy kat. hold kiterjedésben tájszépészeti szempontból és a forrás védemére fenn kell tartani. Ez az ingatlan Pilon Vilmos budapesti lakos tulajdonában van.

19. A *Gyopárforrás* a Csikóváráljai menedékház közelében, a pomáz—csobánkai úttól keletre, a pomázi volt úrbéres zsellérek erdejében van. A szentendrei m. kir. erdőhivatal kijelölése alapján a forrás körül mintegy 0.5 kat. hold nagyságú, 80—90 éves tölgy- és cserfákából álló részt nagyon helyesen nem használtak ki s azt a forrás védemére a jövőben is állandóan fenn kell tartani. A forrás bővizű. A Gyopár Turista Egyesület cementfalazással befoglalta a forrást.

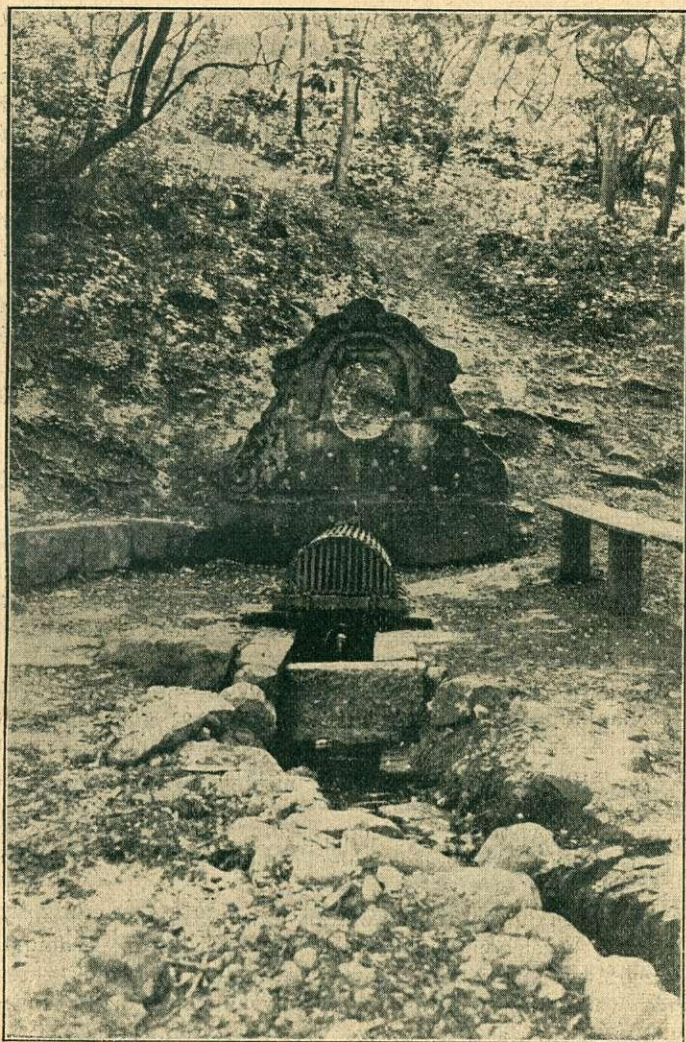
20. Kiskovácsi pusztától a Bükki pusztá felé vezető út keleti oldalán az út közelében ifjabb Teleki József gróf erdőbirtokán Pomáz község határában van a *Szálabasinai* kút, melynek közelében van a grófi vadászház. A forrás foglalva van; a jóízű víz vascövön folyik ki. Felirata a következő: 1924. M. T. E. T. Ö. A. T.

A forrást 0.5 kat. hold kiterjedésben mezei juhar, virágos köris, kecskefűz, ákác, vadcsereesznye-állomány veszi körül, melyben 6 idősebb tölgy- és cserfa is áll.

21. A Csikóváráljai menedékház közelében találjuk a *Nándor*-forrást, mely a pomázi volt úrbéresek Kartália nevű erdeje 3/a. részletében van és ennek közelében egy vadászház.

A kőboltívbe foglalt forrás körül 15 darab idős tölgyfa áll a forrás védemére.

22. A *remetemáriai Szentkút* Komáromi László közlése szerint

Piliscsabai Kőtorony.

Földváry Miksa felvétele.

a máriaremetei Ördögárok déli oldalán egy kisebbszerű É.-D.-irányú völgyben van. Pesthidegkút község tulajdona. A forrás 2×2 m-es épülettel van védve. Közvetlen környéke bokros, tisztás terület. A forrás bővízű, 200—300 személyt lát el vízzel. Kifolyója nincs; szivattyúskút-berendezéssel működik.

23. A *Disznófő-forrás* a Haggenmacher-örökösök tulajdonában

lévő ú. n. „Disznófó”-vendéglő udvarán van a Jánoshegy D.-K-i lejtőjén. A hagyomány szerint Mátyás király gyakran járt vad-disznóvadászatra a forrás környékén levő erdőségekbe. Régen Mátyás csurgójának nevezték. A forrás egy köépülettel van védve és abban egy kőből faragott vadkan szájában van a csurgó. A forrás tartós szárazság idején, különösen a nyári hónapokban, olykor kipad. Jóvízű.

24. *Béla király kútja*, melyet Királykút, Királyforrás nevében is emlitenek, a Béla király-út és Csermely-út találkozásánál, a Béla király-út déli oldalán egy mélyedésben van. Közvetlen környéke bokros terület. Maga a forrás mélyen a Svábhegy domboldalában fakad és vizét egy körülbelül 15 m hosszú ciszternaszerűen kiépített csatorna vezeti az út mentén lévő vízgyűjtőbe, mely felett egy 3×6 m-es kis épület áll. Az épület előtt egy szivattyús kút van. A vízgyűjtő kifolyója mintegy 20 m távolságra, a Béla király-út ellenkező, azaz É-i oldalán van elhelyezve cementfoglalattal.

25. A *Városkút* a fogaskerekű vasútvonal nyugati oldalán, a Városkúti-út felső végénél van egy kis horpadásban.

Környéke fás, arnyékos terület (Városkúti rét).

A forrás egy 5×3 m zárt köépülettel van védve, mely állítólag a XVII. században készült. Az ennek a falában elhelyezett faragványos kövek pedig a XVI. században Szent Gellért tiszteletére épült templomból származnak.

A forrástól északi irányban mintegy 45—50 méter távolságra van a vízgyűjtő medence, mely szintén egy 4×2 m-es zárt épülettel van védve.

A vízgyűjtő kifolyó csöve attól mintegy 15 m távolságra betonban van elhelyezve.

Mind a Városkút, mind a Bélakirály kútja a főváros tulajdona, jó, de gyér vízű forrás.

Az 1818. évben Brunner kamarai aligazgató egy eddig ismeretlen befalazott vízvezetékét fedezett fel, mely valószínűleg a fent említettnél régibb eredetű.

Később a lakosság szaporodása folytán szükségessé vált, hogy Bélakirály kútját is bekapcsolják a vízvezeték hálózatába.

Az irodalom a Városkutat Nádorkút, Doktorkút, Orvoskút néven is említi.

H) *Érdekes, szép sziklák.*

1. *Leányfej-szikla.*

Komárom megyében, Oroszlány község határában lévő Papvölgyben, mely Esterházy Mór gróf csákvári uradalmának mindszenti pagonyához tartozik, a völgy keleti oldalán tornyosuló sziklacsoportból elválva, van egy sziklalap, amelyen hatalmas sziklatömb fekszik.

*Piliscsabai Gombakő
Földváry Miksa felvétele.*

Ez a sziklatömb, mely körülbelül 4 m átmérőjű, egy kis elképze-
léssel pufokarcú leányfejhez hasonlónak látszik.

2. *Sifliskő.*

a neve annak a sziklának, mely Baja község határában 380 m ten-
gerszint feletti magasságban áll s tele van különféle rajzolatokkal.
A szikla mintegy 9 m³ nagyságú.

3. Hajdú — ugrató sziklafal.

Az a monda járja erről a meredek sziklafalról, hogy egy hajdú valamikor régen ellenségei elől lovával a sziklafalról a mélységbe ugratott.

A sziklafal Nyergesújfalu község (Esztergom vm.) határában az esztergomi érsekség birtokán van.

4. Az esztergomi vár fok.

Az esztergomi régi vár sziklafoka, mely a város utcái felett mintegy 100 m-nyi magasságban van, az érseki könyvtár épülete előtti gyalogjáróról szemlélve, emberi arc élet mutatja.

Ez az érdekes sziklaalakulás már kevés ember figyelmét kelti fel, korábban azonban nagyobb volt a híre, sőt Esztergom lakosságának németajkú polgárai annak idején úgy képzeltek, hogy a sziklaalakulat feltűnően hasonlít Batthyány érsekhez s ezért a sziklát „Batthyány-Nase” névvel illették.

A szikla az esztergomi érsekség tulajdonában van és ahhoz a sziklacsoporthoz tartozik, amelyen Szent István király kápolnája áll. A kápolna román stílusban már a XI. század elején épült. A legenda szerint itt született a nagy király.

5. Hamvaskői sziklacsoport.

Pilismarót község határában a m. kir. közalapítványi erdejében van ez a sziklacsoporthoz tartozó, mely alatt a hegység lejtőjénél rétje, a Hamvaskői rét terül el, a rét keleti szélén pedig az Aranka-forrás fakad.

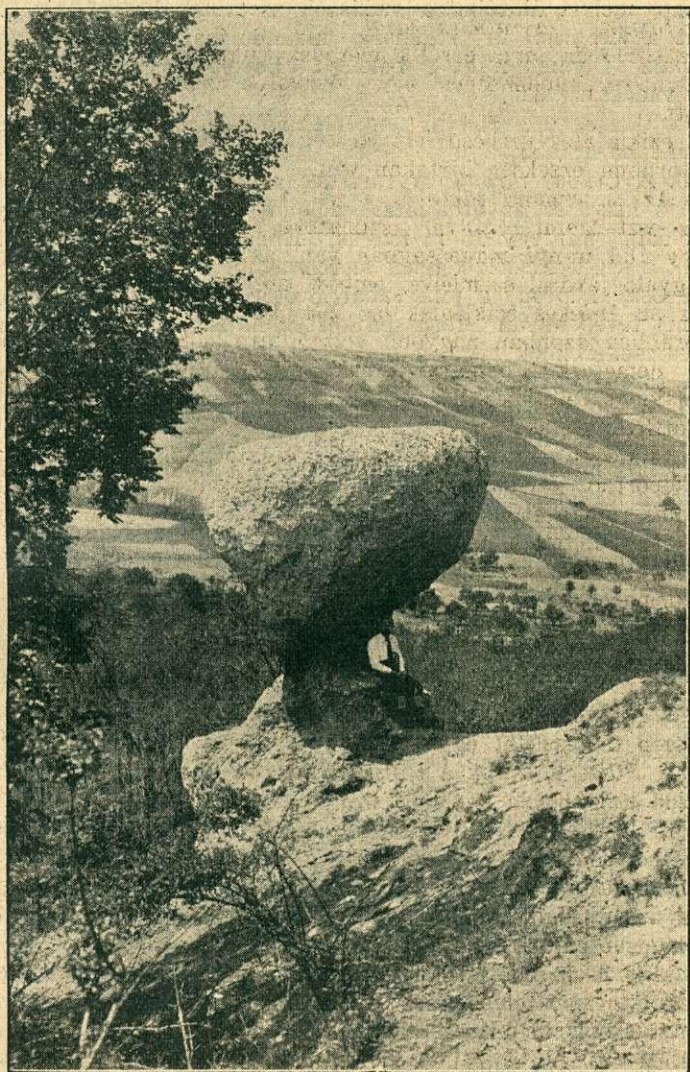
Célszerű volna ezt a forrást, rétet és sziklacsoporthoz, mint idilli, szép tájrészletet egybefoglalni és rezervátumként fenntartani.

6. A *Pilisi Vaskapu* a Pilis gerincéről a mexikói völgybe leereszkedő sziklaborda két nyílással. A sziklaél magassága a lábától 8—15 m. A gerinc ÉK—DNy irányú s mintegy 80 m hosszú. A sziklacsoporthoz kedvelt kiránduló helye a turistáknak, mert egyrészt festői, érdekes látványt nyújt, másrészt sziklamászásra is ad alkalmat az arra vállalkozóknak, sőt kötélben is szoktak mászógyakorlatokat végezni rajta.

A sziklacsoporthoz a körülötte lévő bükk- és tölgyfaerdővel mintegy 2 kat. hold kiterjedésben szintén kijelölendő volna védett helynek, mint festői tájrészlet. A terület a m. kir. közalapítvány erdőbirtokához tartozik és Piliszentkereszt község határában fekszik.

7. *Likas-kő* a Velencei-tó mellett a székesfehérvári káptalan pákozdi erdejének és Cziráky László gróf nadapi erdőbirtokának határvonalán emelkedik, melynek tetejéről szép kilátás nyílik az innen mintegy 4 km távolságra elterülő Velencei-tóra. A székesfehérvári m. kir. erdőhivatal bejelentése szerint a kő 3 m hosszú, 2 m széles és 3 m magas csonka kúp alakú andezit sziklatömb, mely 1 m magasságban 50 cm-es nyílással át van lyukadva. Innen a neve.

8. *Pintérsúlyok* a neve annak a sziklatömbnek, mely a visevári m. kir. állami és koronauradalmi erdőhivatal közlése szerint

Szentendrei Királyforrás.

Földvály Miksa felvétele.

Visegrád határában a m. kir. államkincstár A. g. o. 4/b részletében, Pest és Esztergom vármegye s egyúttal Visegrád és Dömös községek határvonalát alkotó gerincen van s mely alul 1 m magasságig 70 cm széles, azután 3 m magasan 2 m széles bunkó alak.

9. Az *Urakasztala* egy hatalmas, négyszögletes, símafelületű

sziklalap, melyet állítólag a vadászok asztalnak használtak. Mások szerint a visegrádi úri közönség kirándulásai, alkalmával szolgált asztalnak. Olyan, mint a bakonyi Barok-völgyben lévő „Mátyás király vadászasztala”.

Az Urakasztala 594 m tengerszint feletti magasságban van Visegrád határában.

10. A *Csabai torony*. A turisták s illetve sziklamászók kedvelt gyakorló helye ez az áthajlófalú dolomittorony, melynek DNy. felé néző oldala mintegy 15 m magas. Ennek az oldalnak a tetejéről szoktak a sziklamászók kötélén leereszkedni.

A Csabai torony a piliscsabai lövőtér ÉNy. végén a Kavicshegy (340 m) tövében van Piliscsaba község határában, a piliscsabai volt úrbéres zselléreknek részben befásított kopár legelőjén.

A torony egymagában áll.

11. A *piliscsabai Gomba* a Csabai toronytól ÉNy.-ra emelkedik a hegyoldalban a piliscsabi volt zsellérek fáslegelőjén. Ez gomba-alakú szikla mintegy 3×3 m nagyságú. A tetejére való feljutás nem tartozik a legkönnyebb feladatok közé.

12. Pilisszentiván község nyugati végétől a Nagy-Szénáshegy felé haladva útba ejtjük az *Ördögtorony* nevű függőleges falú dolomittornyot, mely a gróf Karátsonyi-uradalom erdejében áll. Ez a merész alakú sziklatorony szintén jó sziklamászásokra nyújt módot és alkalmat. A D fal mintegy 8 m, míg a Ny és K fal 15 m, az É fal pedig 25 m magas. Nagyon kedvelt a Ny-i oldalon kötéllel való szabad leereszkedés.

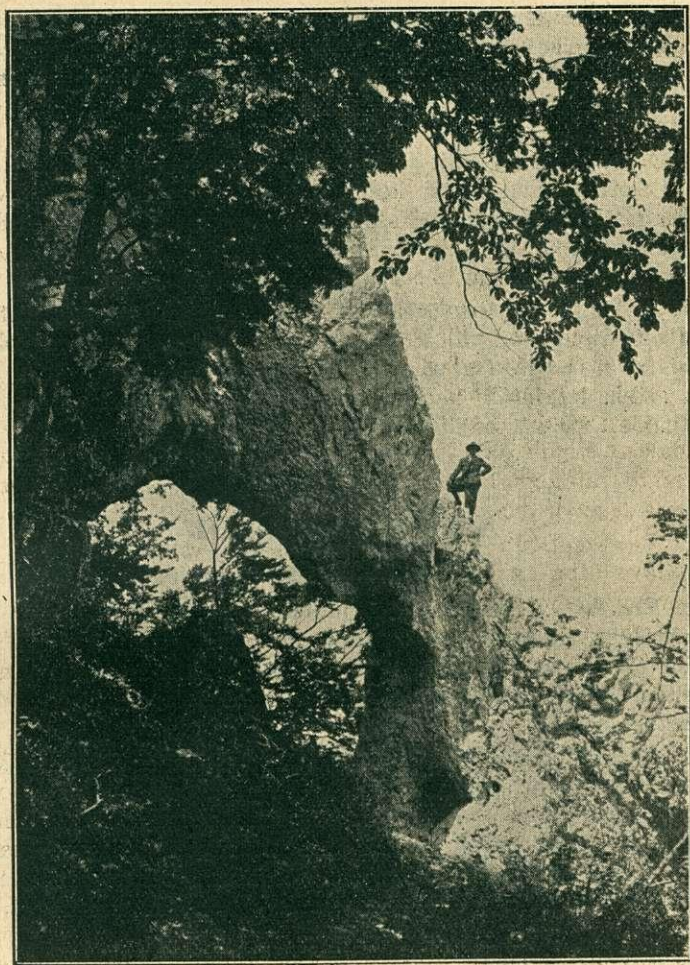
13. A *Jenői torony* Pilisborosjenő község határában a volt úrbéres kopár területén a völgy felett mintegy 40 m-nyire kimagaslik.

Ez a karcsú sziklatű szintén szívesen felkeresett mászóiskola, bár anyaga törékeny dolomit.

Maga a torony mintegy 7 m magas; szélessége pedig 2 m.

14. Az előbbi közelében van a *Solymári fal*, melyet a sziklamászók szívesen keresnek fel. A fal Ny-i része egészen függőleges és mintegy 30 m magas. Anyaga mészkő. A sziklamászók előtt különösen azért nevezetes, mert közepén egy kémény húzódik végig, melyen támaszkodó mászással kapaszkodnak fel a fal tetejére.

15. Az *Oszoly sziklacsoporthoz* a Pilishegység egyik legkopárabb, legkövesebb, de egyszersmind legvadabb és legfestőibb része, melynek kiterjedt és változatos sziklaalakulatai kitűnő alkalmat nyújtanak a sziklamászások gyakorlására. Ez a csoport a Pomázról Csobánkára vezető út felett, a Margitligettel szemben, az ott levő Prohászka Ottokár hadiárvház közelében van. Az Oszoly 329 m magas hegyfokáról igen szép a kilátás a völgyben fekvő Csobánkára, továbbá Pomáz, a Kis- és Nagy-Csikóvár és a pilisszentkereszti Szurdok-völgy felé.

*Pilisszentkereszti Vaskapu.
Földvály Miksa felvétele.*

Az Oszoly csoportjának egyik része a pomázi, másik része a csobánkai volt úrbéresek véderdejében fekszik, alatta 50—60 éves tölgy- és cserfaállomány borítja a hajlatot.

A meredek sziklafalak egyike pontosan Délnek néz, déli 12 órakor a Nap szemben áll vele. Innen a neve: Óra, mely négyujjú, meredek torony.

Az Órától nem messze van a Delagófal, szintén csupasz, meredek falletörés.

Az Oszoly sziklacsoporthozata tájképi szépségekben igen gazdag,

több pontjáról kiterjedt, pompás kilátás nyílik s a fővároshoz való közeli fekvése élénk látogatottságot biztosít részére.

Mivel a sziklacsoport terv szerint kezelt véderdőhöz tartozik, különösebb gondozásra nem szorul, csupán kőbányászattal való meg-bolygatás ellen kell védeni.

16. *Éleskő*-nek nevezik azt a sziklát, mely a telkii kir. közalapítványi erdőhivatal által kezelt erdőbirtokon Budajenő község határában a telkii gazdasági osztály 1/b. részletében van, a Perbál községbe vezető út közelében.

A szikla magassága 12 m, alul 3 m, fent 1.5 m széles.

17. A Haggemacher-örökösök tulajdonában lévő erdőbirtokon, a Zúgligeti-út mentén van a *Tündérszikla*, melynek anyaga dolomit. A sziklafal magassága a völgy felőli oldalon 29 m.

A szikla tetejéről, melyet a hegy felőli oldalról el lehet érni, szép kilátás nyílik a Zúgligetre.

Az ebtartásról

írta: Róth Gyula.

Az Erdészeti Lapok múltévi július havi füzetében cikket írtam az ebtartásról, amelyre *dr. Vadas Zoltán* felelt az 1934. évi XI-ik füzetben (970. o.). Ugyanazt a cikket a közérdekre való tekintettel közöltem a „Vadászati Közlöny”-ben is, ahol *Zalavári, Kiskárpáti és Pán* szóltak hozzá.

A hozzászólásoknak nagyon megörvendtem és hálásan köszönöm, hiszen kifejezetten kértem is. Nagyon szívesen fogadom és meg is fogadom a jótanácsot és a helyreigazítást, különösen, hogyha azt oly nyugodt, nobiles hangon kapom, ahogyan vadásztársaim írtak, akiknek minden sorából kivirágzik ugyanaz az érzés, ami engem is hajtott: jót akarunk, jobbat, hasznosabbat, mint az eddigi volt.

Mert hogy az eddigi rendelkezések még megközelítőleg sem vezettek célhoz, ahhoz nem fér kétség. „*Pán*” a „mai lehetetlen és tarthatatlan ázsiai állapotok”-ról beszél, „*Kiskárpáti*” azt mondja: „Tény az, hogy az ebtartás kérdése, ha ma szabályozva is van, sok hiányt és pótolni valót mutat fel, a szabályzat végrehajtása, ellenőrzése pedig — mást nem mondhatok — mint kritikán aluli”, továbbá az október 15-iki számban „a falusi ebtartás és ekörüli, a vadászterületekre kiható anomáliák is feladatkörébe kell hogy essenek a (vadászati) tudósítónak”. *Zalavári* nem nyilatkozik közvetlenül, de soraiból kiviláglik, hogy a mai helyzet őt sem elégti ki. Hivatkozhatnék még sok más cikkre is, hivatkozhatnék nagyon előkelő tisztviselőkre, akik ugyancsak azt mondták, hogy az ebtartás terén a mai állapotok tarthatatlanok.

De hivatkozom *dr. Vadas Zoltán* igen tisztelt barátomra is, akinek véleménye szerint ugyan „az általam javasolt intézkedések legnagyobb része már hosszú évek óta érvényben vannak”,¹ de aki ennek dacára is megállapítja: „Sajnos, Magyarországon a veszettség még mindig nagy mértékben el van terjedve és épp ezért e tekintetben a legszigorúbb rendelkezések indokoltak”, továbbá: „ezek az adatok (t. i. a veszettségi statisztika adatai. R.) csaknem évről-évre azonosak és azokban nagyobb hullámmás nem áll be..., az esetek túlnyomó többségében a gazdátlan, kóbor ebek által okozott marásokra vezethetők vissza”.

Hogyha valami rendszabály évek hosszabb sora óta érvényben áll és mégis semmi javulást nem hoz azon a téren, amelyen segítenie kellene, az azt jelenti, hogy a rendszabály nem felel meg. Hogy vajjon a rendszabály maga rossz, vagy a végrehajtása rossz, az ebből a szempontból mellékes, mert hisz nyilvánvaló, hogy rossz az oly szabályrendelet, amelyet nem lehet végrehajtani, de ne is alkossunk ilyeneket, mert viszont az érvényben lévő rendszabályoknak érvényt kell szerezniünk és azokat végre kell hajtaniunk, nem szabad megelégedniünk azzal, hogy papirosszabályokat alkossunk, amelyek tetszetősen hangzanak, de életre nem kelnek és céljukat el nem érik.

Cikkemben a veszettségre nem tértem ki külön, de természetes, hogy minden intézkedést, amely a veszettség elleni küzdelmet előbbre viszi, minden ebtartó vadász is csak örömmel fog üdvözlölni, hiszen „*Zalavári*” már a Vadászati Közlöny 1934-ik évi áprilisi számában is követeli a veszettség ellen való védőoltás rendszeresítését általánosságban, nemcsak a pátézorkutyákra.

Nagy hálával fogadom, hogy *dr. Vadas Zoltán* bokrétába gyűjtötte az eddig érvényben lévő rendelkezéseket. Igaz, hogy ezeket minden vadász, aki az ebtartás kérdésével foglalkozik, jól ismeri, de mégis jó, hogyha az ember azokat áttekinthetően együvé csoportosítva láthatja.

Dr. Vadas Zoltán hozzáfűzi, „*hogy ezek a rendelkezések száz százalékig nincsenek egyes vármegyékben végrehajtva, annak főoka*

¹ A cikkemben közölt tíz pontban felsoroltam — mivel kerek egészet akartam nyújtani, — oly rendelkezéseket is, amelyek tényleg részben már régebbi idők óta érvényben vannak. Hiszen, ha nem teszem, joggal meglányolták volna vadásztársaim a javaslatot. Semminemű prioritásra igényt nem emeltem, de hogy külön nem mutattam rá, hogy mi ebből régi, mi új, tettem azért, mert jól tudtam, hogy akik hozzá akarnak szólni, azok ezt úgyis tudják. Van azonban oly dolog is a javaslataimban, ami eddig nem volt érvényben és éppen ezek a döntő momentumok. Hogyha nem lehet azokat keresztülvinni abban az egyszerűsített alakban sem, ahogyan a mai cikkemben hozom, akkor javulást ne várjunk, mert ha az ebtartókat egyáltalán nem tudjuk megrendszabályozni és a hatóság rendelkezéseinek érvényt nem tudunk szerezni, akkor az évenként ismétlődő oltásokat sem tudjuk rendszeresíteni.

a magyar ebtartók nagy részének közömbösségében vagy inkább nem-törődömségében rejlik.” (Erdészeti Lapok. 974.)

Vajjon? Nézzük a rendelkezéseket! „A községek és városok külső határában járó kóbor ebeket a mezőőrök, erdőőrök, továbbá rendőrök és pénzügyőrök kötelesek elpusztítani. Ilyen ebek elpusztításáért a törvényhatóságok az ebadalap terhére a szabályrendeletben jutalomdíjat állapíthatnak meg.” (Erdészeti Lapok. 974.)

Ez a rendelet ugyebár az 1929. XIX. t.-c. alapján lépett életbe, eredetileg a csendőrségre is ki volt terjesztve, az 1934-ik év tavaszán újabb rendelkezés a csendőrökre vonatkozó részt hatályon kívül helyezte.

Nagyon lekötelezne dr. Vadas Zoltán, ha tájékoztatna arról — hiszen mint az ebtartással kapcsolatos ügyeknek egy évtized óta előadója, sokkal inkább áll ez módjában, mint bárkinek közülünk —, hogy ez a rendelkezés kb. hány százalékig lett végrehajtva és mennyiben írható a hiányzó százalék „a magyar ebtartók nagy részének közömbössége” terhére?

Szerény magam, mint mindazok a vadásztársaim, akikkel erről a kérdésről beszéltem, azt tapasztaltuk, hogy ez a rendelkezés egyáltalán nincsen, teljes száz százalékig nincsen végrehajtva, nem tudok egyetlen esetről sem, hogy a fentnevezett hivatalos személyek ebben a rendeletben rájuk rótt kötelességnek eleget tettek volna vagy a törvényhatóságok a rendeletben biztosított lehetőséggel éltek volna, pedig ez igazán nem az ebtartókon múlik. Ellenben tudok arról, hogy erdőőr — aki nem ennek a miniszteri rendeletnek alapján, hanem már korábban részemről vagy másoktól kapott rendelkezés alapján elpusztította a kóbor ebet — súlyos kellemetlenséget zúdított a saját nyakába.

Nem akarok közelebből kitérni arra, hogy miért nem lehetséges ennek a rendeletnek végrehajtása, hiszen az a tény, hogy a csendőrséget rendeletileg máris kivették belőle, eleget mond. Mint szolgálati kötelezettség ez egyszerűen nem egyeztethető össze a csendőrnek, rendőrnek és a pénzügyőrnek egyébként pontosan, óráról-órára kiszabott és előírt szolgálatával. A mezőőrök, főképpen pedig az erdőőrök ezt a rendeletet megelőzőleg is pusztították a kóbor ebeket, de semmi hasznát sem látják annak, hogy a rendelt ebből „kötelességet” alkotott, főképpen azért nem, mert a rendelet egyszerűen csak „kóbor ebekről” beszél, de nem adja ennek a fogalomnak exakt meghatározását. Dr. Vadas Zoltán említi, hogy a bírói gyakorlat kóbor ebnek minősíti azokat az ebeket, amelyeket felügyelet nélkül találunk, de nem említi, hogy a törvény erre semmi tájékoztatást nem ad és hogy még kúriai döntvényeink alapján sem tudjuk a kóbor eb fogalmát úgy körülírni, hogy annak a mező- vagy erdőőrnek, rendőrnek vagy pénzügyőrnek biztosítékot nyújthassunk, hogy a „kötelességszerűen” elpusztított ebre nem-e fog ráfizetni, mert a „felügyelet nélkül találás” nagyon tág fogalom.

Ehhez járul még az 1883:XX. t.-c.-nek 17-ik §-a, a vadászebek „letartóztatásáról”, amelyik nagyon alkalmas arra, hogy a peres eljárást bonyolultabbá tegye. Meggyőződésem szerint minden egyes nagyobb vadgazdaság vezetője adhat ehhez példát bőven a saját praxisából.

Más! „*Harapós ebet nappal biztos módon meg kell kötni, éjjel pedig csak oly zárt helyen lehet tartani megkötés nélkül, honnan nem távozhatik.*” (Erdészeti Lapok. 973.)

Ez azt jelenti, hogy a megörzendő telket oly kerítéssel kell ellátni, amelyen át a kutya ki nem jöhet. Ha sokaljuk a nyakszíjért járó egy-két pengőt, akkor nem követelhetjük az ebtartótól a kerítésnek sok száz pengőre menő kiadását. A rendelkezés egyébiránt csak a „harapós” kutyára vonatkozik, a „nem harapós” járhat szabadon.

Továbbá: „*a szájkosár minősége elő van írva*”, „*a marás lehetőségét kizáró.*” (Erdészeti Lapok 973.) Minden egyes esetben vita indulhat meg az érdekelt ebtartó és az eljáró hatósági közeg között, hogy vajjon a szájkosár „a marás lehetőségét kizáró-e?” A bizonyítás nagyon kockázatos. Ezért kértem és kérem ma is az oly rendelkezést, amely félre nem magyarázható: „a kutya orrát, száját és állkapcsát elülről körülzáró kosár (egyszerű szíjkarika nem elég)”.

„*Városok belterületén minden eb az utcára csak... szájkosárral vagy pórázzal vezetve bocsátható,*” (Erdészeti Lapok 973.), ellenben ebzárlat idején szájkosár és póráz van előírva.

Az érdekelt irodalomban már ismételtelen rámutattak arra, hogy ez a kétféle rendelkezés helytelen és zavaró. A veszett eb marásának veszélye épp úgy fennáll ebzárlat idején, mint azon kívül, vizont a póráz és szájkosár együtt sem nyújt nagyobb biztonságot, mint a jól záró szájkosár. Éppen a közeli multban adott hírt a „Budapesti Hírlap” idevágó esetről:

„*Mihály András* bankigazgató felesége a tavasszal összeütközésbe került a Markó-utcában őrszolgálatot teljesítő rendőrrel. Az összeütközés oka az volt, hogy a bankigazgató felesége nem vezette pórázon német vizsla kutyáját. A kutyán ugyan szájkosár volt és közvetlen úrnője mellett haladt, de azért az őrszemes rendőr kérdőre vonta, hogy miért nem köti meg kutyáját.”

„Kihágás miatt fel is jelentette a rendőr *Mihály Andrásnét.*”

„A rendőri büntetőbíró megállapította, hogy a kérdéses időben abban a kerületben, ahol az eset történt, nem volt ebzárlat és felmentette *Mihály Andrásnét...*”

Még a fővárosi rendőrt is zavarba hozta a rendelkezés cikornyás volta.

Szükségünk van az ilyen esetekre? Amikor nagyon könnyen és kifogástalan módon elkerülhetővé tehetjük. Egyszerűen csak szájkosár, de a kutya orrát, száját és állkapcsát elülről teljesen körülfogó szájkosár.

Dr. Vadas Zoltán azt is mondja: „*Nem valószínű, hogy tehát a*

Roth-féle hármas kategorizálás, mert törvényes rendelkezéssel áll ellen-tétben"¹ (Erd. Lapok 972.)

Tisztelettel kérem, megtörtént már velem régebben a hivatalos tanulmányi vadászterületünkől kifolyólag, hogy nagyon előkelő helyről azt a vádat kaptam, hogy amit kérek — hivatalos jelentésben kértem! — törvényellenes. Ennek az esetnek fejleményei odavezettek, hogy a m. kir. földművelésügyi Miniszter Ur törvényes úton kivételte a vadászati törvényből a tilalmi idők megállapítását és azokat miniszteri hatáskörébe tétette. Ugy vélem, hasonlólt most is meglehet, sőt meg is kell tenni minden oly esetben, amikor a törvény egy-egy intézkedése nem felel meg és az élet újat követel. Nem egyeztethető össze a mai idők szociális irányzatával, hogy annak a szegény vadőrnek a mestersege folytatásához szükséges vadászkutya után ugyanazt a magas adótételt kelljen fizetnie, mint amit gazdag emberek fizetnek a mulatságra tartott luxuskutya után, csak azért, mert eddigi törvényeink csak „házörző és pásztorebet és egyéb ebet” ismernek.² Minden vadászember tudja, mit jelent a farkaskutyák és dobermannok divatja és a dogg és hogy ez új rendelkezéseket követel, mert a többi kutya-fajta együttvéve nem jelent akkora veszedelmet, mint az első kettő, főkép a farkaskutya. A hármas minősítést *Zalavári* is kívánja és *Kiskárpáti* is pártolója.

Ugy vélem, ennyi elegendő annak megokolására, hogy miért kérem a „célirányos” változtatást.

Mivel *dr. Vadas Zoltán* azt is mondja: „*hogy Roth Gyula mit ért a mai rendelkezések „célirányú” megváltoztatásán, azt nem is sejttem,*” szívesen megkísérlem, hogy megmagyarázzam éppen az előzők nyomán.

1. Új intézkedést akarok kérni a kormánytól — amint azt cikemben is megírtam — a kérdésnek a vadásztársakkal való megvitatása után.

2. Oly intézkedést akarok kérni, amely számol a való étellel és amely végre is hajtható, ne csak papíron kelljen maradnia.

3. Kérni akarom nemcsak a „kóbor kutya” fogalmának oly megállapítását, amely — emberileg véve — kizárja a kétséget, hanem oly ismertető jelnek megalkotását és elrendelését, amely az első pillantásra felismerhetővé teszi, hogy kóbor kutyával állunk-e szemben vagy nem? (Mivel *dr. Vadas Zoltán* is megállapítja, hogy a veszett-

¹ Érdekes, hogy ezt a törvényellenességet nem egy törvényhatóság is elkövette, mert, amint az ebadókról szóló kimutatásom igazolja (L. márciusi cikk), a legtöbbje három vagy négy kategóriába sorolta a kutyákat.

² Ami a „jogorvoslatot” illeti (*Vadas*: Erd. Lapok 972.), a soproni túl magas kirovást megfellebbeztem, nem a magam számára, hanem a vadőrök részére kértem leszállítást, de nem kaptam orvoslátot. Megmaradt a 20 (húsz) pengő, az országban a legmagasabb vadászebadó. A következő Vas megye 12 pengővel, azután Baranya 10 pengővel, Zala 8 pengővel, a többi mind kevesebb. Ily kirívó anomáliák ellen szükség volna országos kormányintézkedésre.

ségi esetek okozói túlnyomó többségben a kóbor ebek, mivel továbbá minden vadász tudja jól, hogy a vadászat legsúlyosabb károsítói ugyancsak a kóbor ebek, úgy vélem, nincs mit megokolnom, hogy miért óhajtom éppen a kóbor eb kérdését az új intézkedések tengetyénévé tenni.)

4. Kérni akarom az oly intézkedést, amely — akár adózási kedvezmények, akár jutalmak útján — előre viszi hazánk fajkutyatenyésztését.

Ebben a négy pontban benne van nagy vonásokban és elvi irányvágással mindaz, amit első cikkemben 10 pontban felsoroltam. Félreértések kikerülése végett külön kiemelem, hogy a régi rendelkezések bevált intézkedéseit nem óhajtom kiküszöbölni, továbbá, hogy a veszettség ellen való oltások általános rendszeresítését én is kívánom.

Most engedjék meg vadásztársaim, hogy az ő megjegyzéseikre itt kitérjek. Bocsánatot kérek, hogy bizony hosszadalmas lesz a cikkem, de nem tudom, hol és mit vághatnék le belőle.

Zalavári a nyakszíjat, ill. a név stb. rávezetését nem tartja célhoz vezetőnek, mert a kutyákat csak nagyon kis százalékban tudnók elfogni. Előrebocsátom, hogy nagyon szívesen állanék én is a radikális megoldást kérők közé: hadd szőljon a puska! Azonban számolok a lehetőségekkel és ezért arra törekszem, hogy oly csapást vágjak, amely járhatóvá válik és amely, ha nem is száz százalékban váltja be kívánásainkat, de mégis hatalmas lépéssel vihet előre.

Ami az „elfogást” illeti, olyan tapasztalt vadásznak, mint *Zalavári*, nem kell, hogy magyarázzam, hogy vannak fogások, amelyek az elfogások %-át lényegesen emelik az 1% fölé. Ma, igaz, önmagam már nem nagyon töröm magam a kóbor kutyák után, de ne méltóztassék gondolni, hogy amiért katedráról beszélek, elméletet beszélek. Nem lehet minden kóbor kutyát elfogni, de boldogult fiatal koromban úgy kb. 50%-ig biztosra mentem. Sokszor megcsináltam azt a régi tréfát, hogy cédulán üzenetet kötöttem a kutya nyakára — nem a szíjra, mert akkor nem igen volt, hanem madzagra — a gazdájának. Egy tüzelő szuka és jóillatú ételdarabok, a hirhedt dróthurok, igen jó szolgálatot tesznek, sőt — amit, úgy látszik, nem sokan tudnak — a tüzelő szukanak vizelete, palackból apró cseppekben kiszórva — egy liter 1—2 kilométerre is elég — bámulatos hatással van a kankutyára, nemcsak a rügyfakasztó tavasz idején. De én tulajdonképpen nem is azért kérem a nyakszíjat, hogy elfoghassam a kutyát és leolvashassam a gazdája nevét — bár ez is benne van és sokszor kívánatos —, a főcélom ezzel: ismertetőjelet a gondozott, a „nem kóbor” kutyának.

Minden intézkedésnek, ill. a keresztülvihetőségének alapja az, hogy mindazt, amit az intézkedés egyrészről védeni, vagy másrészről elhárítani akar, a gyakorlatban felismerhetővé tegye. Csak az oly tárgyak vagy élőlények iránt hozhatók sikeres intézkedések, amelyeket

az eljárásra hivatott közegek könnyen, gyorsan és biztosan fel tudnak ismerni. Hiába rendeli el a hatóság kötelező erővel a kóbor eb elpusztítását, hogyha adott esetekben csak hosszú bírói eljárás útján állapítható meg, hogy a lelőtt kutya kóbornak volt-e minősíthető vagy nem. Az első kellemetlen tapasztalat után az illető közeg óvatosan be fogja húyni a szemét és nem fogja meglátni azt a kutyát, még ha eredetileg nagy passzióval fogott volna kötelességének teljesítéséhez.

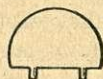
Mivel pedig tudom, hogy a kóbor kutyát nem tudjuk megjelölni, a másik oldalról akarok nekifogni és megjelölöm a „nem kóbor” kutyát! *Hogyha a hatóság kimondja rendeletben, hogy minden, az ismertető jellel el nem látott kutya kóbor ebnek minősítendő, amelyet minden arra jogosított elpusztíthat, tekintet nélkül arra, hogy van-e valaki a közelében vagy nincs és hogy a kutya házak közelében van-e vagy nincs, hajt-e vagy nem, ezzel biztosítja az eljáró embert (vadászt, vadórt, erdőőrt), hogy per esetére a bíróság felmentő ítéletet kell hozzon. Ez magában véve már igen nagy előnyt jelentene a rendelkezés sikere felé.*

Ha ehhez hozzáfűzzük azt, amit előző cikkem 6. pontjában ajánlottam: Tilalmi időben — február 1-től július 31-ig — a vadászterületen szabadon járó minden kutya — még az ismertető jellel bíró vagy szájkosárral ellátott is — kóbor kutyának minősítendő, tehát — hat hónapon át — elpusztítható ismét, tekintet nélkül a mellékkörülményekre, akkor kétségtelen, hogy már ez a két pont lényeges javulást hozna a mai viszonyokkal szemben és a ténylegesen kóborló, felügyelet nélkül csatangoló kutyák ellen nagyon kiadós segítséget jelentene.

Ha hozzávesszük még azt a szigorítást, amit előző cikkemben a 7., 8. és 9. pont alatt ajánlottam (7.): A kutya, amely idegen területen vadat hajt, kóbornak minősítendő és elpusztítható, még ha van is nyakszíja és ha a gazdája közelében is van — kivéve, hogyha a szomszédos terület vadászati jogosultja előre bejelenti, hogy a kutyával vadászni fog és kutyája vadászat közben kerül túl a határon. Továbbá (8.), vadászatra nem jogosított egyének kutyái, ha vadat hajtának, kivétel nélkül kóbor ebnek minősítendők és elpusztíthatók, végül (9.), hogy ebzárlat idején a szájkosár nélkül vadászterületen szabadon járó kutya ismét kóbornak minősítendő minden mellékkörülményre való tekintet nélkül, akkor, úgy vélem, meg van az alapja annak, hogy a mai helyzetnél lényegesen jobbat, sőt emberi mértékkel mérve, az elérhető legjobbat kaptuk a vadvédelem szempontjából, ami kihát a veszethezesség ellen való küzdelemre is. Ezt pedig nem látom kivihetetlennek.

Az ismertető jelet nem tudom másban találni, csak a nyakszíjban. Mérlegelve a költség, a körülményesség, a lopás, stb. szempontjából felhozottakat, a következő, úgy vélem, egyszerű és olcsó megoldást

○ ○ ○ SOPRON VÁROS ○ ○ ○

javasolnám, kérve újra a hozzászólásokat. Magyarázatul csatolok rajzvázlatokat is, amikhez — úgy vélem — egyéb magyarázat nem kell.

Hagyjuk el teljesen a mai fémbélyeget, a kutyamárkát. Tegyük helyébe a rajzban bemutatott síma, egyszerű, erős bőrszíjat, amelyet a hatóság szolgáltat ki az ebadó fejében, bele is préselve a bőrbe hivatalos bélyegét, címer vagy név. Évenként tehát új ily nyakszíjat kapna a kutya, az előző évinek visszaadása fejében. Nagyobb kutyáknál kb. 3, kisebbeknél kb. 2 cm szélességgel számítva, azt is hozzávehetjük, hogy ez a szíj valami feltűnő, rikító színre lenne kicserézve. A nyakszíj több „likra szólna”, hogy a kutya „nyakbőrsége”-vel is számoljunk, a nyakra oly csavaros, lapos gombbal erősítendő, amilyenekkel a gépszíjakat is szokták toldani, amely csak egy bizonyos kétfogú kulccsal nyitható ki (esetleg ú. n. patentgombos lehetne, amely csak becsukható, de egyáltalán nem nyitható, ennek a leszedéséhez csipőfogó kell). A csavaranyába belepréselhető gyárilag a város, illetve vármegye neve, az évszám és beleverhető a kutyának a jegyzékben való sorszáma, elfogás esetére igazolásul.

Ilyen szíj egyszerű, olcsó — csat sincs rajta, sem varrás —, már nagyobb távolságból is felismerhető, színével is jellemző, a legszükségesebb azonossági adatok a csavaranya, illetve gomb esetén annak felületén rajta vannak. Az így felrakott nyakszíjat nem lehet — legalább egykönnyen nem lehet — leszedni, ami a lelopás, vagy egyéb visszaélés ellen védelmet nyújt.

Tudom jól, hogy visszaéléseket — lopás, kicserélés, illetve leszedés stb. — teljesen kizárni így sem lehet, de mégis sokkal inkább meg vannak nehezítve, mint a mai nyakszíjaknál, amelyek nagyon könnyen lelophatók, vagy a fémmárkáknál, amelyek egy szeggel, vagy bicsakkal is leemelhetők.

Emellett azok számára, akik az egyébkép nem lényeges több-költséget nem sajnálják, külön fémlapokkal felszerelt szíjak is készíthetők (csat ezekre sem kell), amelyekre a tulajdonosnak és a kutyának nevét is rá lehet írni.

Ajánlom ezt a javaslatomat vadásztársaim szíves figyelmébe, ha talán első pillanatra idegenszerűnek is tetszenék, mert a mai rendszertől való teljes eltérést jelent, de úgy gondolom, hogy ez járható út volna.

Véleményem szerint feltétlenül abból a már fentebb említett gondolatból kell indulnunk, hogy a védett kutyákat könnyen és biztosan felismerhetővé kell tenni. Ha falun a szíj rendszeresítését nem is lehet esetleg keresztülvinni — hiszen több cikkíró rámutat arra, hogy ma nincs is hivatalos személy, vagy apparátus erre a célra —, megelégedhetünk azzal, hogy a hivatalos ismeretőjjel — a nyakszíjjal — el nem látott kutyák hivatalosan kóbor kutyáknak lesznek minősítve, ami per esetén döntő tény. Úgy vélem, ha gyakrabban fog előfordulni, hogy a vadászberlő lelötte, vagy lelövette a nyakszíjnélküli kutyát és a tulajdonos az ezért indított pörét rendszeresen elveszti, a falun is rá fognak fanyalodni a hivatalos nyakszíjra, ami — bár csökkenti a vadászati szempontból vett előnyét —, de egy lépés a rend felé.

Hogy vajjon országosan teljesen egységes rendezés lesz-e vagy más a városokban, más a falun, hogy továbbá a jegyzékek fel lesznek-e és miképpen lesznek felfektetve, hogy miképpen kell eljárni a kutya elfogása körül, hogy az adózás szempontjából hármias vagy még többes kategória lesz-e, adunk-e kedvezményt a fajkutyáknak, vagy nem, annak a magam részéről döntő súlyt nem tulajdonítok és csak a teljesség kedvéért terjeszkedtem ki arra is, hogy *a legfontosabb kelléknek és ismertető jelnek a hivatalos nyakszíjat tartom.*

A kutyáknak adózási kategóriákba való sorolását szükségesnek tartom és pedig azon az alapon, hogy az a kutya, amely vagyont ment, illetőleg őriz, vagy amelyik a gazdáját segíti a mindennapi kenyerének keresésében — az legkevésbé legyen terhelve. Az úrvadásznak kutyáját és a tisztán csak parádénak és mulatságnak tartott kutyák közül a nem veszedelmes ebeket — öleb, foxterier, tacsókó — már magasabbra lehet adóztatni, de a farkaskutyára, a Dobermannra és a doggra, amelyek úgy az emberre, mint a vadra nagyon veszélyesek, a legsúlyosabb adót kell róni, sőt, minden más tekintetben is a legszigorúbb eljárás alá kell ezeket vonni. (A felsorolásom nem tart igényt a teljességre, a fel nem sorolt fajok a hozzájuk hasonlók osztályába sorolandók.)

A fajkutyának megkülönböztetését, nagyon szeretném, ha erre módot tudunk találni. Nem értem ezt úgy, hogy törzskönyvezés kell ezek számára és a fajjellegek megítélése körül — legalább egyelőre — bizonyos enyheséget koncedálnék, mert tudom, hogy a törzskönyvezés „mindennapi használatra” drága és körülményes. Hogy miért vetetem fel mégis ennek gondolatát? Mindig bántott és bánt, hogyha látom, hogy a magyar faluban, de a városokban is, bőségesen meg-

találjuk azt a bizonyos „promenáde-keveréket”, amelyek törzsfájának levezetésébe a tudós kinológusnak is beletörne a bicskája, amikor van három tősgyökeres és jól ismert magyar kutyafajunk: a komondor, a puli és kuvasz, amelyek mindegyike a magyar falunak díszére válhatnék. Németországban működik az Ungarischer Komondor Klub, amely már akkor is dolgozott, amikor a komondornak hazájában talán egy lélek sem törődött még ezzel a kutyával. A puliról német természettudományi lap, a Kosmos, valóságos dicsőhimnusz zengett, amely ebbe a pár szóba összpontosult: versteht buchstäblich jedes Wort! Nem hiszem, hogy a kutya értelmességének jelzésére nagyobb dícséretet és tömörebben fogalmazott mondatot lehessen találni. Engedjék meg, hogy ez alkalommal, a hosszadalmasság dacára is, elmondjam a puliról azt, amit én is abból a német lapból tudtam meg. Amikor az angolok — nem is olyan nagyon régen — először bekerültek a titokzatos Tibetbe, találtak ott egy kutyafajtát, amit nem ismertek és amit elkereszteltek „Lhasa-terrier”-nek. Amikor ennek ismerete terjedt, a kinológusok ráeszméltek arra, hogy a Lhasa-terrier nem egyéb, mint a magyar puli. Jele annak, hogy ez a kutya már az ősmagyarokkal került be az őshazából.

Ha nem is törzskönyvezett és tiszta pedigriés ebekkel látjuk el a magyar falut, de ne nézzük teljes tétlenül, hogy az idegenből hozott mindenféle kutya, amelyek intelligenciája gyakran mélyen alatta marad a három említett ősmagyar kutyafajtának, kiszorítja azokat a kutyákat, amelyek évszázadok óta a magyar tanyának és a magyar nyájnak őrzésére voltak nevelve, ennek a célnak kifogástalanul meg is tudnak felelni, emellett a vadászatra, illetve a vadállományra még csak megközelítőleg sem hoznak oly nagy kárt, mint az idegen farkaskutya és a Dobermann.

Ha Rhode—Island törzsekkal és Khaki—Campell kacsákkal tudjuk pártolni és emelni a magyar baromfityénysztest, hogyha a magyar parlagi tyúk nemesítését tudjuk propagálni, a magyar ház-őrző és a pásztoreb nem érdemel meg ugyanannyi gondozást? Akár adókedvezmény, akár jutalom, akár ingyen való adomány útján, de támogassuk a magyar, még hozzá tősgyökeres, ősi magyar kutyát. Ez a gondolat vezetett, amikor a fajkutyáknak kedvezményt javasoltam nemcsak a vadászkutyáknál, de általánosságban az „egyéb” kutyáknál is, eltekintve attól, hogy a vadászat és a fajkutya szoros okozati kapcsolata vitán felül áll.

A hadi- és rendőrkutyák adómentességével szemben nincs semmi kifogásom, de viszont éppen ezeknél szigorúan kell körülírni azok minőségét és azt, hogy ezek csak vezetővel járhatnak, még a szabadban is, mert ezektől követelni kell a támadást, ami a veszélyt fokozza.

Tisztelettel ajánlom fentieket vadásztársaim szíves figyelmébe és meggondolásába és dr. Vadas Zoltán igen tisztelt barátomat is arra kérem, legyen szíves és — éppen azon a fontos felelősségteljes

helyen, amelyiken áll — segítsen minket ahhoz, hogy a mainál jobb, egyszerűbb és célhoz vezetőbb rendelkezéseket kaphassunk. Biztosítom, hogy nemcsak a kutyaveszettség átkát synlő társadalom, hanem különösen a vadászörököknek örök háláját és legteljesebb elismerését fogja megszerezni.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmányának Budapesten 1935. évi január hó 11-én az egyesület székházában tartott üléséről.

Jelen voltak: báró Waldbott Kelemen elnök, gróf Teleki József al-elnök, Bíró Zoltán ügyvezető, Ajtay Jenő, dr. Ajtai Sándor, báró Biedermann Imre, Czillinger János, gróf Esterházy Móric, gróf Festetich Kristóf, gróf Károlyi Gyula, Karsai Károly, Molesányi Gábor, Nagyszalánczy Brunó, Osztrelyuczy Miklós, Papp Béla, báró Prónay György, báró Prónay Gábor, Róth Gyula, Schenkengel László, Valla Ferenc vál. tagok és Lengyel Sándor segédtitkár.

Báró Waldbott Kelemen elnök: üdvözlöm a megjelenteket és az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmányának a mai napra kitűzött rendes ülését megnyitom.

Megállapítom, hogy az ülés határideje és tárgysorozata a választmányi tag Urakkal szabályszerű időben írásban közölve lett és, hogy az ülés a megjelentek számára való tekintettel határozatképes.

Távolmaradásukat kimentették: gróf Andrassy Sándor, Beyer Jenő, Földváry Miksa, báró Inkey Pál, Ivanich Ferenc, Kallivoda Andor, Kovács Gábor, Matusovits Péter, herceg Montenuovo Nándor, Onczay László, örgróf Pallavicini Alfonz Károly, Papp-Szász Tamás, gróf Széchenyi Aladár, Takács Zsigmond, Urbánfy Ignác, Zügn Nándor és gróf Zelensky Róbert választmányi tag urak.

A jegyzőkönyv hitelesítésére báró Biedermann Imre és Nagyszalánczy Brunó választmányi tag urakat kérem fel.

A mai igazgató választmányi ülésünk összehívását a legutolsó ülésen hozott határozat tette szükségessé és az ülés tárgysorozatát tulajdonképpen az előző választmányi ülésen már felvetett két tárgy a gazdasági törvény és az Egyesület ideiglenes alkalmazottainak végkielégítésére vonatkozó javaslat alkotja.

Felmerült időközben egy olyan esemény, amelyikre feltétlenül szükségesnek tartom erről a helyről kitérni.

Amint az urak már tudni méltóztatnak, dr. Kállay Miklós földművelésügyi miniszter úr közbejött politikai események következtében váratlanul megvált állásától.

Bennünket ez a sajnálatos esemény annál fájdalmasabban érint, mert így a miniszter úr Öexcellenciájának nem állott mód-

jában reánk nézve igen fontos munkáját befejezni és az általa a törvényhozás elé terjesztett új erdőtörvényjavaslatot egész a szentesítésig képviselni.

A tisztelt igazgató választmánynak módjában volt több ízben meggyőződni arról a messzemenő, megértő jóindulatról, amivel a volt miniszter úr az erdőgazdasági kérdéseket tárgyalta és arról a határozottságról, amellyel az erdőgazdaság érdekeit képviselte.

Gazdasági kérdéseink között alig van olyan, amelyiknél ne éreztük volna a miniszter úr hathatós és eredményes támogatását.

Az Ő minisztersége alatt fejlődött ki teljesen az a megértés a hivatalos adminisztráció és Egyesület között, amely lehetővé tette azt, hogy minden fontos gazdasági kérdést előzetesen megtárgyalva vihe ssünk dűlőre.

Úgy vélem mindnyájunk érzését tolmácsolom akkor, amikor a miniszter úr távozása fölött mélyen átértzett sajnálkozásunknak adok kifejezést, egyúttal kijelentem azt is, hogy a miniszter úr működésének emlékét az Egyesület mindig hálával és szeretettel fogja megőrizni.

Tisztelettel javaslom, hogy erről az eltávozott miniszter urat írásban is értesítsük, aminek a végrehajtásával méltóztassék az elnökséget megbízni.

Reméljük, hogy az új miniszter úr részéről ugyan abban a megértő jóindulatban lesz részünk, mint elődjénél és, hogy a félben maradt munkát sikerrel fogja befejezni és végrehajtani.

A magunk részéről mindent el fogunk követni, hogy az előbb már említett jó viszony az Egyesület és hivatalos adminisztráció között továbbra is megmaradjon, és reméljük, hogy az új miniszter úr is minden alkalommal módot fog nyújtani arra, hogy az erdészeti kérdésekben az Egyesület a maga becsületes, őszinte véleményének kifejezést adhasson.

Tisztelettel javaslom, hogy az igazgató választmány az új miniszter urat hivatalbalépése alkalmából üdvözlje és Tőle eme kívánságainak teljesítését kérje.

Az üdvözlőirat elkészítésével és a miniszter úrhoz való eljuttatásával méltóztassék az elnökséget megbízni.

Amennyiben a t. igazgató választmány kétrendbeli javaslatomat elfogadja, úgy azokat határozatképen mondom ki.

Felkérem az ügyvezető urat a tárgysorozat egyes pontjainak ismertetésére.

Bíró Zoltán ügyvezető a tárgysorozat első pontja értelmében a magánerdőtisztek szolgálati jogviszonyairól és nyugdíjintézetéről szóló törvénytervezet kérdését ismerteti. Közli, hogy a legutóbbi választmányi ülés határozata értelmében a bizottságnak a törvénytervezetre vonatkozó javaslatát az elhangzott felszólalásokkal egyetemben elküldötte az összes választmányi tag Uraknak. A kérdés újbóli ismertetését így feleslegesnek

tartja. A leghelyesebb volna, ha a választmány az egyes javaslatokat tárgyalás alá venné.

Karsai Károly választmányi tag a napirenden lévő kérdéshez már a mult igazgató-választmányi ülésen kívánt hozzászólni; ez a felszólalása csak azért maradt el, mert a gazdatiszti törvénytervezet ügyével a választmány csak a következő ülésen kívánt foglalkozni. Felszólalásra kötelezi az a körülmény is, hogy a mult választmányi ülésen megbízást is kapott arra, hogy a tervezettel az erdőtisztek szempontjából foglalkozzon.

A tervezet három fejezetre osztottan tárgyalja a gazdatisztek három életbevágóan fontos kérdését: a szolgálati pragmatikát, a nyugellátást és a gazdatiszti kamarát.

Az első fejezet 1—5 §-aiban megállapítja, hogy gazdatiszt csak okleveles gazda lehet s mennyi legyen az egy gazdatisztre eső munkaterület. Ezek kétségtelenül mezőgazdasági alapkérdések s ilyen szempontból nem kíván velük részletesen foglalkozni. Minthogy azonban a második fejezet szerint tervezett nyugellátás, teljes hatállyal — mint rendes tagnak — csak gazdatisztnak jár, az erdőtiszt pedig csak különleges, csaknem kivételesnek mondható eljárás keretében juthat nyugellátáshoz, felveti a kérdést, miért nem volna az okleveles erdőmérnök a gazdatiszti törvényben — különös tekintettel a nyugellátás kérdésére — gazdatisztnak minősíthető, ha erdőgazdaságot gazdája megbízása alapján ténylegesen vezet, erdőbirtokot — kétségkívül gazdai objektumot — kezel, hiszen képesítése legalább is egyenrangú az okleveles gazda képesítésével.

Ha ez be nem következik — mint ahogy a tárgyalás alatt álló tervezetben ez nincs meg — az úgynevezett magánerdőtiszt — dacára szolgálati kétségtelen gazdasági jellegének és törvényes rendelkezésekben is elismert közgazdasági jelentőségének; a saját szolgálati viszonya, valamint magánérdekeinek rendezése szempontjából a tervezett gazdai törvény összes rendelkezéseinek hatáskörén kívül marad és miként eddig, ezután is — minden törvényes támasz nélkül — tisztán a magánmegállapodásra lesz utalva. Ezen támasz nélküli helyzetében nem egyszer a szerződéskötéshez sem fog tudni eljutni, reá nézve még az írásbeli szerződésnek a gazdatisztek részére biztosított joga sincsen biztosítva, mert ezen törvénytervezet 6. §-a csak a birtokos és gazdatiszt közötti jogviszony szabályozását biztosítja írásbeli szerződés kötése által.

Ha pedig az erdőtiszt nem gazdatiszt, úgy ezen törvénytervezet egész első fejezete reá nem vonatkozik, §-ai által az ő szolgálati viszonya semmiféle tekintetben nincsen szabályozva.

Az Országos Erdészeti Egyesület: hagyományai, valamint az a harc, amelyet évtizedek óta az erdőknek okleveles erdőtiszt által való kezeléséért folytatott, de az a közgazdasági érdek is, mely a földvagyonnak ok és szakszerű kezelését megköveteli: annak az álláspontnak érvényesítésére kötelezik, hogy gazdatiszt is csak okleveles gazda lehessen.

A szönyegen levő törvénytervezetnek 1—5. §-aira vonatkozólag tehát azt indítványozza, hogy a választmány a magánerdőtisztnak gazdatiszti jellege és a mezőgazdaságnak okleveles gazdai képesítéssel bíró gazdatisztek által való kezelése mellett foglaljon állást.

Minden más vonatkozásban az 1—5. §-ok tervezett intézkedéseit tisztán a mezőgazdasági érdekeltég hatáskörébe tartozónak véli s teljes egyetértésben a választmány intencióival, nem kíván velük foglalkozni.

Az első fejezet 6—30. §-aiban tervezett rendelkezésekre vonatkozólag egyetért azokkal az észrevételekkel, amelyeket a törvénytervezet megvizsgálására kiküldött bizottság ismertetett.

A 16-ik és a 20-ik §-hoz azonban néhány megjegyzést kíván fűzni.

Ezen két §-ban tervezett rendelkezések a birtokosra kétségen kívül jelentékeny terhet hárítanak, amelyektől eddig az esetek legtöbbszörében meg volt kímélve. Az is vitán fülül áll, hogy a mezőgazdaság a mostani nehéz időkben alig jövedelmez. Azonban a mai kor szociális felfogása minden alkalmazotról a viszonyokhoz mérten gondoskodni kíván; régóta érvényben vannak törvényes rendelkezések, amelyek a magánkereskedelmi és ipari alkalmazottak felmondási és végkielégítési jogviszonyait szabályozzák; a munkásról — így különösen a gazdasági munkásról is — ismételten törvény gondoskodik. Ezzel szemben a gazdatisztról eddig alig történt gondoskodás.

Úgy vélem a fentiek alapján, hogy az egy esztendőre tervezett felmondási időt csak az intézkedési hatáskörrel felruházott gazda és erdőtisztelnél igazságos a mostani időkben fenntartani (az intéző gazdatiszt és erdőgondnoktól fölfelé), az alacsonyabb rangúaknál pedig fél esztendőre lehetne csökkenteni.

A végkielégítésre vonatkozólag — a birtokos felmondása esetére — kielégítő megoldásnak vélné, ha az a nyugdíjbiztosításban részesülő gazda és erdőtisztelnél az 1910—1920. M. E. rendelettel a kereskedelmi és ipari alkalmazottak részére megállapított mértéket túl nem haladná, azaz minden 3 évi szolgálat után járna egy havi javadalmazás; a végkielégítés összege azonban egy évi javadalmazásnál, de általában annál az összegnél, amelyre az alkalmazott nyugellátás esetére biztosítva van, maximálisan pedig 3000 pengőnél nagyobb összegre ne emelkedjék, kivéve természetesen, ha az alkalmaztatási szerződés a fentieknél nagyobb felmondási időt, illetve végkielégítési összeget biztosít az alkalmazottnak.

Reméli, hogy ezen alapon birtokos és alkalmazott között megegyezés jöhet létre; bízik abban, hogy ebben a nehéz kérdésben mindkét érdekelt fél, a kor színvonalára és méltányosan belátó álláspontra fog helyezkedni.

A törvénytervezet második fejezete a gazdatisztek nyugdíjbiztosításának kérdését kívánja megoldani.

Magát a nyugdíjbiztosítást a törvénytervezet egyeztető bizottsági ülésén, 1934 december hó 7-én az OMGE, az OMK, valamint a magyar földbérlők Országos Szövetségének kiküldöttei és a hivatalos képviselői kivétel nélkül helyesléssel fogadták. Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmányának még mult év december havában megtartott ülésén egyetlen oldalról sem történt felszólalás a nyugdíjbiztosítás szükségessége és időszerűsége ellen, a terv és sürgőssége itt is helyesléssel találkozott. Nem volt észrevétel az ellen sem, hogy a biztosítás a birtokost és a gazdatisztet fele-fele arányban terhelje a 3000 P évi ellátás maximális összegéig, azonfelül pedig az egész biztosítási díjat kizárólag a biztosított gazdatiszt fizesse.

Megnyugtató és felemelő tudat, hogy az érdekeltek ezen — általa leglényegesebbnek tartott kérdésben — teljesen egyező állásponton vannak. Nemes intenció a birtokos oldalról a terhek vállalásának szándéka: bölcs előrelátás, belátó okosság, gazdatiszti oldalról az igényeknek a nehéz időkhez mért mérséklése. Minden biztató jel arra, hogy a nyugdíjbiztosítás kérdése közös akarattal és belátással azon esetben is megoldható lesz, ha a szolgálati pragmatika és a gazdatiszti kamara kérdésében egyelőre az érdekelteknek nem sikerülne megegyezni. Azonban egyaránt köz- és magánérdek, mindenek előtt a nyugellátás kérdésének általános megnyugtató keltő megoldása! Nagy hiba volna mindkét fél részéről a kínáló kedvező alkalmat elmulasztani, mert ez az alap, amelyen a két fél a jobb jövő munkálásában találkozhat s amelyen

keresztül a birtokos gazdatisztjét egy nemes gesztussal magához láncolhatja.

Kevésbé lényeges az a kérdés, hogyan történjek a biztosítás; elbírálásánál azonban a leglényegesebb szempont a biztosítottak 100%-os megnyugvása. Bármelyik megoldás jó lehet, ha teljes biztonsággal nyújtani fogja, amit nyugdíjban stb. annak idején fizetni kell, s azonfelül költségben nem lépi túl azt a határt, amelyet birtokos és biztosított együttesen vállalni akar és képes.

Nem célszerű a birtokos oldalról ab ovo kifogásolni a megoldásnak azt a módját, amelyet a tervezet önálló Országos Gyám- és Nyugdíjintézet felállításával óhajt elérni, bár kétségtelen, hogy a kérdést akár egy már létező állami biztosító intézményhez való kapcsolódás, akár teljesen magánbiztosítás útján is el lehet érni.

Birtokos oldalról általában kifogás alá esik az önálló biztosító intézetnek létesítése; a tervezet 12% biztosítási díjat elfogadhatónak találják ugyan, de nem tudnak egy tapasztalt esetből kifolyólag abban bízni, hogy ez az intézmény nem fog-e a tervezett megterhelésen felül jelentékenyen magasabb költségekkel dolgozni. Ezen aggodalmuk a tervezet 47. §-án alapul, amelyik szerint a 10. §. alapján 12%-ban megállapított biztosítási díj kormányhatósági úton felemelhető.

A „Gazdatiszttek Egyesülete” viszont az állami ellenőrzés alatt működő önálló Országos Gyám- és Nyugdíjpénztárt véli a legkedvezőbb megoldásnak, egyúttal a tervezett megterhelés mellett az egyedül lehetségesnek is; a nyugdíjellátás biztosítását a bemutatott tervezetében egyedül ezen megoldásra alapítja.

Ha az állami ellenőrzéssel egyúttal olyan állami garancia is párosulna, hogy a nyugdíjbiztosításnak ezen intézmény keretében a felek részére (tagok) legfeljebb 15%-ba szabad kerülnie s ha ez a díjtétel sem nyújtana elegendő fedezetet a 10. §-ban, illetve a 12. §-ban megállapított fizetések alapján esedékes nyug- és ellátási díjak fizetésére: úgy nem kerülhet sor többé a díjszázalék felemelésére, hanem csak a nyugdíj-járandóságnak arányos, minden biztosítottra kiterjedő csökkentésére.

Úgy véli, a birtokos oldálnak az önálló nyugdíj- és gyámpénztár ellen bizonyára nem ok nélkül táplált aggodalma valószínűleg megszűnnék, s a biztosítás kérdése mindkét felet kielégítő megoldást nyerhetne.

De bármilyen úton talál a nyugellátás kérdése megoldást, a maga részéről az első fejezethez előzőleg mondottak alapján a második fejezet 2. és 3. §-ának oly módon való módosítását tartja szükségesnek, hogy: az erdőtiszt is rendes tag, tehát szintén gazdatiszt, mert a 3-ik §. utolsó előtti öt sorában tervezett megoldás az erdőtisztet másodrangú alkalmazottnak állítja be, nem adja meg neki azt a jogot, amelyet a gazdatisztnek biztosít. A gazdatiszt a tervezet szerint a törvény erejénél fogva, az erdőtiszt csak a birtokos külön hozzájárulása alapján lehet biztosított rendes tag. Ha a birtokos hozzájárulása nincs meg, csak rendkívüli tag lehet ilyen is: csak ha külön jelentkezik, ha az igazgatóság a biztosításban való részvétel céljából felveszi s ezen esetben is az egész díjjárulékot maga tartozik megfizetni. A negyven évesnél idősebb erdőtiszt pedig egyáltalán nem lehet biztosított.

Az erdőtiszttel így elbánni nem igazságos, de az erdőtiszthez egyúttal nem méltó eljárás is.

A kérdést megnyugtatóan nem lehet másképpen megoldani, mint az erdőtisztet is a törvény erejével rendes tagnak minősíteni: ez első sorban az anyagiak kérdése, de egyúttal prestízs kérdés is.

Külön és hangsúlyozottan kiemeli, hogy az erdő- és gazdatiszttek régebbi szerzett jogai az új gazdatiszti törvényben is minden irányú, teljes és csonkítatlan elismerést találjanak.

A tervezet egyéb §-aira nem kíván részletesen kiterjeszkedni, általában csatlakozik a bizottsági véleményhez. Ez vonatkozik különösen a 4. §. utolsó pontjában a 11. §. első pontjának utolsó mondatában és a 12. §. második pontjában tárgyalt intézkedésekre is.

A 12. §. „b” pontjában megállapított két évi együttélés aggályos, mert ha az özvegy személyében csak egy személyt érint is — ami magabavéve sem helyeselhető, — aggályos különösen azért, mert két év alatt gyermekek is szülehetnek, akik, — ha az özvegynek nem jár semmi, járulékot szintén nem kaphatnak.

A 16. §. alapján nyílt kérdés marad, hogy rendkívüli tag, ha pihenő taggá válik, milyen elbírálás alá esik.

A 21. §. III. pontjában tárgyalt kérdésben az ellátásra vonatkozó igény 30 napon belüli bejelentésének elmulasztása nem járhat az igény elvesztésével. Az igényre vonatkozólag pedig maga az esemény ténye és időpontja birhat hatállyal és semmiféle tekintetben sem a bejelentése.

A megküldött törvénytervezetnek a gazdatiszti kamaráról szóló harmadik fejezetéhez, — amely kimondottan a gazdatiszti érdekeket van hivatva szolgálni, — ezúttal az igazgató választmány álláspontjának megfelelően nem kíván hozzászólni.

Végül kéri a választmányt, hogy a földművelésügyi m. kir. miniszter úrhoz intézendő felterjesztésében emelje ki azt, hogy ha a gazdatisztek jogviszonyának rendezése (első fejezet) ez alkalommal nem sikerülne, a gazdatiszti nyugellátásra vonatkozó második fejezetet önálló törvény alakjában tárgyalassa a törvényhozással.

Báró Prónay György általánosságban szól a kérdéshez. Az elmúlt ülésen már kifejtette mindazokat az indokokat, amelyek egy nyugdíjintézet felállítása ellen szólnak. Nyugdíjintézet felállítását határozottan károsnak tartja s ez ellen határozottan aggályát fejezi ki. A nyugdíjbiztosítás kérdését véleménye szerint kizárólag magánbiztosító útján kell megoldani. A Karsai által említett magas biztosítási százalékokra vonatkozóan megjegyzi, hogy azoknak nagyon kevés a realitása, mert a taglétszám megállapítása után lehet csak szó a százalékokról. Végül is azt javasolja, hogy az igazgatóválasztmány jelentse ki, hogy a tervezett nyugdíjintézet felállítását iránt aggálllyal viseltetik s hogy a gazdatiszteknek és erdőtiszteknek kizárólag magánbiztosító intézet útján való biztosítását tartja kívánatosnak.

Gróf Esterházy Móric báró Prónay György felfogásához csatlakozik. A kérdéssel kapcsolatban egy-két megjegyzést kíván tenni. Őszintén szólva, ha tudta volna, hogy ily tervezet készül, más álláspontot foglalt volna el az erdőtörvénynél. Nem hiszi, hogy a mezőgazdaság ma elbírhátná ezeket a súlyos szociális terheket. A nyugdíjbiztosítás ügyével kapcsolatban felhívja a választmány figyelmét a telepítésekre, kisbérletekre, vagyonváltság- és földreformföldre, illetve a LEBOSz tartozásaira, vaamint a már meglévő nyugdíjintézetekbe való bekapcsolódás kérdésére. Egyben utal a külföldi szomorú példákra, ahol a birtokot és vagyon elszedték, de a nyugdíjterhet a birtokosnak meghagyták. A járulékokat, amelyeket a kormány felemelhet, végeredményben a birtokosnak kell majd megfizetnie. Ezek mind olyan nehéz kérdések, amelyek gondos megfontolást igényelnek.

Ügyvezető általánosságban válaszol, az egyesület nem először foglalkozik a magánerdőtisztek ügyével. Karsai véleményét nem osztja. Az erdőtisztekre külön részletezés felvételét nem tartja szükségesnek, mert nézete szerint ez nem tartozik az egyesületre. A tervezet első 5 §-át illetően Karsaival ellentétben azt javasolja, hogy a választmány e tekintetben ne foglaljon állást.

Az igazgatóválasztmány egyhangúan ügyvezető javaslata értelmében határoz.

Gróf Károlyi Gyula a kérdéshez szólva nem sok gyakorlati értelmet tulajdonít annak, hogy a választmány a tervezettel most foglalkozzék. A tervezet ugyanis elsősorban a gazdatisztekét s csak kisebb mértékben érinti az erdőtiszteket. Hogy főleg a mezőgazdaságot érintő paragrafusokkal foglalkozzék a választmány addig, amíg a főérdekeltség állást nem foglalt, sok célját nem látja.

Báró Prónay György felszólalva, aggályának újbóli kifejezése mellett a bizottság javaslatát fogadja el. A 16. §-t illetőleg azonban szükségesnek tartja a javaslat pótlását. A 16. §. ugyanis túl nagy terhet jelent a birtokosokra. E kérdés leginkább a gazdatisztekét érinti, mert az erdőtiszték állása kevésbé labilis, mint a gazdatiszteké. A tervezett felmondás és végkielégítés a mai viszonyok között elfogadhatatlan terhet jelent a birtokosokra. E kérdéssel kapcsolatban felhívja a választmány figyelmét a bíróságoknak mostani gyakorlatára, amelyet a gazdatisztek évi jövedelmének értékelésénél követnek. A jó néhány ezer pengőre értékelt évi fizetéseket a birtokosok a mai viszonyok között elmarasztalás esetén megfizetni képtelenek. A legtöbb birtokos vissza fog riadni gazdatiszt alkalmaztatásától. A 16. §-t úgy, ahogy van, nem fogadhatja el. A részletekkel nem kíván foglalkozni. A bizottság javaslatát elfogadja. Nagyon kéri, hogy a választmány a 16. §-nál az egy évi felmondást, mint maximumot fogadja el.

Gróf Esterházy Móric arra vonatkozóan kért tájékoztatást báró Prónaytól, hogy az OMGE a tervezetet letárgyalta-e s hogy igaz-e az OMGE 1934. évi jelentésének 16. oldalán olvasható megállapítása, hogy ott oly álláspontot foglaltak el, hogy a kérdés nem aktuális?

Báró Prónay György válaszolva közli, hogy az OMGE által kiküldött bizottság oly álláspontot foglalt el, hogy a törvénytervezetnek több pontját nem tartja indokoltnak. A kialakult heves vita során megegyezést nem sikerült létrehozni. Ő a maga részéről azt indítványozta, hogy a bizottság fejtse ki álláspontját és ezt adják át a gazdatisztek érdekességének. Az a véleménye, hogy kompromisszum fog létrejönni. Várják a bizottság összehívását. Egy ismerőstől ő is hallotta, hogy a kérdést letárgyaltak, de ez nem valószínű.

Báró Waldbott Kelemen elnök tájékozással közli, hogy a törvénytervezetet a földművelésügyi miniszter úr adta le véleményezésre végett. Az egyesületnek állást kell foglalnia és választ kell adjon. A tervezetet a bizottság letárgyalta és javaslatát a választmány elé terjesztette. Felteszi a kérdést, hogy a választmány helyesli-e a bizottság javaslatát vagy nem?

Báró Prónay György a bizottság javaslatát két módosítással elfogadja. Az egyik módosítás arra vonatkozik, hogy a nyugdíjintézet felállítását aggályosnak tartja, a nyugdíjbiztosítás szükséges, de azt magánbiztosítás útján kell megoldani. A második módosítás pedig a 16. §-al kapcsolatos. Miután a tervezett végkielégítés a mai viszonyok között úgy a mező-, mint erdőgazdasági birtokokra elviselhetetlen terhet jelent, kizárólag egy évi felmondás biztosítását javasolja végkielégítés nélkül.

OsztróLuczky Miklós báró Prónay javaslata mellett szólal fel és példákkal igazolja, hogy az egy évi felmondás biztosítása is nagyon aggályos, mert egy felmondott gazdatisztet megtartani már magában véve is nagy terhet jelent. Véleménye szerint be kellene várni, hogy a gazdatisztekkel való egyezkedés eredményre vezet-e? Prónay javaslatát azzal a módosítással ajánlja elfogadásra, hogy a választmány ne kösse le magát egy év mellett.

Gróf Károlyi Gyula a kérdéshez szólva kifejti, hogy véleménye szerint leghelyesebb volna, ha az egyesület véleménye konformis volna az

OMGE-nak hozzászólás végett ugyancsak leadott tervezetre vonatkozó véleményével. Az egyesület véleménye természetesen csak az erdőtisztokra terjedne ki. Nagyon hátrányos lenne, hogy az egyesület ebben a kérdésben külön álláspontot foglalna el. A bizottsági jelentést egyébként, miután több kérdést nem érint, hiányosnak tartja és nem fogadja el. Tekintettel arra, hogy az OMEGE szűkebb bizottsága a kérdést még nem tárgyalta le, gyakorlati szempontból célszerűnek látná, ha az egyesület az OMEGE tárgyalásaira megbízottakat delegálna, akik az OMEGE-val harmoniában eljárva, egyöntetű javaslatot tehetnének.

Báró Waldbott Kelemen elnök közli, hogy a legutóbbi választmányi ülésen még az volt a helyzet, hogy az OMEGE-val való érintkezés felvétele nagyon sürgető. A választmány az esetleges tárgyalásokra egy bizottságot delegált. Véleménye szerint leghelyesebb lenne megvárni, amíg a kiküldött bizottság a kérdést az OMEGE-val letárgyalja és a választmánynak erről referál. A maga részéről helyesli az egyöntetű állásfoglalást, mert annak így nagyobb lesz a súlya.

Gróf Esterházy Móric nem akar obstruálni, de ha igaz, hogy a kérdést az OMEGE-ban letárgyalták és kimondották azt, hogy a kérdés nem aktuális, úgy céltalannak látja a tervezettel való foglalkozást. Feltéve, hogy értesülése téves és a kérdést mégis tárgyalni fogják, úgy két irányú kérelmének figyelembe vételét kéri. Az egyik a telepítés esetében való gondoskodás, amikor is a gazdaságok nagyobb nyugdíjterheket fizetését nem vállalhatják, a másik pedig a meglévő nyugdíjintézetekbe való bekapcsolás kérdése, amely azokra az uradalmakra, melyek a hozzájárulást már régóta fizetik, hátrányos és igazságtalan volna.

Ügyvezető hangoztatja, hogy a választmánynak foglalkoznia kell a kérdéssel, mert a kiküldött bizottságnak direktívákat kell adnia. A választmánynak az elvi kérdésekben kell állást foglalnia. Ezt kérte a bizottság is előterjesztett jelentésében.

Báró Prónay György célszerűnek tartja gróf Károlyi indítványát. A választmánynak úgyis megegyeznie kell a kérdéssel foglalkoznia, amikor majd végleges álláspontot foglalhat el.

Osztroluczky Miklós helyesli ügyvezető indítványát. Szükséges, hogy a választmány kifejtse álláspontját.

Ügyvezető véleménye szerint az állásfoglalás nem nehéz, miután a birtokosok állásfoglalása ismeretes. Kétségtelen, hogy a tervezet oly nagy terheket kíván az erdőgazdaságokra róni, amelyeket azok nem bírnak el. A százalékokhoz pontos statisztikai adatok nélkül nem lehet hozzászólni, mert így nem lehet tudni, hogy magasak-e vagy sem.

Javasolja, hogy az egyesület írásban keresse meg az OMEGE-t, hogy a törvénytervezet tárgyalására hívja meg az egyesület megbízottait. A megbízottak alkalmazkodjanak a választmányi ülésen hallottakhoz és a tárgyalás eredményéről tegyenek jelentést.

Az igazgató-választmány egyhangúan ügyvezető javaslata értelmében határoz.

Gróf Esterházy Móric végül még megjegyzi, hogy alighanem a Köztelek m. é. 101. számában megjelent cikk írójának lesz igaza, ha az új erdőtörvény szerint a birtokosokra háruló terheken felül még ezeket a terheket is a birtokosokra kényszerítik.

Ügyvezető ezután a tárgysorozat második pontjára áttérve a nyugellátásra nem jogosult egyesületi alkalmazottak végkielégítésének szabályozására vonatkozóan már régebben készült, de eddig még le nem tárgyalt javaslatot ismerteti.

Több hozzászólás után az igazgató-választmány aképp határozott, hogy a felmondás és végkielégítés tekintetében a kereskedelmi alkalma-

zottakra érvényes kormányrendekezést tekintí irányadónak, fenntartva az Egyesületnek azt a jogát, hogy esetről-esetre határozzon a felmerülő ügyekben.

Ügyvezető javaslatára az igazgató-választmány Gyarmathy Endre erdómérnököt és kk. gróf Károlyi István karulyi uradalmi tisztartóságát, — mindkettőt ajánlja ügyvezető, — egyhangúan az egyesület rendes tagjai sorába iktatja.

Ügyvezető végül dr. vitéz Török Bélánénak az egyesülethez intézett levelét ismerteti, amelyben megboldogult férjének megmaradt 86 drb „Fűrésztelepek Tervezése” című könyvének az egyesület tagjai részére való átvételét kéri.

A választmány felhatalmazza a vezetőséget, hogy a könyvek átvétele és értékesítése tekintetében az özvegygel közvetlenül lépjen érintkezésbe.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést berekeszti.

I R O D A L O M

Dr. Éhik Gyula: Prémés állatok tenyésztése.¹ A prémés állatok tenyésztése hazánkban nem játszik számottevő szerepet, csak nagyritkán kapunk hírt egy-egy próbálkozásról a prémfarm körül, amely többnyire vérmes reményekkel indul neki, hogy azután — amikor a vérmes remények nem teljesülnek — átsapjon a másik szélsőségbe és nemcsak összeomlik, de másokat is elriaszt.

Pedig, hogyha az ember figyelemmel kíséri, hogy más országokban — Francia, Németország, Belgium, Hollandia — nem is említve Amerikát — mily nagy mértékben terjedt el már a prémek mesterséges termelése tenyésztés útján és hány embernek ad ez kenyeret, ha nem is kincseket, de becsületes megélhetést, akkor felszakad az elkeseredés sóhaja szívéből, hogy hát nálunk ezt nem lehet megcsinálni? Nincs nálunk ember, aki mellékfoglalkozásként üzhethné a prémés állatok egyik-másik fajtájának tenyésztését és nincs lehetőségünk arra, hogy ilyenek számára éppen az erdőgazdaság keretében némi helyet szoríthassunk? Hiszen éppen az erdőben vagy annak közelében lakó erdőőrnek vagy vadőrnek házatája látszik alkalmasnak arra, hogy csekély költséggel prémfarmmá legyen alakítható, nem tömegtermelésre, hanem évi egynéhány darab felnevelésére. Nincs szükség sem nagyobb pénzüsszegekre, sem pedig nagy forgótókére és nagy felszerelésre, de igenis szükség van az illető prémés állat ismeretére és szükség van a kellő gondozására, de ezek egyike sem jelent nagy munkát, mindkettő aránylag nagyon csekély fáradsággal megszerezhető, illetve megadható. A megszerzésnél és a további munka során kiváló útmutatót jelent dr. Éhik-nek nagyon ügyesen és céltudatosan megírt kis munkája,

¹) A kir. magy. Természettudományi Társulat kiadása. Népszerű Természettudományi Könyvtár. 17. sz. 1934.

amely a kir. magy. Természettudományi Társulat Népszerű természettudományi könyvtárának 17-ik füzeté alakjában jelent meg.

Éhik nem akar sokat markolni. Keveset ölel fel, nem terjen-gős, lehető rövidre fogja a mondanivalóját, de amit mond, annak súlya van. Az ezüstrókat, a nyércet, nyusztot, szkunkot, nutriát és a házinyulat tárgyalja.

A sok képpel és rajzzal magyarázott útmutatásai egyszerűek, világosak annyira, hogy azok nyomán nyugodtan indulhat a tenyésztő.

Kezdi a legfontosabbon, az ezüstrókan, amelyről csak kevés ember tudja, hogy az nem külön faj, hanem az amerikai vörösrókanak színváltozata, amelyet céltudatos tenyésztéssel állandósítottak, sőt amilyen a hazai rókánál is előfordulhat. Leírja röviden az amerikai farmokat, azok éghajlati viszonyait és arra az eredményre jut, hogy a hazai viszonyok között ép oly jó prém-anyagot kaphatunk, azután útmutatást ad a farm területének kiválasztására és berendezésére, a tenyészanyag vásárlására, a szállításra, a párzás és vemhesség körül; tárgyalja az ellést, a kölyköket, a takarmányozást és etetést, az egészség megfigyelését és megóvását.

Hasonló módon, bár valamivel rövidebben tárgyalja a többi fent felsorolt fajokat is.

Részletesebben foglalkozik a házinyúllal és annak különböző fajtáival, azok eredetével és kialakulásukkal. Nagyon érdekesen és világosan tárgyalja az öröklődés kérdését, a Mendel-törvényt, az egyvérű és különböző vérű tenyésztést, a prém tulajdonságait, értékmérő tényezőit és az eddig előállott mutációs és kombinációs típusokat. Röviden benne van fejtegetéseiben minden, ami intelligens tenyésztőnek a keresztezés és a tisztavonalú tenyésztés körül kíváncsát, hogy tudjon.

A fontosabb fajok leírása módot nyújt ahhoz, hogy azok értékét a tenyésztő megismerhesse és a fajtellegeket ellenőrizhesse.

Nagyon helyes, hogy *Éhik* ismételten kiemeli, hogy a prémfarm nem vezethet gyors és könnyű meggazdagodáshoz, de viszont a rá fordított munka és költség helyes eljárás mellett nemcsak megtérül, de marad haszon is, amint kétségtelen, hogy a prémes állatok céltudatos tenyésztése, sok apró, egy-egy fajtára berendezett prémfarm létesítése hazánk közgazdaságában számottevő tényezőt jelentene.

Roth.

Mitteilungen aus dem Institut für ausländische und Koloniale Forstwirtschaft an der Forstlichen Hochschule Tharandt. Herausgegeben von Prof. Dr. Ing. F. Heske und Prof. Dr. Ing. R. Hushoff.

Fenti című kiadványokból eddig az 1. és 2. füzet jelent meg.

1. füzet. „Légi felvételek az erdőrendezés szolgálatában, javaslatokkal azok továbbfejlesztésére, különösen az ismeretlen országokban”. Írta Dr. Jakobs M. R. — B. Sc. okl. erdőmérnök (Oxon), Cauberra (Australien). Az Intézet kiadása, 1932.*) 70 oldal.

Tanulmánya I. fejezetében szerző áttekintést ad a légi felvételek fejlődéséről és azoknak az erdészeti körében tett kísérleteiről. A II. fejezetben a légi felvételekkel elért eddigi eredmények tárgyaltnak, minők: a topografiai erdészeti légi mérések; a fajoknak, növény-szöveteknek és talajoknak megkülönböztetése stb. A III. fejezetben javaslatokat ad szerző az erdészeti légi felvételek kivételére és azok fejlesztésére, s befejezésül a IV. fejezetben egy munkapéldát is ismertet. A tanulmányt kiegészíti a légi felvételeket tárgyaló angol és német irodalom közlése.

2. füzet. „Őserdőproblémák Észak-Anatoliában”. Írta: Dr. Baseler G. mérnökdoktor, Tharandt; a törökországi „Zingal Rt.” ayanciki erdőrendezőségnek volt vezetője. Tharandt, 1932. Az Intézet kiadása.

A 104 oldalra terjedő tanulmányában szerző bevezetésül az őserdőkre vonatkozó német irodalmat sorolja fel, majd ezután a törökországi őserdőket ismertető francia, német, latin és török nyelvű külön irodalmat közli.

A három fejezetre osztott tanulmány I. „Őserdő az erdészeti irodalomban” című fejezetében szerző az azzal foglalkozó tudósok megállapításait közli az őserdőről.

A II. fejezet „Észak-Anatolia őserdővidéke”-nek leírását foglalja magában. Itt kellő méltatásban részesülnek az őserdő fekvése, klímája (napsütés, csapadék, viszonylagos légnedvesség), az őserdő talaja és növényzete stb. Ezekben az őserdőkben szerző három erdőtípust különböztet meg és pedig: a Jegenyefenyő-övet, a Jegenyefenyő—Erdei fenyő-övet és végül az Erdei fenyő-övet.

A III. fejezetben a kísérletek alá vett területek őserdeinek problémái, nevezetesen az őserdők belső összetétele, az őserdők vízszintes és függőleges irányú kiképzése, az őserdők fatömegtermelése stb. tárgyaltnak.

A tanulmányt 13 kép, 2 táblázat és 1, a szerző által felvett őserdő-részlet térképének rajza egészíti ki.

Dr. Tomasovszky Imre.

Professor Dr. L. Heck: Tiere, wie sie wirklich sind. Mit 75 meist ganzzeitigen photographischen Tierbildern. Gross Oktav Format. Verlag von Paul Parey Berlin SW. 11. Hedemannstrasse 28—29. Preis gebunden Rm. 4.80.

Bár ennek a műnek legfőbb értékét a csodásan szép és bizo-

*) A tharandt i Erdészeti Főiskolához benyújtott és a Főiskola által elfogadott doktori értekezés.

nyára rengeteg fáradság és türelem árán elkészített fényképfelvételek köszönzik, mégis az elevenen és élvezetesen megírt szövegről is meg kell emlékeznünk, mely olyan férfiú tollából ered, ki sok éven keresztül volt a berlini állatkert igazgatója s mint ilyennek bőséges alkalma volt az állatok megfigyelésére és igazi lényüknek gondos és szakszerű tanulmányozására.

Igy aztán valóban tiszta képet kapunk az állati életnek a felületes szemlélő előtt sokszor megmagyarázhatatlan megnyilvánulásairól.

Az állat életének tanulmányozásánál és leírásánál mellőzi a most sok szerzőnél tapasztalható emberi megszemélyesítést, hanem inkább azokat az okokat tárja elénk, miért olyan valamely állat, mint amilyen; megmagyarázza az állat életmódját és kifejti azt, hogy miért és mi által különbözik valamely egyed is a társaitól.

Ez a könyv egy melegszívű férfiúnak az állat iránt érzett mélységes szeretetéből fakadt és annak olvasása szükségképpen felkelti és erősíti bennünk is az állathoz való vonzódásunkat, érdeklődésünket és szeretetünket.

Az újabb időben számtalan könyv jelent meg a könyvpiacon állati fényképekkel, melyek a néhány évtizeddel ezelőtt napvilágot látott képekhez képest csodás fejlődést mutatnak, dr. Heck professzornak ebben a művében közölt állati képek azonban minden eddig a szemünk elé került fényképet messze felülmúlnak.

F. M.

Az „Erdészeti Kísérletek” 1934. évi 1—2. száma. A M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem erdőmérnöki osztályának és a M. Kir. Erdészeti Kutató Intézet tudományos folyóirata, az „Erdészeti Kísérletek”-nek 1934. évi 1—2. száma ez év január havában megjelent.

Az „Erdészeti Kísérletek” fent megjelölt két számának tartalma a következő:

Pallay Nándor: Négy fontosabb fafajunk néhány főbb műszaki tulajdonságának változása a víztartalom szerint a szöveti szerkezet figyelembevételével.

Dr. berei Soó Rezső: Magyarország erdőtípusai.

Modrovich Ferenc: Az erdészeti felsőoktatás százhuszonöt éves.

Könyvismertetés. Intézeti ügyek. Személyi hírek.

A szakszempontból nagyon értékes vizsgálatokra és tanulmányokra ez úton is felhívjuk érdeklődő tagjaink szíves figyelmét s egyben közöljük, hogy az „Erdészeti Kísérletek” Sopron, M. Kir. Erdészeti Kutató Intézet címen megrendelhető. A füzet bolti ára 6 pengő.

K Ü L Ö N F É L É K

Személyi hírek.

A magyar királyi földművelésügyi miniszter előterjesztésére az állami erdőmérnökök összesített személyzeti létszámában *Pászthory Ödön* főerdőtanácsosi címmel felruházott erdőtanácsosnak a főerdőtanácsosi jelleget, *Révay Ferenc* és *Hajdu János* erdőtanácsosi címmel felruházott erdőmérnököknek az erdőtanácsosi jelleget adományozom.

Kelt Budapesten, 1934. évi december hó 31. napján.

Horthy s. k.

Dr. Darányi Kálmán s. k.

A m. kir. földművelésügyi miniszter *Kovács Jenő* m. kir. főerdőmérnököt a szolgálat érdekében Egerből Budapestre áthelyezte és szolgálatátételre a minisztérium erdészeti csoportjába osztotta be.

HALÁLOZÁSOK.

Vett gyászjelentés szerint *Riffer Sándor* főerdőmérnök, egyesületünk volt rendes tagja ez évi január hó 8-án Budapesten, életének 79. évében elhunyt. A megboldogult hült tetemét január hó 10-én a farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Tornay Gyula ny. egri főkáptalani erdőtanácsos ez évi január hó 29-én 71 éves korában Sashalmon meghalt. A megboldogult földi maradványait január hó 31-én a sashalmi temető sírkertjében helyezték örök nyugalomra.

Béke hamvaikra.

A gyertyán elterjesztése az Alföldön. A gyertyán is egyike azoknak a fafajoknak, amellyel szemben némelyik szakember ellen-szenvvel viseltetik. Szó sincs róla, hogy vannak rossz tulajdonságai: kiszorítja a nemesebb, értékesebb tölgyet a helyéről, holott még annál kevesebb faanyagot is termeszt stb. — de éppen azért, szorítja ki a tölgyet, mert sok jó tulajdonsága van: a talajjal és kitettséggel szemben igénytelen, a magja és csemetéje szívós természetű, magot gyakran terem, sűrű állományt alkot, sok lombot nevel s így a talajt jókarban tartja, sőt javítja stb.

A terjedését előmozdító fenti tulajdonságai miatt a domb- és hegyvidéken baja van vele az erdőgazdának, de csak inkább ott, ahol a helytelen gazdálkodás folytán a talaj az ezzel szemben igényesebb fafajok tenyésztésére kevésbé alkalmassá vált és ott, ahol az állomány-ápoló, nevelő műveleteket (tisztítás, gyérítés) a kezdetlegesebb viszonyok miatt nem lehet fogatosítani. Láttam olyan helyet (Hunyad megyében), ahol természetes úton keletkezett tölgy- és gyertyán-fiatalosban mesterséges beavatkozás nélkül is a tölgy kerekedett felül s a Bükk-hegységben láttam olyan idősebb gyertyánállományt, amely nem

gyertyánnal, hanem a szórványosan előforduló fákról bükkal volt alatelepülve. A talaj, az éghajlat (mikroklima) és egyéb tényezők előbbi helyen kiváltképpen a tölgynek, utóbbin a bükknek kedveztek.

A bükk alsó tenyészeti határa alatt nincs olyan fafajunk, amelyik azt a talajra és az értékesebb fafajok kedvező fejlődésére gyakorolt hatásában teljesen pótolná. Minthogy ilyen nincs, meg kell elégednünk a gyertyánnal, amely a bükköt sok tekintetben mégis csak helyettesíti. Szükséges azonban, hogy a gyertyánnal *ilyen szempontból* és behatóbban foglalkozzunk s ennek folytán megtanuljuk a vele való bánásmódot.

Az Alföldön a gyertyán nincs itthon. A Nyírségen körülbelül a Nyirbakta—Nyirbátort összekötő vonaltól keletre eső területeken fordul elő tömegesen, errébb csak elszórtan. A debreceni Nagyerdőben is van belőle néhány példány mutatóban s egyáltalában nem látszik rajtuk, hogy rosszul éreznék itt magukat.

Amiként az előhegyeken, úgy az Alföldön is szükség volna a tölgy, kőris, szil stb. mellé olyan fafajra, amely az állományok szálas korban történő kiritkulásának ellenszere volna, az állományok törzseinek szép fejlődését elősegítené, a talajt jól beárnyalná, védené, javítaná s az elgyomosodásnak is útját állná.

Más hiányában is idekínálkozik a gyertyán. Elterjedésének nem látom akadályát, mert már magától is itt van az Alföld peremén, sőt mint nemrégiben köztudomású lett, Nagykőrös határában — tehát az Alföld közepén — egész állományt is alkot, amely így egészen akklimatizálódva alapanyagául szolgálhatna az elterjesztésnek.

Jól tenné az ott erdészkedő kartárs, ha erről a gyertyánosról részletes leírást közölne.

Az Alföldön a gyertyánnak a kívánt mértéken túl való térfoglalásától nincs mit félni, mert itt a felújítás mezőgazdasági használattal kapcsolatosan történik.

Béky Albert.

„A Magyar Zöldmező Mozgalom 1930—1934” címmel, Kállay Miklós földművelésügyi miniszter, dr. Mayer Károly és Marschall Ferenc államtitkárok, Pasteiner Alfonz osztályfőnök és Lenck Jenő miniszteri tanácsos előszavával, képekkel ellátott díszes album jelent meg a közelben a Zöldmezőgazdálkodás öt éves eredményéről dr. Piukovich József szerkesztésében.

A rendkívül gondosan szerkesztett album mindarra terjed ki, ami a Zöldmezőmozgalomra vonatkozik. A Zöldmezőmozgalom úttörőinek (enesei Dorner Béla, Biró János, báró Rosner István, Holóskuthy-Hnilitschka Antal, Fáber Sándor és Létz Lajos), továbbá az „Alföldi Zöldmező Szövetség”, az Alsódunántúli Zöldmező Egyesület”, a „Felsődunántúli Zöldmező Egyesületek Szövetsége” elnökségének és tisztikarának képei után, a felső rét- és legelőművelési tanfolyamról, az alsófokú rét- és legelőjavító tanfolyamokról, a hazai legelőjavítás kísérleteiről, továbbá a legelőjavítási munkálatokról, a

legelőnek fásításáról, a rétjavításról, a zöldmezőkiállításokról és az „Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ”-ról és üzeméről közöl az album tanulságos képeket. Az „Irodalmi tevékenység” címen a zöldmezőgazdaság irodalma lett közölve. Az albumot az „Alföldi Zöldmezőszövetség” 5 évi taglétszámának grafikonja és egy „Szervezési térkép” zárja be.

A legelőfásítási részben, több, a fásítási munkálatokkal kapcsolatos érdekes kép van, élénk bizonyosságuul annak, hogy — miként azt az album szövege is említi — *a fa a legelő legjobb barátja*. A képek egyike az alföldi legelőfásítást szilfákkal (Püspökladány), másika meg Kanadai nyárral (Püspökladány) mutatja be. A jándi legelőn (Szatmár vm.) létesített suhángcsoportot a harmadik kép tünteti fel. A nyírbogáti (Szabolcs vm.) közlegelőn lévő szélvédőpástrákat — és az ugyanottani fás legelőt —, nemkülönben a közlegelőn lévő suhángnevelő facsoportot s végül a hajósi legelőnek (Pestvm.) határfásítását a következő képeken láthatni.

Szerfölktt örvendetes, hogy a legelők fásításának a t. mezőgazdasági kar által kezdeményezett népszerűsítése hovatovább nagyobb tért hódít, s hogy ennek látható eredményeiről az album is megemlékezett. Óhajtjuk, hogy a fásítási tevékenység minél szélesebb körben terjedjen el, s hogy az illető vidékre minél több hasznót hozzon.

Dr. Tomasovszky Imre

Az amerikai mókusok vándorlásáról. Az amerikai természet-tudományi múzeum tisztviselői érdekes jelenség megfigyelésével foglalkoznak. A kelet-amerikai Connecticut és New-York állam területéről *óriási tömegben indultak meg a nyár végén a szürke mókusok*. A mókusvándorlás nem első eset Amerikában. Már 1819-ben megfigyelték Ohióban, Az Ohio folyamot 200 kilométeres szakaszon valósággal ellepték ezek a kis rágcshálók. Hasonló vándorlás színhelye volt 1883-ban Pennsylvania vidéke. *Három nap alatt körülbelül 150.000 mókus vonult el*. Nem sokkal előtte, 1866-ban Bay City környékén 1400 mókus vonult át. Az idei mókusvándorlás kisebb arányú. Úgy látszik, hogy az óriási erdőirtások miatt megcsappant a mókusok száma.

A szürke mókusok nyugat felé tartanak. Útjukban széles folyókon kelnek át. Érdekes, hogy a civilizáció haladásával *ezek a kis állatok is ravaszabbak lettek s igyekeznek megkönnyíteni útjukat*. Amíg azelőtt gondolkodás nélkül belevetették magukat a folyókba, most lehetőleg hidakat keresnek. Így a Bear Mountain-hídon a nagy autóforgalom ellenére ezrével rohantak keresztül a mókusok. Connecticutból jelentik, hogy a hasonló nevű folyón Hartford és Essex között szeptember 4-én úsztak át az állatkák. Százával veszték bele a gyors folyóba, de a sereg zöme mégis átjutott. *Sok mókus felkúszott a kíváncsi nézők csónakjaiba s kissé megpihent*. Fáradtságuk nagyobb volt, mint félelmük az emberektől. Érdekes dolgot figyeltek meg a Hudson folyamon

Yonkus és Alpina között. Itt sűrű kompközlekedés van s a mókusok, mint potyautasok a kompokat lepték el. Néhány méterrel a part előtt azután beleugrottak a vízbe és előbb tették lábukat szárazföldre, mint a komp fizető utasai.

A tudomány tanácstalanul áll szemben ezzel a mókusvándorlással, mert az útra kerekedett állatkák nem térnek vissza többé kiindulási helyükre. Gondoltak már a kutatók élelmiszerhiányra, vagy közelgő szigorú tél megérzésére. Ezek a magyarázatok azonban nem kielégítőek. A mókusok ugyanis, dacára a megerőltető vándorlásnak, *mindannyian jól vannak táplálva*. Kemény tél pedig sűrűn volt már Amerikában, anélkül, hogy a mókusok megindultak volna. Az amerikai természettudományi múzeum megfigyelői azt hiszik, hogy a mókusok szaporodásának ingadozásával kapcsolatos a vándorlás. Miként a rajzó méhek, *a normálisnál nagyobb számban világra jövő mókusok új hazát keresnek maguknak*. A szaporodás hirtelen felszökkenése pedig alkalmasint *a napfoltok maximális periódusától függ*. Újabban rengeteg számítást végeztek a napfoltok és az állati szaporulat párhuzamosságára vonatkozóan. Erről a kérdéstről a labradori Matamek városban 1931-ben nemzetközi konferencia tanácskozott s az előadottakból kétségtelennek látszik, hogy a napenergia váltakozása, amely különben is befolyásolja a föld klímáját, kihatással van az állatvilág szaporodására is. (A Nemzeti Ujság 1934. évi december 30-iki számából.)

Hézagpótló vadászati szakkönyv jelenik meg rövid idő múlva az egyetemi könyvnyomdánál. A könyv címe: „*A vadászat*”. Írója kézdívásárhelyi Benkő Pál kir. gazdasági főtanácsos, ismert vadász. A magyar vadászati szakkönyv nagyobb alakban 450 oldalra fog terjedni s az alábbi fejezetekből áll:

I. rész: „*A Magyarországon előforduló fontosabb vadfajok rövid ismertetése, telepítése, gondozása és vadászata*.” 35 hasznos és dúvadat és a ragadozó madarakat tartalmazza ez a fejezet.

II. rész: „*Vadászati fegyvertan*.” Itt, kezdve a gyerekfegyvertől, az összes golyós és sörétes puskákat, melyek ma használatban vannak, részletesen tárgyalja a könyv. Kiterjeszkedik a fegyverek hatósági vizsgálatára, fegyver vásárlására, célzóátvicsövek ismertetésére.

III. rész: „*Lövőszerek*”. A lőpor, csappantyú, golyó sörét, fojtás tölténykészítés tudnivalóit részletesen ismerteti ez a rész.

IV. rész: „*A fegyverrel való lövés elmélete*.” (Ballisztika.). Részletesen ismerteti a belső és külső ballisztika, lövedékhatás összes — a vadászt érdeklő — jelenségeit.

V. rész: „*Egyéb tudnivalók*.” Ez a rész a következő címekre oszlik: *A lövés művészete; A vadász; A vadász ruházata és felszerelése; A vadászkutya; Kóbor kutyák; Uhuzás; Solymászat; Falkavadászat; Vadászatrendezés; Vadásztársaságok; Vadkárok; Orrvadászok; Vadörök; Vadásztörvény*.

Emeli a könyv értékét az, hogy nem idegenből való fordítás; hazai.

többnyire saját, 50 éves tapasztalatát írja le a könyvíró és iparkodik azokat a dolgokat részletesen feltárni, melyekből a jobb magyar vadászok is keveset tudnak. (Fegyvertan, lövészek, ballisztika stb.) A könyv tömören összefoglalja a magyar vadász összes tudnivalóit, melyben az öreg, tapasztalt vadász is talál megszívlelni valót, *a fiatal, vagy kezdő vadásznak pedig tankönyvül szolgál.*

A könyv ára díszes vászonkötésben a most megrendelőknek 8 pengő lesz, a bolti ára 30%-kal magasabb. Mentől többen jegyzik elő, annál több ábrával, képpel jelenik meg a könyv. A *kiadási nehézségek miatt csak mérsékelt példányszámban nyomja a kiadó vállalat.* A megrendelések „Egyetemi könyvnyomda” címre (Bpest, VIII., Múzeum-körút) levelezőlapon küldhetők.

Grafikon kapható az optikai távolságmérés útján felvett ferde vonalak vízszintesre való redukáláshoz. A grafikont az *Erdészeti Lapok* 1931. évi szeptemberi füzetének 879. oldalán már ismertettük. Változás azóta csupán annyiban történt, hogy az ára — az Országos Erdészeti Egyesület közbenjárására — 50 fillérre lett leszállítva. A grafikon 72 fillérnek postabélyegben való előzetes beküldése mellett kapható az Országos Erdészeti Egyesületnél (Budapest, V., Alkotmány-u. 6.) vagy a tulajdonosnál: Balogh Elek erdőmérőknél Mór (Fejér megye). Külföldiek 84 fillért küldjenek be.

Fa- és építési anyagok tájékoztató árai február hónapban.

I. Faárak:

termelők és nagykereskedők közötti forgalomban:

A) Lombfaanyagok.

1. Gömbfa m³-ként

ab feladóállomás. Pengő

Tölgy 30 cm felül	25—35
Tölgyfournier 45 cm felül. .	50—70
Bükk 30 cm felül	20—26
Gyertyán 25 cm felül.	20—30
Kóris 30 cm felül	20—35
Jávor 30 cm felül	30—50
Szil 30 cm felül	10—15
Eger 26 cm felül.	20—35
Nyár (gyufafa).	17—22
Nyár 50 cm felül	30—40
Kóris bognárfa 10 t vg.	280—300
Szil " 10 " "	240—260
Akác " 10 " "	240—260
Akácoszlop . 10 " "	250—270

2. Fűrészelt lombfaanyag.

m³-ként budapesti paritásban

+ forgalmi adó.

Pengő

Tölgy, merkantil, széle-	
zetlen	100—110
Kóris I. o.	110—130
Szil.	—
Gyertyán jobb	80—100
Jávor I. o.	130—140
Eger merkantil	90—120
Nyár	—
Hárs, merkantil	100—110
Bükk gőzölt, I. o. szél.	110—120
Bükk „ I. o. szélezetlen	100—110
Bükk gőzöletlen „	—

3. Tűzifa.

A Faforgalmi Rt. által a termelőknek febr. hóban 10.000 kg-ként fizetendő
árvételi árak pengőben

budapesti paritásban, I. osztályú áruért a következők:

	Hasáb	Hasított dorong	Dorong	Vékony dorong	Tuskó
Bükk-----1933/34. évi	305	295	270	220	270
Gyertyán -----	300	290	265	215	260
Cser, tölgy, kóris -----	265	255	235	190	235
Akác, száraz ----	260	250	230	190	230
Egyéb keményfa -----	255	245	225	180	225
Fenyő -----	275	—	225	—	—
Lágy lombfa ----	225	—	195	—	200
Hántott cser, tölgy -----	—	—	290	—	—

Belföldi tűzifaárak kisebb vételeknél, 10.000 kg-ként, pengőben, buda-
pesti paritásban, mintegy 80 pengős fuvarral:

	1933—34
Bükk, hasáb -- --	318—320
„ dorong -- --	280—285
Gyertyán, hasáb -- --	285—300
„ dorong -- --	265—270
Cser és tölgy, hasáb -- --	270—275
„ „ dorong -- --	235—245
Akác, hasáb friss -- --	265—275
„ dorong -- --	230—245
Hántott fa -- -- --	300—310

(Nagyobb tételeknél a mennyiség, szállítási határidő és előleg szerint
az árak megfelelően alacsonyabbak.)

Román tűzifaárak helyt leadóállomás, 10.000 kg-ként, pengőben:

	I. árkörzet	II. árkörzet
I. o. bükk, hasáb	265—310	315—330
Egyéb bükkfa	270—295	300—315
Tölgy, cser stb.	265—290	300—315
Hantolt tölgy	265—310	315—330

(Az árkörzetek beosztását lásd 1934 évi nov. lapszámunk hivatalos közleményei között.)

4. Kicsinybeni tűzifaárak Budapesten:

Közvetlen fogyasztóknak a gőzfavágó telepéről egész fuvarvételben, házhoz szállítva, forgami adó nélkül.

Aprított bükkfa q-ként	Pengő
száraz	4.20—4.60
friss	3.90—4.10
Aprított cserfa, száraz q	4.10—4.40
friss	3.80—4.00
Ab telep 25 fillérrel olcsóbb.	

5. Egyéb faanyagok:

Bükk keréktalp db (f)	—
Kóris	32—34 f
Nyírfarúd	1.80—2.—
Tölgydonga I-a akója	2.50—5.—
Tölgydonga II-a	—
I-o. tölgy parketta, méretszerint	7—9
II-o.	6—8
I. o. bükk parketta	5.00—5.50
II. o.	4.50—5.00

B) Fenyőfaanyagok.

6. Budapesti fenyőfa-detailárak m³-ként:

ab raktár.

Válogatott lucfenyő	Pengő
110—120	
I. oszt. áru 24 mm	
alapon	100—110
II. oszt. áru 24 mm	
alapon	80—90
III. oszt. áru 24 mm	
alapon	65—70
Léc, hosszú	60—65
Zárléc lucfenyő	60—65
Faragott fa alapára	42—45
Fűrészelt fa 6 m-ig	54—60
Zsindely ezre, 18 collos	—

7. Import fenyőfaanyagok, nagybani árak m³-ként ab magyar határ.

a) Erdélyi áru:

Lúc, építési anyag, széles	Pengő
80—85	
Román IV. oszt. lúc	
széles	66—68
Román V. oszt. lúc, széles	54—57
Román VI. oszt. lúc, széles	44—46

Román V. oszt. jegenye	Pengő
széles	42—44
Léc, zárléc	30—50
Zsaluzó áru VI. o.	34—36
Faragott fa	24—29
Fenyőrud 7—8 cm. fm.	0.20
9—11 „ „	0.25

b) Osztrák áru:

Helyt Budapesten.

	Pengő
Széles építési anyag	48—50
Keskeny „	39—40
Léc, zárléc	48—50

8. Faszén:

	Pengő
Belföldi I-a 10.000 kg	480—520
Románfaszén I-a 10.000 kg	500—540
Retortaszén ab m. h. à.	650—730

II. Építési anyagok árai:

Budapest ab gyártelep.

Égetett agyagtégla ezre	
nagyméretű	26—30 P
kisméretű	21—24 „
1 q égetett mész	2.35—3.20 „
100 kg. portlandcement	
kb.	5.20—5.80